

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OBAMA DÖNEMİ TÜRK AMERİKAN İLİŞKİLERİ
(MÜTTEFİKLİKTEN ÇATIŞMAYA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir BÜYÜKKAYA

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Enstitü
Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Şubat-2019

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OBAMA DÖNEMİ TÜRK AMERİKAN İLİŞKİLERİ
(MÜTTEFİKLİKTEN ÇATIŞMAYA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir BÜYÜKKAYA

Enstitü Anabilimdalı Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 28.02.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Sra Hatipoğlu (Danışman)	Uygun dur.	
Dos. Dr. Arzu AL	Uygun değildir.	
Dr. Dr. Ayri Gülhan AK	Uygun dur.	

BEYAN

Bu tez çalışmasının hazırlanması esnasında bilimsel ahlak normlarına uygun davranıldığını, yazılmış olan diğer eserlerden faydalanılması durumunda bilimsel kurallara mütenasip bir şekilde atıf yapıldığını, yararlanılan tezlerin aslına zarar verilmediğini, çalışmanın başka bir tez çalışması olarak takdim edilmediğini saygılarımla sunarım.

Kadir BÜYÜKKAYA

28.02.2019

ÖNSÖZ

Bu test çalışmasının hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU'na, katkılarından ve bana katlandıklarından dolayı mesai arkadaşlarıma, motivasyonumun bozulduğu dönemlerde bile beni yalnız bırakmayan, bitmesi için zorlayan eşim Şükran HIÇKORKMAZ'a, aileme, Laleli Kütüphanesinde ki ismini bilmediğim görevli memur arkadaşına ve tezimin çevrisinde bana yardım eden Songül HIÇKORKMAZ'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Kadir BÜYÜKKAYA

28.02.2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: BARACK HUSSEİN OBAMA’NIN BAŞKANLIK DÖNEMİ.5

1.1. Barack Hussein Obama’nın Hayatı ve Başkanlık Seçimleri.....	5
1.2. Deniz Aşırı İlk Ziyareti	7
1.3. Mavi Marmara Saldırısı ve Uluslararası Tepkiler.....	7
1.3.1. Devletlerin ve Uluslararası Kurumların Saldırıya Tepkileri.....	10

İKİNCİ BÖLÜM: BARACK HUSSEİN OBAMA’NIN ORTADOĞU POLİTİKASI.....13

2.1. İran'a Yapılan Ambargoya Türkiye'den Ret.....	13
2.2. Türkiye, Brezilya ve İran Nükleer Enerji Antlaşması.....	16
2.3. Obama’nın Irak Savaşını Sona Erdirme Girişimi	18
2.4. Birinci Körfez Savaşı	19
2.5. İkinci Körfez Savaşı ve Irak’ın İşgali	21
2.6. Irak’ın Kuzeyinde Yapılan Bağımsızlık Oylaması	24
2.7. Füze Kalkanı Sorunu.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAP BAHARI.....28

3.1. Arap Baharının Özellikleri.....	29
3.1.1. Tunus.....	30
3.1.2. Cezayir	31
3.1.3. Sudan.....	31
3.1.4. Fas	31

3.1.5. Bahreyn	32
3.1.6. Yemen	33
3.1.7. Libya	35
3.1.8. Mısır	39
3.1.9. Suriye	46
3.1.10. Ürdün	57
3.1.11. Umman.....	59
3.1.12. Kuveyt.....	59
3.1.13. Lübnan	60
3.1.14. Suudi Arabistan.....	61
3.2. Ermeni Meselesi.....	62
3.3. Fetö Krizi	65
3.3.1. 17 – 25 Aralık 2013 Olayları	71
3.4. Reza Zarraf Olayı.....	75
3.5. Füze Savunma Sistemi	76
3.6. Türkiye ve ABD'nin IŞİD'e (DEAŞ) Bakış Açılıarı	77
3.6.1. IŞİD'in Oluşumu.....	77
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Uluslararası Af Örgütü
AKP	: Adalet Ve Kalkınma Partisi
AP	: Avrupa Parlementosu
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezî İstihbarat Teşkilatı
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
HAMAS	: İslami Direniş Harekati
IKDP	: Kürdistan Demokratik Partisi
IKYB	: Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi
İŞİD	: Irak, Şam İslam Devleti
İKT	: İslam Konferansı Teşkilatı
MAH	: Milli Amale Hizmeti
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
NEO-CON	: Yeni Muhafazakar
OAU	: Afrika Birliği
OHAL	: Olağan Üstü Hal

ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
S.S.C.B	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
SDG	: Suriye Demokratik Güçleri
START	: Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması
ŞABAK	: İsrail İç İstihbarat Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİKA	: Türk İşbirliği Ve Kordinasyon Ajansı
UAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
UNSCOM	: Birleşmiş Milletler İzleme, Gerçekleme Ve Denetleme Komisyonu

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1 : Suriye'deki Yaşanan Olayların Sayısal Sonuçları.....54

Tezin Başlığı: Obama Dönemi Türk Amerikan İlişkileri (Müttefiklikten Çatışmaya)

Tezin Yazarı: Kadir BÜYÜKKAYA **Danışman:** Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Kabul Tarihi: 28/02/2019

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 94 (tez)

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Bilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

20. ve 21. yüzyılın ülkeler arasında değişen güç dengeleri çerçevesinde ABD ve Türkiye'nin ikili ilişkilerinde, ABD başkanı Barack Hussein Obama dönemi gelişen olaylar; ülkeler arası ilişkinin müttefiklikten ziyade çatışma dönemine evrilmiştir. İki iyi müttefikin Ortadoğu'da başlayan halk hareketlerine farklı bakış açıları ve yaklaşımları ülkeler arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. İsrail'in Mavi Marmara Baskınında Türk tarafının uluslararası kanunlarda verilmiş olan haklarını görmezden gelmesi ve bu tavır karşısında ABD başkanı Obama'nın sessiz kalması; ABD için İsrail'in daha önemli olduğu düşüncesini akla getirmiştir. Türkiye, İran ile yürütülen Nükleer Müzakerelerde, Tahran mutabakatı ile olası bir savaşı engellemek için çaba göstermiştir. Suriye'de patlak veren Arap Baharı sürecinde, ABD tutarsız politikalar izlemiştir. Bu politikalar sonucunda, Irak ve Suriye'de İŞİD ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu terör örgütü Türkiye'yi ekonomik ve sosyal olarak çok etkilemiş ve bunun sonucunda, Suriye'deki iç savaştan kaçan halkın Türkiye'ye gelmesiyle oluşan mülteci sorununun nedenleri bu tezde ele alınmıştır.

ABD, Suriye lideri Beşar Esad'a direkt müdahale etmemiş ve PKK'nın Suriye kolu olan PYD gibi terör örgütleri ile Suriye yönetiminin saf dışı bırakılmasına çalışmıştır. Nitekim bu terör örgütlerine verilen silahların ilerde Türkiye'ye karşı kullanılma ihtimali üzerinde durulmaktadır. Bu tezde İŞİD'in elinde bulunan Suriye topraklarına Türkiye tarafından yapılan Fırat Kalkanı operasyonunun yeterli olup olmadığı irdelenmiştir. Ayrıca 15 Temmuz darbe girişiminin ve FETÖ terör örgütü elebaşısı Fethullah GÜLEN'in ABD de ikamet ediyor olması ve ABD istihbarat örgütü tarafından korunması bu darbe girişiminin arkasında ABD'nin olup olmadığına dair araştırmalar yapılmıştır. ABD tarafından FETÖ terör örgütünün liderinin iadesinin Türkiye'ye yapılmaması ve bunun yanı sıra darbe girişiminde bulunan kişilere Türkiye'de ikamet eden ABD vatandaşlarının yardım ettikleri şüphesinden dolayı tutuklanmasının nedenleri araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ortadoğu, Türkiye, ABD, Arap Baharı, İran, İsrail, İŞİD, FETÖ, PYD, PKK, Suriye, 15 Temmuz

Title of the Thesis: Obama Period Turkish American Relations (From Allies to Conflicts)	
Author: Kadir BÜYÜKKAYA Supervisor: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU	
Date : 28/02/2019	Nu. of pages: vii (pre text) + 94 (main body)
Department : Political Sciences and International Relations	
Subfield : Political Sciences and International Relations	
<p>The political developments during the presidential period of Barack Hussein Obama caused the bilateral relationships between Turkey and the USA to evolve into a conflict rather than an alliance because of the changing balance of power between the countries around the world in the 20th and 21st centuries. Different points of view about civil commotion that started in the Middle East and different approaches caused the relationship between the allies to tense. Israel's turning a blind eye to the rights of the Turkish side given by the international laws in the event of Mavi Marmara and acquiescence of Barack Obama against his attitude brought the idea that Israel is more important for the USA. Turkey made an effort to prevent a possible war by the Agreement of Tehran, as a part of Nuclear Negotiations between Turkey and Iran. The USA followed a series of inconsistent policies during the Arab Spring broke out in Syria. As a result of these policies, the ISIS emerged in Iraq and Syria. This terrorist organization affected Turkey deeply both economically and socially. With public of Syria escaping from the Civil war taking refugee to Turkey, refugee question came in to existence. The reasons of this refugee question are handled in this thesis.</p> <p>The USA didn't respond to the leader of Syria, Bashar al-Assad and by the terrorist organizations such as PYD, military arm of PKK, Syrian government has been tried to eliminate. Thus, the possibility of usage of the weapons given to these terrorist organizations against Turkey is discoursed. It is also examined in this thesis whether the Euphrates Shield Operation, conducted by Turkey, to mainland Syria in the hand of ISIS is enough or not. Because of Coup Attempt of July The 15 th and the leader of the Fetullah Terrorist Organization (FETÖ) residing in the USA and protected by the USA Intelligence Service, it is researched whether the USA back this cavp attempt up or not. The leadership of Fetullah Terrorist Organization has not been sent back to Turkey by the USA and besides, the doubt of the citizens helping people, residing in Turkey, who took role in coup attempt, the reasons of his getting arrested has been researched.</p>	
Keywords: Middle East, Turkey, USA, Arab Spring, Syria, Israel, 15 July, PKK, PYD, FETÖ, ISIS	

GİRİŞ

Tezin Konusu

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bugüne varoluş mücadelesinde komşuları müttefikleri ve anlaşmazlığı bulunan devletlerle aralarında ki ilişkilerinde en güçlü müttefiki olan ABD ile yapmış oldukları ortak çalışmalarla ve çıkar ilişkilerinde bazı dönemler ortaya çıkan fikir ayrılıklarından dolayı ABD, Türkiye Cumhuriyeti'nin politikalarını etkilemeye çalışmıştır. Nitekim ABD; Türkiye'ye siyasi ve ekonomik baskılar yaparak kendi dış politikasının ekseninde hareket etmesini sağlamak için terör öğütlerini kullanarak illegal eylemler gerçekleştirmiştir. ABD bazı dönemler ekonomik destek vererek bazı dönemler ise ekonomik baskı yaparak çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Bazı zamanlar ise bu tedbirleri sonuçsuz kalınca hükümetleri düşürmek için kendisi ile ortak çalışan ülkedeki legal örgüt ve kurumlarla askeri darbeler yaparak, Özellikle Türkiye'nin kendi amacı doğrultusunda hareket etmesini ve kendine bağlı bir siyasi yapı kurulmasını amaçlamıştır.

ABD ve Türkiye'yi yakından ilgilendiren Ortadoğu ve komşu ülkeleriyle olan meselelerini çözmek ve buralara etki etmek konusunda genel çerçevede Türkiye ile anlaşabilseler de yöntem konusunda ve etki alanlarında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Bu anlaşmazlıklar ABD'nin Soğuk Savaş döneminden başlayarak SSCB'nin yıkılması ile ABD'nin deyimiyle "tek kutuplu dünya hakimiyeti" zamanında daha da sertleşmiştir. 1. Körfez Savaşından başlayarak Bosna Savaşına, Afganistan ve Irak'ın işgalinde TBMM'den çıkmayan 1 Mart tezkeresiyle anlaşmazlıklar daha da artmıştır.

Yapılan seçimlerde başkan adayları olan Barack Hussein Obama, Bush döneminde, Müslüman dünyasında ve diğer devletler nezdinde kötüleşen ABD imajını düzeltmek için, seçim kampanyasında; Irak'tan askerlerini çekeceğini söylemiştir ve Müslüman dünyasını düşman görmekten vazgeçip uzlaşmacı bir tavır sergilemiştir.

Bu tezde ABD'nin, Türkiye üzerine isnat edilen mesnetsiz sözde Ermeni soykırımı yalanını tanıyıp tanımayacağını ve bunun sonucunda neler olduğu ayrıca araştırılmıştır.

Türkiye komşu ülkelerle girişilen iyi niyetli diplomatik ilişkilerde İran ile yapılan Tahran Antlaşması ve İran'ın nükleer güç olma konusunda ABD ile aralarındaki anlaşmazlığı

Brezilya ile birlikte Türkiye arabuluculuk yaparak olası bir çatışmadan uzlaşma siyaseti yürütme çabaları ele alınmıştır. İsrail'in Mavi Marmara baskınından sonra ABD'nin haksız olan İsrail devletinin tarafını tutmasının nedenlerini ve Ortadoğu'da Müslüman ülkelerde baskıcı ve diktatör yönetimlere karşı halkın başlatmış oldukları başkaldırıya (Arap Baharı) bazı ülkelerde destek vermesi ve bazı ülkelerde ise yönetimden yana tavır almasının Türkiye açısından önemine değinilmiştir. IŞİD terör örgütü, Türkiye'nin komşusu olan Suriye ve Irak'ta bulunan bazı toprakları ele geçirip, İslami bir devlet kuracağını söylemiştir. IŞİD terör örgütünün yok edilmesi ve Suriye lideri Beşar Esad'ın düşürülmesi ile ondan sonra yerine gelecek yönetim konusunda ABD direk müdahale etmektense uzun yıllar Türkiye'ye karşı savaşmış olan PKK terör örgütünün Suriye uzantısı PYD'ye askeri yardım yaparak Suriye sahasında güç olmaya çalışmıştır. PYD terör örgütüne yapılan askeri yardımların gelecekte Türkiye'ye karşı kullanılabilceği gerçeği araştırılmıştır.

Fethullah Gülen'nin planlayıp ortaya koyduğu paralel devlet yapılanması ve askeri darbe girişimiyle birçok konuda anlaşılmadığı Adalet ve Kalkınma Partisini yönetimden uzaklaştırmaya çalışmasının nedenlerine bakılmıştır. Füze Kalkanı ve Füze Savunma Sistemi alımında NATO'ya bağlı sistemlerden ziyade kendi güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek başka sistemler almaya kalkan Türkiye'ye ABD'nin tehditkâr söylemlerde bulunmasının neden ve sonuçları araştırılmıştır.

Tezin Amacı

Barack Hussein Obama'nın diğer ABD başkanlarından ayrı söylem ve siyaset sergilemeye çalışmasının Müslüman ve diğer ülkeler nezdinde çatışma siyasetinden çıkmayı taahhüdü ve barışın hâkim olduğu bir dünya hayalinin gerçekten de bir hayalden ibaret olduğu görülmüştür. ABD'de seçilen her başkan gibi kendi politikasını değil de kökleşmiş bir ABD politikasının uygulanmasının sonucunda Ortadoğu'da bir terör örgütünün kurulması ve Türkiye ile arasındaki anlaşmazlık ve çözümü irdelenmiştir.

Tezin Önemi

İkinci Dünya Savaşı dönemi değişen dünya güç dengelerinde savaşın yıpratığı İngiltere'nin yerini emperyalist Amerika Birleşik Devletleri almıştır. Karşısında ise komünizmle yönetilen S.S.C.B bulunmaktadır. İkisinin de yayılmacı siyasi politikası

yüzünden dünya iki kutuplu bir hal almıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu güç dengesinde ABD tarafını seçmiş ve Kuzey Atlantik Paketi'na üye olmuştur. SSCB'nin yıkımına kadar geçen dönemde komünizm tehlikesi altında müttefiklik eden Türkiye'nin ve ABD'nin SSCB'nin yıkımdan sonra ki tek kutuplu ABD egemenliğindeki dünyada nasıl bir siyasi yol izlediği bu tezde araştırılmıştır. ABD Başkanı Bush'un katı ve baskıcı politikasını Obama'nın nasıl yumuşak, barışçıl ve uzlaşmacı bir hale döndüreceği, Obama dönemi ABD ile Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatının dış politikadaki yansımaları ve ülke politikasına nasıl etki ettiği önemlidir. Bu etkilere Türkiye'nin nasıl bir siyaset geliştirdiğini ve tek kutupluluk döneminin bitip yerine çok kutuplu bir döneme geçişin neler getirdiğinin yanında Arap Baharı'nın neden ve sonuçların Türk siyaseti açısından etkileri araştırılmaya çalışılmış olup literatüre katkı sağlayacağından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur. Konunun sınırları ve kapsamı tespit edilmiş, süreli ve süresiz yayınlardan, elektronik ortamdaki verilerden yararlanılarak Barack Hussein Obama dönemi Türkiye ve ABD ilişkilerinin olaylara göre yaklaşımları ele alınmıştır.

Araştırmanın Problemi (Sorun)

Başkanlık süreci biten Barack Hüssein Obama'nın seçim vaatleri ve görev süresi boyunca seçim vaatlerinde bulunduğu Irak'tan askerlerini çekme, Ortadoğu'ya barış, İran ile koşulsuz müzakere, terörizmle mücadele ve sözde Ermeni soykırımını tanıyacağını ifade etmesinin ardından görev süresince meydana gelen problemlerin nedenleri, gelişimi ve sonucunun etkilerinin her iki ülkede de vukuu bulduğu bu tezin sorunsalı olarak irdelenmiştir.

Temel Kavramlar

Soykırım: Siyasal, ulusal, ırksal ya da dinsel bir nedenle azınlık durumundaki veya kalabalık bile olsa güçsüz bir insan topluluğunu soyca yok etmeyi amaçlayan toplu öldürme eylemi.

Darbe: Bir ÷lkede silahlı kuvvetler mensuplarının ekonomik ve sosyal sorunları çözmekte yetersiz olduklarını iddia ederek ÷lke yönetimine el koyması

Ortadoğu: Akdeniz'in doğusunda yer alan Suriye, Mısır, Lübnan, Ürdün, Arabistan, İran ve Irak'ın da içinde bulunduğu bölgenin kapladığı alan.

Arap Baharı: Arap yarımadasında ki bazı ÷lkelerde halk tarafından ekonomik ve demokratik haklar için yönetimlerin değişmesi adına başlatılan halk hareketleridir.

BİRİNCİ BÖLÜM: BARACK HUSSEİN OBAMA'NIN BAŞKANLIK DÖNEMİ

1.1. Barack Hussein Obama'nın Hayatı ve Başkanlık Seçimleri

Barack Hussein Obama, 4 Ağustos 1961 yılında Hawaii'nin Honolulu şehrinde doğmuş ve kendisiyle aynı adı taşıyan babası ise Kenya'da doğmuş ve büyümüş bir aydındı. Annesi Ann Dunham ise İngiliz kökenli bir Amerikalıydı. Baba Barack Obama, Kansalı beyaz bir genç kız olan Ann Dunham ile Hawaii Üniversitesi'nde okurken tanışmıştı. Ancak Hawaii'de tanışıp evlenen genç çiftin evlilikleri uzun sürmemiş ve çift, Obama, henüz 2 yaşındayken boşanmışlardır (<http://www.milliyet.com.tr>. 2012).

Baba ile oğul bundan sonra yalnızca bir kez, baba Barack Obama 1971'de Hawaii'yi ziyaret ettiğinde karşılaştı. Kenya'ya geri dönen baba Obama, 1982 yılında bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Anne Ann ise Obama 6 yaşındayken Endonezyalı Lolo Soe-toro ile evlendi ve aile Cakarta'ya taşındı. Obama da annesinin ikinci evliliği dolayısıyla hayatının 4 yılını Endonezya'da geçirdi. İlkokul öğrenimini dünyanın en büyük Müslüman nüfusa sahip ülkesi Endonezya'da alan Obama daha sonra eğitimi için Hawaii'ye döndü. Büyükanne ve büyükbabası ile birlikte yaşamaya başladı.

Obama ABD'nin en prestijli üniversitelerinden New York'taki Columbia Üniversitesi'nde Siyasal Bilimler bölümünden 1983 yılında mezun oldu ve Chicago'nun yoksul semtlerinde sivil toplum projelerinde çalıştı. Genç yaşta başarısından söz ettiren Obama, 5 yıl aradan sonra dünyanın en iyi üniversitelerinden Harvard Üniversitesinin Hukuk Fakültesi bölümüne girdi. Burada saygın hukuk dergisi Harvard Law Review'ın ilk Afrika kökenli başkanı oldu. Meydanlara inmeye daha o zamandan başlayan Obama ırkçılıkla mücadele eden bir profesöre destek konuşması yapmıştır.

1991 yılında avukatlık diplomasını alan Obama mezuniyetten sonra Chicago'ya dönerek yurttaşlık hakları alanında uzmanlaşmış, konut ve istihdam konularında ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin davalarına bakmış ve 12 yıl süreyle anayasa hukuku dersleri vermiştir. Kendisi gibi Harvard mezunu olan avukat eşi Michelle Obama ile de burada tanıştı. 1992 yılında evlenen çiftin Malia ve Saşa adlı iki kızları vardır.

Obama'nın siyasi kariyeri, 1996 yılında İllinois eyalet senatosuna seçilmesiyle başlamıştır. Obama'nın ABD'de ilk defa ülke siyaset sahnesine çıkması ise 2004 de yapılan ABD Başkanlık seçimleri sırasında Boston'da toplanan Demokratik Parti kurultayında yaptığı etkileyici konuşması sayesinde olmuştur. Obama bu konuşmasından birkaç ay sonra açık ara farkla senatoya seçilmiş ve 10 Şubat 2007 yılında ise 2008 ABD başkanlık seçimlerine Demokratik Parti'den adaylığını koyduğunu açıklamıştır (www.milliyet.com.tr 2012).

Barack Hussein Obama'nın seçim kampanyasının en önemli sloganlarından biri "Sizden inanmanızı istiyorum. Yalnızca benim Washington'dan gerçek bir değişim yaratma kabiliyetime değil, kendinizinkine inanmanızı istiyorum" demiştir (https://m.bianet.org, 2008).

Eski başkanlardan Bill Clinton'ın eşi, Hillary Clinton'u parti içi seçimde geride bırakan Obama, Demokrat Parti'nin ve ABD'nin ilk siyahi başkan adayı olarak çalışmalarına başlamıştır. Cumhuriyetçi partiden George W Bush tarafından iki dönem üst üste kötü yönetilen ABD'nin ekonomik durgunluğunu, işsizliğin artmasını, artan gıda ve petrol fiyatlarını, yetersiz sağlık hizmetlerini ve içinden çıkılmaz bir halle dönen Irak'ın işgalini ve buradan askeri varlık olarak çekileceklerini vaatleri arasında göstermiştir.

Obama'nın seçim vaatleri arasında ekonomik durgunluğu ortadan kaldırmak için teşvik paketleri, yıllık geliri 200.000 doların altında olan Amerikan vatandaşlarına vergi indirimi bulunuyordu, burada dikkati çeken şey ise bu kesimin vergi mükelleflerinin %95'ini oluşturuyor olmasıydı. Kalan %5'lik dilim ise gelirlerine oranla vergilerinin arttırılacağını düşünmekteydi. Sağlık ve sigorta sisteminde devlet sigorta sistemini geliştireceği ve fakir insanların sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanması gerektiğini, Irak'ta bulunan Amerikan askerlerini oradan çekip bir kısmını Afganistan'a kaydırmak suretiyle Irak bataklığından kurtaracağını vaatleri arasına katan Obama, İran ve Küba ile ABD arasında olan sorunların da çözüleceğini söyleyerek, barışçıl yollarla gücünü sürdüren, bir ABD hayali kurmaktaydı.

Obama, ülkenin içinde bulunduğu durumun eleştirisinden daha fazla, gelecek vaatlerinde bulunmuş ve yeni bir ABD'den vaatler vermiştir. Seçim kampanyasını gençlerin üstünde

kurması ve gençlere yönelik mesajlar vermesi, bunun temel nedenleridir. Nitekim seçim sonuçlarında görüldü ki, 30 yaş altı insanların %65'i Obama'ya oy vermiştir.

1.2. Deniz Aşırı İlk Ziyareti

ABD'nin 44. ve ilk siyahi başkanı Barack Obama iktidara geldiğinde kendinden önceki Bush yönetiminin Irak savaşı sırasındaki icraatleri neticesiyle Türk, ABD ilişkilerinin kilitlenmesi sonucu iki ülke arasındaki ilişkileri düzeltme adına girişimlerde bulunma ihtiyacı görülmüştür. Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Mart 2009'daki Türkiye ziyaretinin ardından Obama ilk denizaşırı ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmiştir (Uslu, 2016: 505).

Ziyareti sırasında ABD ile olan ilişkisi model ortaklık olarak tabir edilmiştir. Bu model ortaklık sadece güvenlik açısından yoğun iş birliğini ifade eden stratejik ortaklıktan ziyade kapsayıcı bir ortaklıktır. Amerikan Başkanının Ankara'da yaptığı konuşmada, çağımızın zorluklarının üstesinden gelebilmek için bir arada durmalıyız ve birlikte çalışmalıyız demiştir. İlimli İslam vurgusunun aksine laiklik vurgusunun yapılması, ordu ile 1 Mart Tezkeresinin sonrasında oluşan gerginliğin azaldığını göstermektedir. Kıbrıs konusunda ise iki bölgeyi iki toplumlu federasyon şeklinde kalıcı bir antlaşmaya varılması çağrısında bulunan Obama, İran'a nükleer silah hakkında yapılan baskı konusunda Türkiye'nin de desteğini almaya çalışmıştır. "Bush dönemi Türk halkının ABD'ye duyduğu %9'luk sempati düşüklüğü" Obama ile aşılmaya çalışılmıştır (Yılmaz, 2009: 179).

Amerikan başkanının Türkiye ziyareti Türk basınında ve yabancı basında ilgiyle karşılanmıştır. Hürriyet gazetesinden Cüneyt Ülsever, 15 Nisan 2009'daki yazısında "Barack Obama'nın Türkiye ziyareti çok önemli, Bush, dönemi ABD'nin neredeyse dünyanın her yerinde bozulan imajını düzeltmek için ilk etapta diğer devletlere istinaden Türkiye'nin seçilmesi Türkiye açısından önemli bir fırsattır" demiştir (Ülsever, 2009: 9).

1.3. Mavi Marmara Saldırısı ve Uluslararası Tepkiler

İsrail tarafından 1967 yılı 6 gün savaşlarında işgal edilen Gazze'de 38 yıl boyunca süre gelen işgalin 2005 yılında iskan edilen yerlerdeki, yerleşimcilerin tahliye edilmesiyle birlikte sona ermiştir. Çekilme işleminin ardından 25 Ocak 2006 da yapılan seçimler

Hamas'ın zaferiyle sonuçlanınca İsrail ve Batılı devletler, seçimle işbaşına gelen Hamas hükümetini tanımamıştır. (Topal,2008:107,108). İsrail, Hamas'ı yönetimden uzaklaştırmak için bazı yaptırımlarda bulunmuştur. Bölgeye ilaç gıda, akaryakıt inşaat malzemesi ve her türlü yardım girişine engel olmuştur. Bölgede yaptığı saldırılar ve tutuklanmalarla Hamas hükümetini, sindirme politikası izlemiştir. 2007 yılından sonra ise yaptırımların dozu daha da arttırılarak, Hamas karadan ve denizden kuşatmaya alınmıştır. Hamas'ın iktidara gelmesiyle diğer politik karakter olan El-Fetih ile Hamas arasındaki güç çekişmesi ise giderek artmıştır. Yapılan dış yardımların çoğunluğunun El Fetih'e yapılması

Bu çekişmeyi de iyice arttırmıştır ve çekişmeyi iyi bir şekilde değerlendiren İsrail, özellikle Batılı ülkelerin desteğini de yanına alarak Hamas'ı da koltuğundan uzaklaştırmıştır. Gazze'ye Aralık 2008 ve Ocak 2009 ayları arasında 22 gün boyunca kendi tabirlerince “Dökme Kurşun” operasyonu ile saldırmışlar ve bu saldırılarda tarım arazileri, hastaneler okullar, sivil halkın işyerleri ve evleri yakılıp yıkılmıştır. Gazze, bu olaylardan sonra bir açık hava hapishanesine dönen, %72'sinin açlık sınırında olduğu hlk yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır. Bu oranın %65'i ise çocuktur. Yetersiz beslenme yüzünden çocukların fiziksel olarak gelişmemesi baş göstermiştir. Birleşmiş Milletler ise bu duruma “katlanılmaz” olarak tarif etmiştir (<http://www.ihh.org.tr> 2010).

İsrail, Gazze'ye 19 Eylül 2007 tarihinde uyguladığı ablukayı Filistin yönetimiyle ateşkes yapması sonucu kaldırmıştır. Filistin ise İsrail'in güneyine yönelik yaptıkları saldırıları durdurmayı ve Filistinli örgütler tarafından esir tutulan İsrail askeri Galid Şhalit'i serbest bırakacağını beyan etmiştir. Bu ateşkes ile iki tarafta da saldırılarını büyük bir oranda azaltmış olmasına rağmen 4 Ekim 2008'de, İsrail devleti, Hamas mensubu bir gruba hava saldırısı düzenleyerek ateşkesi ihlal ederek altı kişinin ölümüne neden olmuştur. Bu ihlalden sonra İsrail'e karşı Filistin tarafından saldırılar tekrardan başlamış ve abluka nedeniyle bölge halkının, temel ihtiyaç malzemelerin karşılayamamasıyla bir insani kriz ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine, Gazze şeridinde insani yardım malzemeleri ulaştırmak için uluslararası mecrada, çeşitli yardım kampanyaları oluşturulmuştur. Özgür Gazze Harekatı (Free Gaza Movement) isimli sivil toplum kuruluşlarınca, 36 değişik ülkeden uluslararası sivil toplum kuruluşları aracılığıyla organize edilen ve içerisinde sivil yardım gönüllülerinin de bulunduğu bir insani yardım filosu çalışmalarına başlamıştır.

Organizasyonun içinde yer alan İnsani Yardım Vakfı yetkilileri gayelerinin, Gazze'deki durum hukuka aykırılığına ve ablukanın etkileri ile ilgili olarak uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek ve ablukayı kırarak insani yardım malzemelerinin Gazze'deki insanlara ulaştırmak olduğunu bildirmişlerdir.

Yardım filosu konvoyunda birçok gemi: Mavi Marmara (Komor Adalar'ı yolcu gemisi), Eleftheri Mesogeios, (Yunanistan yük gemisi), Özgür Challenger I (ABD yolcu gemisi), Gazze 1 (Türkiye yük gemisi), Defne Y (Kiribati yük gemisi), Rachel Corrie (Kampoçya yük gemisi), Sfendoni (Togo yolcu gemisi) isimli gemiler yer almıştır (Topal, 2008. 107-108).

Yardım filusunda, çoğu Türk vatandaşı olmak üzere değişik pek çok ülkeden, gönüller yer almıştır. Bu filodaki gemilerde, Gazze'ye götürmek için ilaç ve çeşitli tıbbi malzemeler gıda maddeleri, giyecek, kırtasiye, oyuncak ve İsrail'in saldırıları ile yıkılan, Şifa Hastanesi'ne ve diğer bazı binaların yeniden inşası için inşaat malzemeleri ile jeneratör gibi makinelerin yer aldığı belirtilmiştir (<https://www.ihh.org.tr> 2010).

İsrail bu yardım filosuna karşı çıkmış ve askeri müdahalede bulunmuştur. 31 Mayıs 2010'da açık denizlerde tüm devletlere serbest olan sularda seyreden Mavi Marmara isimli yolcu feribotuna yasal bir gerekçesi olmadığı halde saldırmış, gemide çeşitli ülkelerden akademisyen, gazeteci, yazar, milletvekili, din adamları, insan hakları savunucularının da bulunduğu 600 civarı insanın yer aldığı feribota gerçekleştirdiği saldırı sonucunda 10 yardım gönüllüsü ölmüş ve birçok kişi de yaralanmıştır. Müdahale sırasında pek çok İsrail askeri de yaralanmıştır. Bu olayların sonunda, gemideki gönüllüler ve gemi mürettebatı gözaltına alınıp İsrail'in, Aşdod limanına götürülmüş ve İsrail'li yetkililer gemilerdeki yardım malzemelerine ve katılımcıların şahsi eşyalarına da el koymuştur.

Aşdod Liman'ında, gemiden inen gönüllüler, İsrail vatandaşları tarafından protesto ve hakaret edilerek, gemiden indirilmiş, elleri kelepçeli bir şekilde fotoğrafları çekilmiş ve İsrail polisi tarafından sorguya alınmıştır. Sorgu çadırlarında, İsrail devleti tarafından hazırlanmış sınır dışı belgelerini imzalamaları istenmesine rağmen, yardım gönülleri bu hukuksuz alıkoyma ve sınır dışı belgeleri imzalamamışlardır. Sonrasında gönüllerin İsrail'li yetkililer tarafından parmak izi alımı, fotoğraf çekimi yapıp sağlık

kontrollerinden geçirerek İsrail istihbarat birimi Şabak'a teslim edilmiştir. Şabak ise bazı kişilerin isimleri üzerinde durarak, kişileri birçok kez sorgulanmış ve İsraili yetkililerin, gönüllülere bazı belgeleri imzalamaları halinde hemen havalimanına gidebileceklerini aksi taktirde, hapishaneye gönderilerek, iki aydan az olmamak suretiyle tutuklu kalacaklarını söylemiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı bu belgeye imza atmamış ve İsrail'li yetkililer ise bu imza atmayanları Ber Şeva hapishanesine göndermişlerdir. 2 Haziran gecesine kadar hapishanede kötü muamelelere maruz kalıp kötü şartlarda altında tutulan gönüllüler, saatler süren yolculuktan sonra havalimanına getirilip, sınır dışı evraklarını imzalamaya zorlanmışlar. Bu zorlamalar karşısında direnen gönüllülere uzun uğraşlar sonrasında, evraklara İsrail'e kendi isteklerinin dışında getirildiklerinin yazılmasına izin verilmiştir (<https://www.ihh.org.tr>, 2010).

Türkiye'den giden uçaklara grup grup alınmaya başlayan gönüllüler de IHH Genel Başkanı Bülent Yıldırım, gazeteci Adem Özköse ve iki kişinin binmediğini söyleyerek uçaklara binmeyi reddetmişlerdir. İsrail'li yetkililer başta inkar ederek, kimsenin kalmadığını söylese de uçakların hareket etmediğini görünce bu kişiler havalimanındaki sorgu odalarından çıkartılarak, uçaklara bindirilmiş uçaklarda liste kontrolleri yapıldıktan sonra İsrail hastanelerinde ağır yaralı olarak bırakılan 5 kişi haricinde Türkiye'den gelen milletvekilleri, konsolosluk görevlileri yaralılar ve şehitlerle birlikte yola çıkmıştır (www.ihh.org.tr, 2010).

1.3.1. Devletlerin ve Uluslararası Kurumların Saldırıya Tepkileri

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi: İsrail'in 31 Mayıs'ta insani yardım filosuna düzenlediği saldırı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun çağrısı üzerine BM Güvenlik Konseyini acil toplantıya çağırmıştır. Davutoğlu, toplantıda BM'nin bu konu hakkında acilen soruşturma başlatmasını istemiştir. Bakan Davutoğlu: “Bu yakışsız bir harekettir ve İsrail'in davranışları, uluslararası hukukun derin bir şekilde ihlali anlamına geliyor, bu eşkiyalık ve korsanlıkla eşdeğerdedir, devlet tarafından işlenmiş bir cinayettir. Hiçbir mazereti olmadığı gibi hiçbir meşruluğu da bulunmamaktadır. Böyle bir yolu izleyen devlet, uluslararası toplumun saygın bir üyesi olma hakkında kaybetmiştir.” demiştir. Toplantının ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İsrail'i operasyon sırasında meydana gelen sivil ölümlerden dolayı kınamış ve tarafsız bir soruşturma yapılmasını istemiştir.

Birleşmiş Milletlerin yanı sıra Mavi Marmara Saldırısı uluslararası camiada da büyük yankı uyandırmıştır. Bazı topluluk ve ülkelerin tepkileri şu şekilde özetlenebilir.

- İKT (İslam Konferansı Teşkilatı) İKT ülkelerinin dışişleri bakanları, İsrail'in, yardım filosuna yaptığı saldırının hemen ardından toplanarak İsrail'in vahşi, hukuksuz saldırısını kınamış ve devlet, terörü uyguladığı ve Gazze ambargosunun hemen kaldırılmasının gerektiğini söylemiştir.
- Arap Birliği: Birliğin Genel Sekreteri Amr Musa “İnsani yardım amaçlı yola çıkmış olan bu konvoya yapılan insanlık dışı saldırıları kınıyoruz. Onlar asker değillerdi ve herkesin bu saldırıyı kınamasını istiyoruz” diyerek böyle bir şeyi tasvip etmediklerini bildirmiştir.
- Afrika Birliği: İsrail'in insani yardım filosuna yaptığı bu saldırıyı kınadığı ve uluslararası toplumu Gazze ablukasının kaldırması için göreve çağırmıştır
- AP (Avrupa Parlamentosu): AP başkanı Jerzy Buzek, İsrail'i “Eylemlerini acilen açıklamaya çağırılmış ve AP olarak Gazze’de uygulanan ambargoyu şiddetle kınıyoruz” demiştir.
- AI (Uluslararası Af Örgütü): Gazze’ye yardım götüren konvoya yapılan ve insanların ölümüyle sonuçlanan bu saldırının araştırılmasını istemiş ve İsrail'in aşırı güç kullandığını söylemiştir.
- Almanya: Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, İsrail ordusunun Gazze'ye yardım götüren insani yardım gemilerine saldırmasından derin bir endişe duyduklarını ve bu saldırı hakkında tarafsız şeffaf bir araştırma yapılması gerektiğini beyan etmiştir.
- Arjantin: Dışişleri Bakanlığı Uluslararası sularda yapılan saldırıyı kınayarak, can kayıpları nedeniyle üzüntü duyduklarını belirtmiş ve konunun soruşturulması ve ablukanın kaldırılmasını istemiştir.
- Rusya: Dışişleri Bakanlığının açıklamasında “Yaşananların en ince ayrıntısına kadar açıklığa kavuşturulması gerekir, hukuki hiçbir nedeni olmadan uluslararası sularda sivil insanlara karşı silah kullanımı ve gemilere el konulması, uluslararası hukuk kurallarının kesin bir şekilde ihlalidir. Bu olay Gazze'nin gerçekten bir ablukada olduğunu göstermekte ve bu ablukanın bir an önce kaldırılması gerekmektedir” denilmiştir.

- Suudi Arabistan: İsrail'in katliam yaptığını belirtmiş ve uluslararası toplumun "İsrail'in saldırganlıkları karşısında üzerine düşen görevlerini yerine getirmeye" davet etmiştir.
- İngiltere: Yardım konvoyuna yapılan saldırının kabul edilemez olduğunu belirten İngiliz Başbakan David Cameron, Gazze'ye uygulanan ablukanın bir an önce kaldırılmasını ve insani yardımların, özgür bir şekilde gönderilmesinin önemini belirtmiştir.
- İran: İran Meclisi, Milli Güvenlik ve Dış Politika Komisyonu, İsrail saldırısını sert bir şekilde kınamış. "Dünya barışı ve emniyeti için en büyük tehlike Siyonist İsrail rejimidir, Siyonist İsrail rejimi savaş suçu işliyor" demiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve İslam Konferansı Teşkilatı'nı göreve çağırmıştır.
- Amerika Birleşik Devletleri: Amerika, olay karşısında İsrail'e ne bir kınama, ne de uluslararası kuruluşları nezdinde soruşturma açılması için bir bildiri yayınlamıştır sadece İsrail'in zorla alıkoyduğu gönüllülerin iadesi için çalışmıştır.

Obama, bu olay karşısında müttefiği ve dostu olan İsrail'in yanında durmuştur. İlerleyen zamanlarda Ortadoğu'daki diğer müttefik olan Türklerin de gönlünü almak istemiş ve bozulan Türk-İsrail ilişkilerin düzelmesi için yapmış olduğu 2013 yılındaki İsrail, gezisinde Başbakan Binyamin Netenyahu, Türkiye Başbakanını telefonla arayarak: "Başkan Obama ile bölgesel iş birliği ve İsrail, Türkiye ilişkileri konusunda çok iyi bir görüşme yaptım, Obama, bana bozulan İsrail ve Türkiye ilişkilerinden duyduğu üzüntüyü ilettili. Ayrıca iki ülke arasında anlaşmazlıkların çözümünde yardımcı olmaya kararlı olduğu belirtti. İki ülkenin yakınlaşması bölgedeki barış ve istikrarı da geliştirecektir dedi. Mavi Marmara olayının sonucu, İsrail'in amaçladığı bir şey değildi, İsrail olarak ölümler ve yaralanmalardan dolayı derin üzüntü duyduk, İsrail'in olay hakkındaki soruşturması sonucunda bazı operasyonel hatalar yapıldığı da görülmüştür. Türk halkından bu ölüm ve yaralanmalardan dolayı İsrail devleti adına özür diliyorum ayrıca bu olaylarda zarar görenlerin ailelerine tazminat verilmesi için anlaşmaya hazırız." demiş ve Netenyahu "Gazze'nin de içinde yer aldığı Filistin topraklarına insani amaçlarca kullanılacak malzemelerin girmesine yönelik kısıtlamaların büyük bir bölümünün kaldırıldığını bildirip, bu durum sükunet ortamının devamı süresince bozulmadan sürecektir" demiştir (www.hurriyet.com.tr 2013).

İKİNCİ BÖLÜM: BARACK HUSSEİN OBAMA’NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

2.1. İran'a Yapılan Ambargoya Türkiye'den Ret

İran’a uygulanan ilk ambargo 1951 yılında Başbakan Muhammed Musaddık’ın petrolü millileştirme politikası sonucu olmuş ve İngilizlerin İran petrolü üzerindeki kontrolünün sona ermesiyle ve bunun akabinde İngiltere'nin ve Amerika'nın çıkarlarını zedelenmesiyle Eylül 1951 yılından itibaren İran'a uluslararası petrol ambargosu uygulanmıştır. Bu ambargo 1953 yılında İngiliz ve Amerikan destekli bir darbeye Musaddık'ın görevden alınmasıyla son bulmuştur (www.orsam.org.tr 2012).

Bu darbeden sonra Şah döneminde ambargosuz bir şekilde 1979 dönemine kadar devam eden ilişkiler 1979 yılında İran İslam Devrim'i olmasıyla bir dizi ambargolar başlamıştır.

Ambargoların nedeni; Şah döneminde İran dış siyasetinde ABD ile beraber hareket etmesi ve devrimden sonra ise Humeyni yönetiminin ABD ile aynı siyaseti gütmemiş ve Siyonist İsrail’i düşman saymıştır. Devrik lider Rıza Pehlevi'nin sağlık nedeniyle Amerika’ya sığınmasını protesto eden bir grup devrim yanlısı öğrencinin, Amerikan elçiliğini basıp, elçilikte bulunan 52 kişiyi rehin almışlardır. Öğrenciler Şah Pehlevi'nin İran'a iadesi veya İran'ın Amerika tarafından dondurulmuş olan malvarlıklarının serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. ABD’nin rehinelerin bırakılması karşılığında İran’ın malvarlıklarını serbest bırakmış ve bunun yanında, İran'da bulunan birçok askeri üssünü de kapatmak zorunda kalmıştır. ABD'nin İran'dan çekilmesinde İran'ı ekonomik pazar olarak gören AB ülkeleri ticari ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Lakin Humeyni yönetimi İran’dan kaçan muhaliflere yapılan suikastlerle bu ülkelerinde tepkisini çekmiştir. Sürgün yıllarında bir süre: Fransa’da kalan Humeyni, bu ülke ile de arasını bozmuştur. Kendi devrimini diğer İslam ülkelerine yaymak düşüncesinde ki beyanlarını da dile getirmesiyle, Müslüman ülkelerle de arası bozulmuş ve nihayetinde Irak'ın bu söylemler karşısında ABD, AB, ve Körfez ülkelerinin desteğiyle İran'a savaş açmasına neden olmuştur. Bu savaş, 8 yıl sürmüş, İran’ın bu tutumları ve terörü desteklemesi de yeni bir uluslararası ambargo başlatmıştır.

Bu ambargolar İran, Irak savaşının ilk yıllarında silah ambargosuyla ciddi boyutunu almıştır. Ülkedeki birçok teknolojik makine ve ekipmanın Şah döneminde Amerika’dan

alınmış olması, bu ambargonun daha güçlü olmasına neden olmuştur ama askeri birçok malında (uçak, helikopter, silah, yedek parça, mühimmat ve kimyasal malzemelerin) alımını engellemiş ya da karaborsadan fahiş fiyatlara alarak, ekonomik olarak zarara uğratmıştır. ABD, İran'dan aldığı petrolü de senatolarında terörizmle mücadele kapsamında yasaklamış ve bu yasaklamaları siyasi baskı kurabildiği birçok devlette de uygulamıştır. ABD, İran'a 1995 yılında kendi senatosunda, kimyasal ve teknolojik silah ihracatında engel olmak için de bir yasa çıkardı.

Yasa, İran ve Libya'ya enerji sektörlerinde büyük yatırımlar yapan enerji şirketlerin cezalandırılmasını kapsıyordu. Bu yaptırımla üçüncü ülkelerin baskı altına alındığı bu kanun, AB ülkeleri ve Japonya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. AB ülkeleri Amerika'nın çıkardığı, bu yasayı görmemezlikten gelerek ziyaretlere devam etmiş, Japonya ise İran'dan petrol alımını da sürdürmüştür.

Aynı yıl içerisinde ABD Başkan Bill Clinton, İran'la olan petrol ve petrol ürünlerini de kapsayan tüm ticari ve yatırım ilişkilerini keseceğini açıklamıştır. (www.timeturk.com)

İran'da 1997 yılında Muhammed Hatemi döneminde siyasi ve ekonomik alandaki yapılan reformları iyi niyet göstergesi olarak gören Clinton yönetimi, 1999 yılında gıda ve ilaç ambargosunu kaldırmıştır.

2000 yılındaki seçimlerde, İran'daki reformistlerin seçimleri kazanması üzerine petrol dışı bazı ürünler üzerindeki (kuru meyve ve halı) ambargolar da kaldırıldı (www.timeturk.com, 2015).

2002 yılında İran'ın gizli nükleer tesislerinin ortaya çıkması ve uranyum zenginleştirme faaliyetlerine girişmesi nedeniyle İran'ın Batı ile ilişkileri iyice kötüleşmiştir (Sinkaya, 2010:67).

2004'te İran'da yapılan seçimler sonucunda, Tahran eski Belediye Başkanı olan Mahmut Ahmedinejad Cumhurbaşkanı olmuştur, Seçilmesinin hemen ardından nükleer çalışmaların artması, batılı ülkeler tarafından İran'ın nükleer silah üretmek gayesi olarak algılanmış, bu gerekçelerle İran'a uygulanan ambargolar arttırılmıştır, ABD ve İsrail ise İran'a bu çalışmalarından dolayı askeri saldırı yapabilecekleriyle ilgili tehditlerde bulunmuşlardır.

İran, 2005 yılı ortalarında BM'ye bağlı Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının (IAEA) ülkesindeki nükleer enerji faaliyetlerini inceleme talebini kabul etmiştir. Bu protokolün de barışçıl amaçlar için uranyum zenginleştirmeye devam eden İran, yeni bir tesis kurmasıyla uranyum oksit (sarı kek) üretme çalışmalarını sürdürmüştür. Bu program, tesis ve yeni balistik füze denemeleri, Batı ile Tahran yönetimi arasında yeniden bir çatışma ortamına ve savaş senaryolarının yeniden dolaşmasına neden olmuştur.

İran'la yapılan nükleer görüşmelerin sekteye uğramasıyla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne gönderilen nükleer enerji faaliyetlerini içeren dosya ile BM üyesi devletlerin onayıyla, İran'a yeni ambargolar uygulanmaya başlanmıştır. 2006 yılının ocak ayında İngiltere'de bir araya gelen BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi temsilcisi ve Almanya (5+1) Tahran'ın nükleer silah yapmaya yönelik çalışmalarda bulunduğu gerekçesiyle suçladı, bu karar oylamasında İran'ın siyasi müttefiklerinden Çin çekimser kalırken, Rusya, kararı onaylamıştır. 2006 ve 2007 yıllarında İran'ın Sadırat ve Sebah bankalarında, nükleer silah ve malzeme satın alınması ve Lübnan'daki Hizbullah terör örgütüne, terörizme destek verdiği için dolayı ambargo uygulamaları listesine alındı. 2007 Haziran ayında 27 İran'lı iş adamı ve bazı kurumlara kitle imha silahı edinme çabalarından dolayı ambargo uygulanmıştır.

Gittikçe artan yaptırımlara, İran nakliye ve hava taşımacılığı, Devrim Muhafızları'na bağlı İran Milli Bankası, İran Tovsia-Sadırat Bankası da eklendi. ABD'de 2008 yılında yapılan başkanlık seçimini Barak Hüssein Obama'nın kazanması İran'lı mevkidaşı tarafından kutlandı. İlk zamanlarda Obama'nın da İran'ın nükleer çalışmalarıyla ilgili önkoşulsuz müzakerelere hazır olduklarını söylemiş ve iki ülke arasındaki gerginliklerin azalacağını dönem olmasına rağmen, İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinejad hükümetinin izlediği sert dış politika ve Yahudi soykırımına karşı çıkan beyanlarından dolayı ambargoların kapsamı daha da genişletilmiştir

İran'ın batı ile çekişmesi üzerine ABD tarafından İran Merkez Bankasına yaptırım uygulanmaya başladı, bunun üzerine, İran ise Hürmüz boğazını kapatmakla tehdit etmiştir (www.aljazeera.com.tr.2015).

İran'ın uzun menzilli füze denemesi yaptığını ve uzaya roket fırlattığını duyurmasıyla, BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarını sertleştirmiş ve 2009 yılında İran, tutukladığı

ABD’li gazeteci, Roxana Saberci’yi casuslukla suçlayıp ve 8 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı, İran hakkında hazırlanan bir raporda, terörizmi destekleyen, en faal devlet olduğunu ilan etmiş. İran, bu iddiaları reddederek tutuklu gazeteciye serbest bırakmıştır. Sert bir dış politika izleyen İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın görev süresinin dolmasıyla gerçekleşen seçimleri reformcu siyaset adamı Hasan Ruhani kazanmıştır.

Ruhani, BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmasında “İran’ın ve tüm diğer ülkelerin nükleer programı sadece barışçıl hedefler yönünde olmalıdır. Nükleer silahlar ve kitle imha silahları İran'ın öğretilerinde bulunmamaktadır. Bu tür silahlar dini ve ahlaki geleneklerimize aykırıdır. İran’ın nükleer programıyla ilgili endişelerin giderilmesi, İran’ın hedefi ise topraklarımızda uranyum zenginleştirme ve diğer nükleer haklarımızın kabul edilmesidir” demiştir (www.suriyegerçekleri.com.2013).

2.2. Türkiye, Brezilya ve İran Nükleer Enerji Antlaşması

Son yıllarda ABD ekseninde değil de kendi başına politikalar üretmekte olan Türkiye tarafından 17 Mayıs 2010 da Brezilya ile birlikte İran'ın nükleer enerji alandaki çalışmalar konusunda güven sağlayıcı bir adım olan uranyum takası mutabakatını taraflarca görüşülmüştür. Tahran'da İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinejad, Brezilya Cumhurbaşkanı Lula Da Silva ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla uranyum takası mutabakat metni oluşturup imza altına alınmıştır (Sandıklı, Emekliler, 2013: 45).

İran, bu mutabakata göre düşük düzeyde zenginleştirdiği 1200 kilogram uranyumun Türkiye'de muhafaza edilmesini kabul etmiştir. Türkiye de emanet olarak bulunan uranyumun İran’a ait olduğu ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ve İran'ın istedikleri zaman bu uranyumun depolama ve saklanma şekillerini denetleyebilecekleri belirtilmiştir. Bunun yanında İran'ın anlaşma hususlarını kabul ettiğini bir hafta içerisinde Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu’na bildirmesi istenmiştir. Viyana grubunun (ABD Rusya, Fransa UAEK) olumlu cevabına paralel, Tahran'daki nükleer araştırma reaktörleri için gerekli 120 kilogram nükleer yakıtın teslim edilmesinin hükümlülüğü ve yapılacak takasla ilgili konuların kesin anlaşma metninde yer verilmesi kararlaştırılmıştır. İran anlaşmaya varıldıktan sonra elindeki düşük oranda zenginleştirilmiş 1200 kg uranyumu

Türkiye'ye göndermeyi kabul etmiştir. Anlaşma metinde, Viyana grubunun da bir yıl içinde 120 kilogram nükleer yakıtı İran'a teslim etmesi belirtilmiş ve bu metnin şartlarına uyulmaması durumunda İran'ın, saklanması kaydıyla verdiği uranyumunu geri alabileceği ve Türkiye'nin de bu iade isteğini yerine getireceği beyan edilmiştir (www.mfa.gov.tr.2010).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan BM, İstanbul Somali Konferansı kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki -Mun ile yaptığı görüşme sonrasında yapılan basın toplantısında, "Tahran Bildirisini" bir diplomasi zaferi olarak nitelendirmiş ve bu zafere kimsenin engel olmaması gerektiğini ve uluslararası toplumun bu girişime sahip çıkması gerektiğini söylemiştir (Sinkaya.2010: 48).

Tahran yönetimi, kısa bir süre sonra %20 oranında uranyum zenginleştirme faaliyetlerine devam edeceğini bildirmesiyle, asıl amaçlarının bir anlaşmaya varmaktan ziyade uluslararası ambargolardan kaçmak olduğu izlenimi vermiştir. Bu bildiriye en çok tepkiyi veren ülke ABD olmuştur. Amerikan yönetimi, İran'ı yeni yaptırımlar uygulanması hususundaki baskılardan kurtulmaya çalışmakla suçlamıştır (Sandıklı, Emekliler B, 2013:49).

Tahran mutabakatı, Türkiye ve Brezilya'nın yoğun girişimlerine rağmen beklenen uzlaşma zeminini sağlayamamıştır. Mutabakat İran'ın yeni bir manevrası algılanmış ve Amerikan yönetiminin Güvenlik Konseyine talepte bulunması ile 1929 sayılı yaptırım kararı, Türkiye ve Brezilya'nın karşı çıkmasına rağmen, Lübnan'ın da çekimser oyuna karşı 12 evet oyu ile 9 Haziran 2010'da kabul edilmiştir. 15 aylık bir yaptırım süreci etkili olmaya başlamış ve Tahran yönetimi müzakerelere hazır olduklarını bildirmişlerdir, Türkiye'nin de girişimiyle 14 Nisan 2012 de 5+1 ülkelerinin temsilcileri ile İran temsilcileri, İstanbul'da görüşerek, 5+1 temsilcisi başkanı Katerina Ashton ve İran heyeti başkanı, İran Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Sait Celili, yapılan müzakerelerin olumlu geçtiği diğer toplantının ise 25 Mayıs 2012 tarihinde Bağdat'ta gerçekleşeceğini bildirmiştir (www.bilgesam.org. 2013).

Ruhani dönemi, İran'ın uluslararası kamuoyunu yapıcı etkileşim ve itidal söylemleri ile uzlaşabilecek bir tavır sergilemişti. Ruhani'nin en önemli dış politika meselesi nükleer enerji krizi olmuştur (Yeşil, 2014:13).

Ruhani'ye göre, İranlı geçmiş muhafazakar yöneticiler, yanlış politikalar izlemişlerdir olması gereken ise nükleer programı şeffaf ve sosyal zeminde uluslararası toplum karşısında savunmaktır. ABD ile İran'lı liderlerin, uzlaşmacı tavırları sayesinde müzakereler devam etmiştir. Taraflar arasında 25 Kasım 2013'te Cenevre'de yapılan nükleer görüşmelerde, 6 ay süre geçerli olacak geçici bir anlaşmaya varılabılmıştır. Bu anlaşma şartları şu şekildedir:

- İran uranyumun %5 oranından fazla zenginleştirmeyecek
- Daha fazla santrifüj yerleştirmeyecek
- %20 civarında nükleer zenginleştirme fırsatlarından elde ettiği uranyum stoklarını %5 oranına çekecek ya da tamamen kullanılamaz hale getirecek.
- Arak tesisinin ağır su reaktörünün inşasını durduracak.
- Natanz Nükleer Santralindeki faaliyette olan santrifüjlerin yarısını operasyonel olmaktan çıkaracak.
- UAEN'in İran tesislerinede günlük kontrollerine izin verilecek.
- Yaptırım uygulayan ülkeler ise bu yaptırımların dozunu hafifletecek, nükleer maddelere yönelik uygulanan kısıtlamalar kaldırılacak, İran'ın petrol, ihtiyacından elde ettiği gelirlerin ülke için de transferine izin verilecektir (Acer, 2013).

Türkiye'nin, İran'ın nükleer programına arabulucuk ederek müdahil olmasının nedeni, İran'ın olası bir ihtimalle nükleer bomba sahibi olmamasını sağlamaktır. Aksi takdirde yüzyıllardır aynı sınırlarının muhafazasını güç dengesi ile korunmasını kaybedip güç dengesinin bozulmasıyla güçsüzleşecektir. Öte yanan bunun faydası da vardır. Türkiye de kendi nükleer santrallerini kurmakta sorun yaşamayacaktır. İhaleleri yapılan Mersin - Akkuyu ve Sinop'taki santraller buna bir örnektir.

2.3. Obama'nın Irak Savaşını Sona Erdirme Girişimi

ABD, Ortadoğu'daki en güçlü müttefikinin, İran İslam Devrimi ile kaybetmiştir. Bu İslam devriminin, Ortadoğu'ya, hem yayılmasını hem de yükselişini durdurmak için İran'ın yayılmacı ve kışkırtıcı politikalarını da örnek göstererek, Saddam Hüseyin'in yönetimindeki Irak'ı, İran'a karşı kışkırtmış ve kazanımı olmayan 8 yıl sürecek bir savaşa sokmuştur. Bu savaş bittiğinde kendini bir güç olarak gören Irak ve diğer devletlerin

uyarlarına rağmen, Kuveyt'ti, işgal etmiş bu işgale ABD sert tepki göstermiştir. Aslında ABD'nin işgale kadar gelen süre zarfında Irak'ın uygulamalarına göz yumması da bir çelişkidir. ABD politikalarında keskin bir değişiklik mi olduğu, yoksa bu olanların başından beri planın getirişimi olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası Kasım 1990 da Amerikan gazetesi, The Sunday Times'ta yayınlanan bir yazıda, Amerikan Savunma İstihbarat Ajansı (DIA) Savunma Bakanlığına, bununla ilgili ilettiği bir raporda, Irak devletinin iki ay içinde nükleer silah üretebilecek düzeye geldiğini belirtmiştir (Uslu, 1999:172). Aslında bu rapor Amerikan kamuoyunda Irak'a karşı askeri harekate girişme konusunda azalan desteği tekrardan oluşturulması yönünde olduğu da sonradan görülmektedir.

Saddam'ın İran'da, ABD ve Arap devletlerinin çıkarlarını korumak adına sürdürdüğü savaşın bıraktığı kötü ülke ekonomisini güçlendirmek için istediği yardımlarında yapılmamasıyla ve Kuveyt ile araların da bir sınır anlaşmazlığı olduğunu sebep göstererek 2 Ağustos 1990 da Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği saatlerde ABD Başkanı Bush, Irak'a karşı birtakım ambargolar başlattı. Irak ve Kuveyt'in Amerikan bankalarında ve diğer ülke, banka ve şirketlerindeki finansal varlık ve mülkleri donduruldu. Bu yaptırımlarda Irak'a petrol ve her türlü mal ve insan giriş çıkışları yasaklandı bunun yanı sıra Amerikan uçak gemisi Independence, Hint okyanusundan, Irak Körfezinde hareket etmiş ve BM Güvenlik Konseyi ise Amerikan etkisiyle Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınayan 600 sayılı ve 6 Ağustos'ta Kuveyt'ten çekilme çağrılarını uymayan ve Irak'a çok yönlü ekonomik ambargo uygulayan 661 sayılı kararını almıştır (Uslu,1999:175-176).

2.4. Birinci Körfez Savaşı

ABD Başkanı George Bush televizyon karşısında Amerikan askerlerini Irak'ın işgal ettiği Kuveyt'in sınır komşusu Suudi Arabistan'a gönderileceğini belirtiyor ve Saddam Hüseyin'den ise saldırgan bir diktatör olarak bahsediyor ve Irak'ın Kuveyt'ten şartsız çekilmesi isteniyordu. Amerika'nın bu işgale karşı durmasının nedenleri arasında Ortadoğu ve dünyada süre gelen dengenin Batı'nın aleyhine dönme olasılığı yatıyordu.

17 Ocak 1991 yılında Amerika ve 28 koalisyon ülkesi (İngiltere, Fransa, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan) Hava kuvvetleri ile hava saldırısı başlatmış ve 24 Şubat 1991'de ise Kuveyt'teki işgal ordusunu çıkarmak için kara harekatı düzenlemiştir. Harekattan 4 gün

sonra Irak devleti teslim olmuştur. Ortadoğu'da savaşın 60 milyarlık masrafının 36 milyar dolarını Suudi Arabistan karşılamıştır.

Irak, bu savaşta 100.000 dolayında asker ve sivil kaybı yaşamış koalisyon güçlerinin ise 200 askeri ölmüştür. ABD ise Vietnam yenilgisinin sendromunu üstünden atmış ve Irak Körfez hareketinden sonra nükleer silah üretme, gayretlerine girişmiştir. Saddam savaş sırasında Amerika'nın kışkırtmasıyla ve ortamı fırsat bilerek, ayaklanan Kürt, Türkmen ve Şii gruplar üzerinde kitle imha silahı kullanmıştır. Daha sonra isyan eden bu gruplardan Saddam'ın zulmünden kaçanlar Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye sınırına en yakın şehir olan Zaho şehrinde koalisyon kuvvetleri tarafından güvenli bölge oluşturularak kamplar kurmuştur.

Tamda bu dönemlerde Türkiye'ye kabul edilen bu sığınmacılarla birlikte PKK terör örgütünün hem militan gösterileri hem de saldırıları artmıştır.

Kuzey Irak bölgesinin kontrolü ve güvenliği sağlanması için Amerika, Fransa, İngiltere, Türkiye'de bir birlik kurulması önerisinde bulunmuşlardır, öneriyi kabul eden Türkiye, alınan kararla 12 Temmuz 1992 yılında Çekiç Güç adı verilen birlik oluşturulmuştur (www.tasam.org, 2012).

Bu savaşta Türkiye'nin kazancından çok kaybı olmuştur. Petrol fiyatlarının iki katından fazla artmasıyla, transit kara taşımacılığın ihracat ve Irak ile olan müteahhitlik hizmetleri olumsuz etkilenmiştir.

Türkiye'nin güneyi ile Kuzey Irak arasındaki ticaret bitme noktasına gelmiş ve geçimlerini sınır ticareti ve petrol tankeri nakliyesi ile kazanan çoğu esnaf işsiz kalmıştır. Bu sorunlar köyden kente olan göç hareketini hızlandırmış ve Türkiye ekonomisinin büyüme hızını neredeyse durmuştur. Bütçe açığı %180 artmış ve enflasyon 11 puan yükselmiştir (http://www.tasam.org.2012).

2.5. İkinci Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali

Körfez savaşında Irak'ın kitle imha silahları kullanması ve savaş sonunda bu silahların denetimini BM tarafından görevlendirilen Birleşmiş Milletler İzleme, Gerçekleme ve Denetleme Komisyonu (UNSCOM) ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) 682 sayılı kararıyla Irak'taki ateşkesin devamı ve kitle imha silahlarının yok edilmesi amacıyla kurumlar çalışmalarına başlamıştır (Okur, 2008:164-165).

Güvenlik denetçilerinin, yaşadığı en büyük sorun ise Irak tarafından denetlenmelerinin engellenmesi olmuştur. BM Güvenlik Konseyi, bu engellemeyi aşmak için uygulanan petrol ambargosunu temel ihtiyaç maddelerinin alımı amacıyla kısmi olarak kaldırmıştır.

ABD ve koalisyon güçlerinin Irak'la yaptıkları savaş sonrası ateşkes antlaşmasına göre düzenlenen 687 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararının 8, 9 ve 11. paragrafları gereği, Irak'taki kitle imha silahlarının kurulan özel komisyon (UNSCOM) ve IAEA tarafından tahrip edilmesine ve denetlenmesine çalışılmıştır. Irak'ın kimyasal ve biyolojik silahları ile 150 kilometrenin üzerindeki balistik füzelerin tamamının yok edilmesi yetkileri verilmiştir. Irak'ta 1991 ve 1994 yılları arasındaki bu gözetimleri sırasında 53.000 kimyasal silah yok edilmiştir. Ancak 1996 yılındaki denetimlerde, Irak'ın yeniden kimyasal silah üretmeye çalıştığı ortaya çıkmasıyla 325 yeni kimyasal silah malzemesi de yok edilmiştir.

Irak'ın 1998 yılında iş birliğine son vermesi ve BM denetçilerinin tesislere girmesini reddetmesiyle yeni bir dönemece girilmiş, bunun üzerine, BM de denetçilerini geri çekmiştir. Irak hakkında kitle imha silahı denetimlerine izin vermemek ve terör gruplarına destek verdiğiyle ilgili birçok rapor BM'ye sunulmuştur

ABD 11 Eylül saldırılarının faili El-kaide lideri Usame bin Ladin'in de yaşadığı Afganistan'a savaş açmıştır. Bu savaşın ardından Ortadoğu'ya demokrasi getirme ve ABD Başkanı George W. Bush'un ABD adına Tanrı'dan yardım istemesi gibi dini yakarıları Müslüman dünyasında haçlı saldırılarını andırmaya başlamıştır. Irak'a savaş açmak için BM'ye başvuran ABD kararın hayır çıkmasına rağmen yarım kalmış bir savaşı tamamlamak adına oğul Bush, İngiltere ve çok uluslu koalisyon güçleri ile Irak'ta kitle imha silahları olduğunu sahte istihbarat raporlarıyla dillendirerek harekete geçmiştir.

ABD, Irak'ın kuzeyinden yürüteceği operasyonlar için topraklarını ve hava sahasını kullanmak için Türk devletinden izin talep etmiş ve bunun karşılığında maddi ve siyasi desteklerini de sunacağını söylemiştir. 1 Mart 2003'te TBMM'de yapılan gizli oturumda 250 ret, 264 kabul, 19 çekimser oy kullanılmıştır. Lakin Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 96. Maddesinde ki 267 salt çoğunluğa ulaşamadığından tezkere kabul edilmemiştir.

Tezkerenin meclisten geçmemesi üzerine ABD büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Türk hava ve deniz sahaları ve topraklarını kullanamayan ABD, Irak'la savaşında ağır ekonomik kayıplara uğramış ve savaşı planladığından daha zor olmuştur. Irak'ta ki sivil direniş ise daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Tezkerenin reddinden sonra ABD bunun bir nevi intikamını almak için Irak'ın Süleymaniye şehrinde bulunan Türk karargahı'ndaki 11 Türk Özel Kuvvet askeri ve 1 Türkmen Mihmandar ABD askerleri ve Peşmerge'nin baskınına uğramış, Türk askerlerinin başındaki Binbaşı soğuk kanlı davranarak olası bir çatışmanın çıkmasını engellemiştir. ABD'li askerler başlarına çuval geçirerek götürdükleri Türk askerini bir aşağılama olayı gibi göstermiş ve iki günden fazla sorguda tuttuktan sonra askerleri serbest bırakılmıştır. İki ülke arasında yaşanan bu kriz olası bir çatışma olmadan ABD yanlışlık olduğunu söylemesi ve özür dilemesi ile sonlandırılmıştır. Irak'ın işgali 1 Mart tezkeresinin gölgesinde siyasi, ekonomik ve askeri sonuçları olmuştur. Terör örgütü PKK mevcut durumdan çok geniş bir şekilde yararlanmıştır.

Bu sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Örgüte silah yardımının yanı sıra askeri eğitimlerde verilmiştir.
- Kuzey Irak'ta bulunan aşiretlerin ABD'den destek alarak güçlenmesine ve IKBY başkanı Barzani "Türkiye'nin Kerkük'e karışması halinde biz de Diyarbakır'a karışırız" demesine yol açmıştır.
- Bölgede bulunan Türkmenlere saldırılar düzenlenmiş ve Türkmenler şehit edilmiştir.
- Irak'ın geleceğindeki Türkiye'nin söz hakkı büyük oranda yitirilmiştir.

ABD'nin Irak'taki müttefiki olan Kürt gruplar önemli avantajlar elde etmişlerdir. Irak bir federasyon olarak tanımlanmış ve Süleymaniye, Erbil ve Dohuk bölgelerini içine alan

federe bir Kürt bölgesi ortaya çıkmıştır. Bu federe Kürt bölgesi hem kuzey Irak'ın demografik yapısını değiştirmeye hem de PKK'nın daha serbest ve geniş alanlarda yapılanmasına imkan tanımıştır.

Türkiye'nin 1 Mart 2003'te TBMM'de kabul görmeyen Irak Teskeresi 7 Ekim 2003'te TBMM'de kabul edilmiş, PKK ve diğer Kürt örgütler bundan rahatsızlık duymuşlardır. Bu örgütler IKDP (Irak Kürdistan Demokratik Partisi) ve IKYP (Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği Partisi) dir. Rahatsızlık nedenleri ise Türk askerinin bu topraklarda olmasıyla hayalini kurdukları Kürdistan devletini kurulmasına engel teşkil etmesidir. Tezkerenin çıkması üzerine pkk eylemlerine ağırlık vererek Türk kamyonlarına ve Bağdat'ta ki Türk Büyükelçiliğine saldırılar düzenlenmiştir (Semin, 2011:184).

ABD, Irak'ta istediği düzeni kuramamıştır. Günebegün bombalı saldırı, sivil direniş gibi asker ölüm sayıları da artmakta ve ABD bir bataklıkta gömülmüş çıkılmaz durumdaydı. Bu neticede ABD'de yapılacak olan başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçilerin içine soktuğu bataklıktan demokratların siyahi adayı Barack Hussein Obama seçim vaatlerinden birinde Irak'tan en kısa zamanda sorumlu bir devlet gibi çekileceklerini de beyan etmiştir. Amerikan ekonomisinin krizde olmasından dolayı askeri harcamaların kısılması mecburi hale gelmiştir.

Obama tarafından ilan edilen çekilme planı üç ayağı olan bir stratejiye dayanmaktaydı. Birinci ayakta, Irak'ta muharip gücün çekilmeye başlaması, ikinci ayak, Irak içindeki siyasi faaliyetlerin arttırılarak herkesin katılımının sağlandığı demokratik bir Irak bırakmak ve üçüncüsü ise Ortadoğu'da yapılacak başka hamlelerle Irak politikasını desteklemektir (Erkmen, 2010: 15).

Nuri El Maliki'nin "Irak'ın totaliter bir eğilime sahip olması ABD çekildikten sonra nelerin yaşanacağını muğlak bir durum haline getirmektedir" şeklindeki beyanı çekilmenin sonrasında çok büyük kargaşalara gebe olduğunu göstermektedir (Çakmak, Çolak F, G. 2011: 2).

Kuzey Irak ise ABD işgalinin başlamasından itibaren özerk bir yapıya kavuşmuştur. Bu kuzeydeki özerk bölgenin durumu ileride bağımsızlık isteme gibi çabaları olabileceğini düşündürmüştür. Bu bölgenin sınırları içinde bulunan Kuzey Irak özerk bölgesinin yer yer destek verdiği PKK terör örgütü Türkiye'nin en önemli Irak sorununu oluşturmaktadır.

Kısa bir süre içinde bağımsız Kürt devletinin kurulması mümkün değildir ve bölgesel yönetimin böyle bir hedeflerinin olmadığını o dönemde beyan etmişlerdir. Lakin özerklikten vazgeçmemeleri ve Bağdat hükümetinden dış işleri konularında bağımsız hareket etmeye çalışmaları bu amaçlarından vazgeçmediklerinin de bir göstergesidir. Irak'ta olası bağımsız bir Kürt devleti kurulması güvenlik ve PKK terör örgütü ekseninde artı sorunlar da oluşturacaktır. Bu da Türkiye'de etnik bir çatışmanın olabileceğini ve bölünme riskini meydana getirmektedir. Bu ihtimalin olabilmesi için Türkiye'deki ayrılıkçı siyasal Kürtçülerin Kuzey Irak'ta kurulacak Kürt devletini bir merkez olarak benimsemeleri ve PKK terör örgütünün de bu yönde bir siyasi mücadeleye girişmesi ihtimali azdır. Bunun sebebi ise PKK terör örgütünün sosyalist söylem üzerinden fikir aşılama ve Kuzey Irak yönetimini kendilerine önder seçme ihtimalinin çok az olmasıdır. Dış devletlerin yönlendirmelerinin de örgütte fazla olması olası bu görüşü desteklemektedir (Çakmak, Çolak, 2011:7).

Türk yönetimi Kuzey Irak yönetimine baskı kurarak PKK'yı ve olası bir Kürt devleti kurma isteklerini sindirmek yerine dostane tavır takınarak karşılıklı gönüllü iş birliğiyle bir takım uygun olmayacak durumları anlaşarak çözeceğine inanmıştır.

Sonuç olarak Türkiye, Irak'a komşu olmasından dolayı ve jeopolitik konumu gereği Irak'taki her gelişmeden iyi veya kötü bir şekilde etkilenmektedir. Yaşanılan durumların kendini olumsuz etkilememesi için gerek Irak merkezi yönetimi gerekse Kuzey Irak bölgesel yönetimi ile etkin politikalar üreterek ülkedeki gelişmelere yön verebilecek bir konuma gelmesi kendi güvenliği ve bölgesel çıkarlarının da korunmasına yardımcı olacaktır.

2.6. Irak'ın Kuzeyinde Yapılan Bağımsızlık Oylaması

Saddam Hüseyin ile Mesud Barzani 1970 yılında anlaşarak Kuzey Irak bölgesine özerklik vermiştir. Bu özerklik kuzeydeki üç ili kapsamaktaydı. Bunlar Dohuk, Erbil, Süleymaniye'dir. Lakin Saddam Hüseyin anlaşma şartlarını yürürlüğe koymadı ve bölgede isyan çıkmasına sebep oldu. İsyen Irak ordusu tarafından bastırıldı ama bölge merkezi hükümetle olan çoğu ilişkisini kesti.

1990 yılında başlayan Birinci Körfez Savaşı ile bölgeden göçler yaşanmaya başladı ve bu bölge merkezi yönetimden fiilen koptu. 1992 yılında kurulan bölgesel yönetim İkinci

Körfez Savaşıyla daha da güçlenerek Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimini 2005 yılında ilan etmiştir.

2016 yılında referandum çağrısı yapan IKBY Başkanı Mesud Barzani “Kürt halkının kendi kaderini referandum yoluyla tayin etmesi için artık zamanda, koşullarda uygundur.” açıklaması ile yeni bir siyasi hava oluşturmuştur (www.bbc.com, 2016).

Bir yıl süren bağımsızlık tartışmaları 25.09.2017 tarihinde yapılması kararlaştırılan referandum kararıyla hem ülke içinde hem de ülke dışında tartışmalara yol açmıştır. İçeride merkezi hükümetle krize yol açan bu referandum kararı sonrası Irak Başbakanı Haydar El-İbadi “Referanduma gitmek sorunları çözmek yerine daha da çetrefilleştirir” demiştir (www.milliyet.com.tr. 2017).

Tahran yönetimi yapılması öngörülen bu referandumu kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir Türkiye ise Kerkük’ün “Türk ili olduğu” tezi üzerinden karşı çıkıp Başbakan Erdoğan “ Irak’ın bütün olarak daha güçlü olacağı” açıklamasının ardından olası bir referandum yapıp bağımsızlık ilan etmeleri karşısında müdahale seçeneklerini bulunduğunu söylemiştir (http://www.tccb.gov.tr. 2017).

ABD bu referanduma karşı çıkmayarak sadece zamanlamasını yanlış olduğunu söylemekle yetinecek, AB ise Irak’ın bütünlüğünden yana olduklarını belirtmekte, Rusya bölge barışına etkileyeceği için temkinli davranmaktadır. İsrail resmi bir ağızdan söylemese de referandumun kendi çıkarlarıyla örtüştüğü için desteklediği söylenebilir.

Türkiye referandumdan dolayı IKBY’i vazgeçirmek için Kuzey Irak sınırını kapatmış Cumhurbaşkanı Erdoğan Kuzey Irak yönetimini tehdit ederek “Bir gece ansızın gelebiliriz” demiştir (www.dw.com.tr. 2017).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Barzani ile ticari ve siyasi çıkarlardan dolayı ipleri tam da koparmak istememekteyse de Türkiye Büyük Millet Meclisini olağanüstü toplanarak hükümetin sınır ötesi askeri operasyon yetkisini bir yıl daha uzatmış Irak sınırında ise askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. Irak'ın kuzeydoğusundaki bir diğer komşusu İran ise IKBY’ye gözdağı vermek amacıyla birtakım adımlar atarak hava sahasını kapatmış ve sınırda askeri tatbikat yapmıştır. 25 Ekim 2017 tarihinde yapılan referanduma göre %92.73 evet %7.27 oranında hayır çıkmış, referanduma katılım oranının ise % 72 olduğu bildirilmiştir.

2.7. Füze Kalkanı Sorunu

Uluslararası Füze Savunma sistemi olarak adlandırılan ABD savunma sistemi projesi 1980'li yıllarda başlamış ve Sovyetler Birliği ile girişilen yarışta Sovyetlerin dağılmasına neden olan sebeplerden biri olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra gündemden düşen bu proje 2000'li yıllara gelindiğinde ABD'nin küresel tehditleri karşılama stratejisi gereğince yeniden dizayn edilerek Füze Savunma Stratejisi olarak tekrardan gündeme gelmiştir (Kuloğlu, 2010: 59).

Projenin amacı, tehdidi ABD ana kıtasından uzakta karşılamaktır. Strateji 3 Safhalı bir yapıdan oluşmaktadır

Birinci ayağındaki sistemde; Balistik füze ilk ateşlendiği zaman devreye girmekte füze henüz yükselirken tespit edilip hesaplamaları otomatik olarak yapılmakta, karşı füze ateşlenerek havada hedefine ulaşmadan imha edilmektedir. İkinci aşamada füze, atmosfer dışındaki yörüngede tespit edilmekte ve aynı yöntemle imha edilmektedir. Üçüncü safhadaki sistemde ise, fırlatılan füze uçuş yörüngesinde düşüşe geçtiğinde yine tespit sistemiyle bulunarak, karşı füze ateşlenerek imha edilmektedir. Tehdidin, doğudan geldiği düşünülürse, en yakın dost ülkeye sistemin birinci safhası yerleştirecektir (Kuloğlu, 2010: 59).

Aslında bu birinci safha Türkiye'yi koruyor görünürken, aksine tehdit altında bırakmaktadır. Bu tehditlerin başında nükleer güce sahip Rusya ve nükleer başlık geliştirme çabasında olan İran gelmektedir. Rusya, bu füze savunma sisteminin kendisine karşı kullanılacağını söylemiş ve ABD ile aralarında oluşturulan START (Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması) çerçevesinde görüşülmesini istemiştir. Amerikan yönetimi, bu sistemin Rusya'ya karşı değil İran'dan gelebilecek ABD ve müttefiklerini hedef alacak kıtalararası balistik füze saldırılarına karşı olduğunu bildirmiştir.

ABD'nin savunma füzelerini Avrupa'ya yerleştirilmesi halinde Rusya ise İskender füzelerini Kaliningrad da konuşlandıracağını bildirmiştir (Kuloğlu, 2010:59).

İran ise bu konuda kendine bir saldırı olduğu anda bu sistemin Türkiye'deki ilk ayağı olan Malatya Kürecik'teki radar istasyonunu vuracağını, resmi kanallardan beyan etmiştir (<http://www.gazetevatan.com>. 2012).

Bu iki ülkenin yanında sistemin NATO adı altında Türkiye'ye konulmasını NATO'nun 5. maddesine (Nato üyelerine gerçekleşecek olası bir saldırıda, bu saldırının bütün NATO'ya üye olan ülkelere yapılmıştır) istinaden koruma şemsiyesi altına alındığını beyan edilmiştir, Füze Kalkanı Sisteminin asıl amacının, İran'ın İsrail'e karşı olası bir saldırısını önlemek için yapıldığı, uluslararası mecralarda söylenmektedir. Malatya, Kürecik'e kurulmuş bu radardan, Katar ve İsrail'de de olması birbirini tamamlayan sistemler olduğunu göstermektedir. İran'ın İsrail'e atacağı 1300 kilometre menzilli Şahab 3 füzesinin, ilk atıldığı anda füzeyi tespit edecek ve düşeceği yerin koordinatları hesaplanarak o bölgedeki İsrail halkının sığınaklara saklanmalarına 9 ile 10 dakikalık bir zaman kazandıracaktır. Atılan füzeyi etkisiz hale getirmek için diğer ABD füze sistemleriyle koordineli çalışarak hedefine ulaşmadan havada imha edilmesi sağlayacaktır (Altay, 2014: 25).

Bunun sonucunda Türkiye son yıllarda anlaşılamadığı, İsrail'e aslında savunma açısından destek vermiş bulunmakta bu da Türkiye'nin Ortadoğu da İsrail'e karşı duruşu nedeniyle Arap ve Ortadoğu coğrafyasından gördüğü desteğin de azalmasına neden oluyordu. Bu desteğin azalması da ABD'nin Ortadoğu'da gücünü arttırmakta olan Türkiye'ye darbesi şeklinde yorumlanmaktadır. Bu Füze kalkanının NATO'ya değil de, ABD ile İsrail'in arasında yapılan İsrail'i Koruma Antlaşması için yapıldığı anlaşılırsa, Türkiye'deki siyasi güç tarafından ABD ile yapılan bu anlaşmanın Türkiye tarafından iptal edileceği bildirilmiştir. Türkiye'nin aldığı riske karşılık kontrolünde sahibi olmak istemesi ABD ve NATO ülkeleri tarafından kabul edilmemiştir (Egeli, 2014: 70-71).

Bu Füze Kalkanı sistemin dezavantajlarından biri de Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzey Irak dolaylarında PKK'ya karşı kullanılan insansız hava araçlarını bu radarlarla çok rahatlıkla izlenebileceği gerçeğidir. ABD'nin ve İsrail'in PKK'ya istihbarat sağlanmasına yol açacağı da görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAP BAHARI

Bu yüzyılın birbirini etkileyen en büyük halk hareketlerinden biri olan Arap Baharı Tunus'ta 17 Aralık 2010 da bir gencin kendisini yakmasının ardından baskı ve otorite altında yaşamaya çalışan Tunus halkının başlattığı eylemlerle beraber Arap dünyasında meydana gelen iktidarı devirmeye yönelik bunalımlı döneme denmektedir.

ABD ve ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'nin (BOP) devamı niteliğinde yapılan girişimler neticesinde olduğu söylenece de aslında "beceriksiz devlet adamları" bu hareketin etkin sebeplerindendir.

Diğer sebepler ise;

- Genç nüfus: Ortadoğu da %2,5-3 oranında nüfus artışı yaşanmaktadır. Dünyanın en yüksek nüfus artış oranlarından birine sahip olan Ortadoğu, bu fazla artan genç nüfusa istenilen bir gelecek sunamamış ve hızla artan nüfusu ekonomik yönden takviye edilememesi, gençlerin bu başkaldırıda öncü konumda olmalarını sağlamıştır.
- Rüşvet ve Yolsuzluk: Buldukları ülkelerin insanlarına daha iyi bir hayat vaadiyle iktidarı ele geçiren ihtilalci kadrolar, zamanla ellerindeki yönetimi, rüşvet ve yolsuzlukla, iş yapılmaz hale getirmeleri de bir etkidir.
- Demokrasi Eksikliği: Halkçı, tutum ve söylemlerle iktidarı ele alan ihtilalci kadrolar halkın yönetime katılımını değilde, merkezîyetçi bir yapıyla yönetilen devletler ortaya çıkardılar. Bu ihtilalciler kendi aralarında da tasfiyeye giden bu kadrolar, zamanla ülke yönetimini, aile şirketine, babadan oğula geçen bir yönetim şekline soktular sözde cumhuriyet rejimiyle yönetilen bu devletler de halkın söz hakkı baskı ve otoriteyle iyice sınırlandırılmıştır. Yönetimler ya darbelerle ya da yönetimde bulunanın ölümü veya öldürülmesiyle değişmekte, olası seçimleri ise şaibeli bir şekilde yapılmaktadır. Demokratikleşen dünyada bu devletler gitgide otoriterleşmiş ve diktatörlüğe evrilmeye başlamışlardır. Bu devletler, dışarıya karşı hiçbir başarı elde edemezken, ellerindeki askeri ve istihbarat teşkilatlarını halklarına karşı kullanmaya başlamış, baskı rejimlerini oluşturmuşlardır.
- Dışa Bağımlılık: Bu ihtilalci kadrolar 1950 ve 1960'lı yıllarda dış destekli kralları devirip yönetimi ellerine alsalar da içerideki başarısızlıklarından dolayı meşrutiyetlerini korumak için dışarıya bağımlı hale gelmişlerdir. Bu bağımlılık, Doğu ve Batı blokuna

yakınlık halinde olmuştur. Dışa bağımlılık da Amerikan etkisinde bir Mısır ve Rusya'nın etkisinde bir Suriye oluşturmuştur. Bu yabancı bağımlılığı, ülke halklarının gözünde yöneticileri birer kukla yönetici olarak görmelerine neden olmuştur.

- Küreselleşmenin Etkileri: Çağımızdaki teknolojik gelişmeler ile sosyal, görsel ve yazınsal, medyanın (Twitter, Facebook, Wikileaks, El Cezire, Instagram ve benzeri.) halkın isteklerine ve otoriter yöneticilere duyulan nefretin dillendirilmesini ve bunun kitlelere ulaşmasını sağladığı teknolojik gelişmelerle, genç nüfusun bunu iyi bir şekilde kullanması ile hızlı bir şekilde organize olabilmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda eskiye nazaran daha hızlı toplanarak ve kalabalık gösteriler yapmalarına olanak vermiştir (Şahin, 2011: 88).

3.1. Arap Baharının Özellikleri

1950 ile 60'lı yıllarda olan devrim hareketleriyle 2011 yılındaki olan hareketler arasında çok ciddi farklar vardır. Bu ayaklanmalarda geçmiştekiler gibi bir lider etrafında değil de sosyal medya uygulamalarını kullanarak bir bakıma kendiliğinden bir araya gelen insanlardan oluşmaktadır. Aslında bu lidersiz hareketlerin artı ve eksi yönleri de vardır.

- Eksiler: Lidersiz bir kitlenin sonuç alması hem zor hem de siyasi ve dini yön sorunu yaşaması olasıdır.
- Artıları: Bu halk hareketine katılan toplumun her kesimden insanın fikirlerini kısıtlama olmadan açık bir şekilde söyleyebilmesine olanak sağlamakta. Önder tarafından aşılana fikir ve düşüncelerden ziyade bireylerin farklı düşüncelerini yansıtmaktadır.
- İdeolojiler etrafında toplanmaktan ise yönetimden memnun olmayan (Sağcı solcu İslamcı, liberal gençlik örgütleri, yönetimlerin dışladığı etnik ve dini gruplar) insanlar halk hareketlerine katılmış, bu farklı grupların hepsinin ortak gayesi, uzun süredir yönetimde bulunan diktatörü iktidardan uzaklaştırmak ve ülkesini demokratikleştirmeyi amaçlanmaktadır.
- Göstericilerin amaçları arasında, çoğulcu bir siyasi düzen ve toplumu kapsayıcı ekonomik alanda da katılımın artırılmasını ve onurlu bir hayat yaşama istekleri sıralanabilir.

2011 yılındaki Arap Halk Hareketleri, özellikleri bakımından geçmişte olan hareketlerden farklıdır. Geçmişteki ihtilaller çağdaşlaşma, modernleşme, milliyetçi özellikler gösterirken, 2011 yılındaki Arap Halk Hareketleri ise demokrasi, insan hakları, ekonomi,

demokraside katılımcı değerleri isteyen İslam'ın bir asırdır bastırılmış düşünce yapısının da özgürleşmesi ile İslami özlerine dönme isteği de talep edilmiştir (Şahin, 2011: 89).

Ülke yönetiminin başındaki diktatörün yönetimden gitmesi için halk içindeki değişik beklentideki gruplar birlikte hareket edip yöneticiyi iktidardan uzaklaştırdıktan sonra, aynı amaç uğruna birlikte hareket edebilirler mi. Farklı gruplar kendi çıkarları peşine düşerse ülke bölünme riski yaşayabilir ya da güçlü olmayan grupların iktidarı ele geçirmesi ve bunun sonucunda yönetim erkinin pasif kalmasına neden olabilir.

Arap Ortadoğu'sunda ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların çok büyük olması, diktatörlerin yerine gelecek olan yeni yöneticileri ve temsil ettiği görüşü başarısız kılabılır. Bunun örneğini Mısır'da Hüsnü Mübarek'in yerine gelen Müslüman Kardeşlerin yaşadığı görülmüştür. Müslüman Kardeşler lideri Muhammet Mursi'nin iktidarı siyasal, ekonomik ve askeri yönden sarsılmaya uğrayıp, askeri darbeye görevden alınmış, Genelkurmay Başkanı Abdulfettah El Sisi, başkanlık görevine geçerek, Hüsnü Mübarek dönemine geri dönmüştür.

Ekonomik gelişmesi zaten zor olan Arap coğrafyası Batı ile ilişkilerde kurmakta zorlanınca yönetimdekiler gittikçe zorlanmakta ve batının emperyalist sömürsünün ya da kargaşanın içinde debelenmeye devam etmiştir.

Bu durum ABD ve Türkiye arasındaki ilişkilerde yeni iş birliği alanları meydana getirmiş. ABD'nin ekonomik krizlerin içinde bulunduğu Afganistan ve Irak bataklığından askerini çekmeye çalıştığı dönemde çıkması, riskleri ve fırsatları da beraberinde ortaya çıkarmıştır. Türkiye Ortadoğu da güçlü bir aktör olmak için bu olaylara siyasi askeri ve insani olarak müdahil olmuştur.

3.1.1. Tunus

Tunus'ta yaşanan olayda, mühendislik mezunu olan Muhammet Buazizi işsizlik nedeniyle mesleğini yapamamış ve geçimini sağlamak için seyyar satıcılık yapmaya başlamıştır. Bu sırada zabıta memurunun ruhsatsız satış yapılmasının yasak olduğu ve engellenmeye çalışması üzerine aralarında çıkan tartışma sonucu Buazzizi darp edilmiştir. Darp edilmeyi içine sindiremeyen Muhammet Buazizi protesto için valilik önünde kendini yakmasıyla baskı ve işsizlikle beraber yaşayan halk yönetimin yaptığı bu

olayı protesto etmek için sokaklara dökülmüştür. Hastanede ağır yanık yaralarıyla yatan Buazizi 4 Ocak 2011 günü hayatını yitirmiştir.

Sosyal medya üzerinden “Polise yasemin verelim” sloganıyla başlayan hareketlere ilk önce Yasemin Devrimi Adı verilirken Arap ülkelerinde birbirini tetikleme ile Arap Baharı adını almıştır, Tunus'ta Buazizi'nin ölümünün ardından çıkan toplumsal olaylara, 10 gün dayanabilen Zeynel Abidin Bin Ali, Suudi Arabistan'a sığınmak zorunda kalmıştır (Atilla, 2014:3).

3.1.2. Cezayir

Tunus'tan sonra Cezayir'e de sıçrayan olaylarda, işsizlik, gıda enflasyonu, kötü hayat koşulları evsizlik ifade özgürlüğü kısıtlamaları gibi nedenlerle çıkmış gösteriler 4 gün sürmüştür ve rejimi hedef almayarak sadece insani ve ekonomik söylemler içinde kalmış ve emniyet güçlerinin aşırı bir güç kullanması ile gösteriler etkili bir biçimde bastırılmıştır. Cezayir hükümeti bu olaylar karşısında hızlı bir şekilde anayasal reformlar yaparak, sosyal siyasal ve ekonomik konularda halkın nabzını düşürmeye çalışmış, ülkedeki seçim sistemi ve siyasi parti yasaları değiştirilerek olumsuz durumlar şimdilik önlemiştir.

3.1.3. Sudan

Sudan'daki protestolar rejimin baskısı ve ekonomik sıkıntılardan dolayı oluşan tepkilerin, Darfur sınır sorununda buna etki ederek ve Ömer El Beşir'in bir sonraki seçimlerde görevi bırakacağını açıklaması üzerine halk olası iç karışıklıklarda mahal vermemek için protestolarını kısa sürede bitirmişlerdir.

3.1.4. Fas

Arap halk hareketlerinden etkilenen Fas halkı, 30 Ocak 2011 de Muhsin Fikri adında bir balıkçının tuttuğu balığa polisler tarafından el konulması ve balığın, çöp kamuoyuna atılıp İtlaf edilmeye çalışılması esnasında, emeğini kurtarmaya çalışan balıkçının ezilerek ölmesiyle, anayasal monarşi düzenini hedef alan protestolar adalet ve değişim talepleri üzerine başlamıştır.

Protestoların büyük ama etkili olmamasının sebebi, monarşi yönetiminin hüküm sürmesi ve olayların sorumlusu olan polislerin de adaletin karşısına çıkarılmasıyla, protestonun dozu düşmüş ve eylemler dinmiştir (Kılavuz, 2016).

3.1.5. Bahreyn

Körfez ülkeleri arasındaki jeopolitik durum itibariyle büyük bir önemi olan lakin, ekonomik durum bakımından iyi bir durum sergilemeyen Bahreyn'de ilk olarak 2011 yılında muhalif gösteriler sergilenmeye başlandı. Göstericiler, demokratik ve siyasi reform taleplerinin devlet tarafından gerçekleştirilmesini istediler. Ama bu talepler Suudi Arabistan'ın Bahreyn kraliyetine, ülkedeki gösteriler başlar başlamaz destek vermesi ve sert askeri önlemler aldırması ile Bahreyn baharı bir başka bahara kaldı.

Suudi Arabistan'ın Bahreyn'e destek vermesi sebebiyle olası iktidar değişiminde Sünni iktidarın gidip Şii bir iktidarın gelmesi ve bunların da Şii'lik politikası yapan İran'ın siyasi etkisi altına girmesiyle İran'ın etki alanlarının genişlemesi ve olası diğer ülkelerdeki şii grupların da böyle isyanlara kalkışabilmesini engellemek amacıyla yardımda bulunmuştur.

ABD'nin Bahreyn'deki ayaklanmalardan etkilenme sebebi ise olası yönetim değişimiyle, Başkent Manama'da ABD 5. filonunun merkezinin bulunmasıdır. Bu filonun 2, 5 milyon deniz mili bir alanda görev yapıyor olması ve 4000 ila 6000 bin dolayında asker barındırması ile olası iktidar değişiminde filonun geleceğe yönelik risklerini arttırmıştır. Bunun yanında, Bahreyn, ABD için coğrafi stratejik bir bölge değildir. Lakin Şii mezheple yönetilen bir İran'ın etkisine girmesi ve muhtemel saldırılardan korunması gereken bir enerji bölgesi olması da ABD için önemli bir ülke olmasına neden olmuştur.

Türkiye açısından Bahreyn'deki ayaklanma İran ile Suudi Arabistan'ın, yani Şii, Sünni çekişmesi ile ekonomik olarak ilk önce bir düşüş yaşanmasına sebebiyet vermiş, olayların yatışmasıyla düzelen, siyasi ve ekonomik ilişkiler ile karşılıklı üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Bahreyn Kralı, Hamad Bin İsa Al Khalifa 25-28 Ağustos 2016 tarihinde Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı da 12-13 Şubat 2017 yılında Bahreyn'i ziyaret etmiştir (www.mfa.gov.tr 2017).

3.1.6. Yemen

Arap Baharı öncesinde de 1960'larda Kuzey ve Güney Yemen, olarak ikiye ayrılmış iç çatışmalar (Şii, Sünni) yaşanmış, Sovyetlerin dağılması ile ekonomik ve siyasi desteğini kaybeden Güney Yemen'in petrolü iyi kullanamaması sonucu ekonomisini yönetilemez hale gelmesiyle 1990 yılında yeniden Kuzeyle birleşerek Yemen Cumhuriyeti tekrardan kurulmuştur.

Kuzey Yemen'in başında bulunan Ali Abdullah Salih'in Birleşik Yemen Cumhuriyeti'nin de başına geçmesi ve güneydeki yönetimleri dışlamaya başlamasıyla ülke yeniden bir iç karışıklığa girmiş ve güney, kuzeyden ayrılmak için savaşımaya başlamıştır. Bu iç savaşı, Kuzey'in kanlı bir çatışma sonrası Güney Yemen'in başkenti, Aden'i almasından yaklaşık 2 ay sonra çatışmalar sona ermiştir. Kuzeyin iç savaştan galip çıkmasıyla, Yemen, her alanda gerilemeye başlamış ve ülkedeki iş imkanları, topraklarda ulusal kaynakların Kuzey'in elitlerinin kontrolüne geçmesiyle, Güneyin memnuniyetsizliği iyice artmış ve tekrardan çatışmalı dönemler başlamıştır (Gün, 2012:123).

Yemen'de petrol ve suyun azalmaya başlaması, ülke gelirlerinin ve kaynaklarının belli kimselerin elinde bulunması, işsizliğin %50 civarına çıkmasıyla olayların fitili tekrar ateşlemiştir. Su kaynaklarının %30'u uyuşturucu özelliğe sahip "Khat" denilen bitkinin yetiştirilmesi için kullanılıyor olması yaşanan çatışmaların aslında nedenini oluşturmaktadır ve yönetimden memnun olmayan gruplar bir araya gelerek silahlı çatışmaya girişmişlerdir.

Yemen'deki isyancı gruplardan en büyüğü olan Husi'ler giriştikleri savaşta devlet Başkanı Salihi'yi öldürmüşler yerini alan Abdurabbu Mansur Hadiye de ülkeyi 6 bölgeye ayırmayı öngören anayasa tasarısını reddederek, kendilerine daha çok söz hakkı tanınacak olacak olan iki bölgeli yapıya geçiş çağrısından da sonuç elde edemeyince, Husi'lerin ayaklanmaları giderek artmış ve başkent Sana'yı da ele geçirmişlerdir (Gün. 2012: 126-128).

Şii Husi'lerin İran tarafından desteklendiği söylene de kendileri bunu kabul etmeyerek, Şii propagandasından uzak durmuşlardır. İran ise bu iddiaları reddederek, uluslararası arenada zaten iyi olmayan durumunu daha da kötü etmek istememekte başkent Sana'nın ele geçirilmesiyle, Yemen Cumhurbaşkanı Hadi kendisi gibi Sünni olan Suudi

Arabistan'a sığınmış, başkent Sana'yı ele geçiren Husi'lere karşı Suudi Arabistan öncülüğünde Arap devletleriyle birlikte karşı hava saldırıları düzenlemeye başlamışlardır. Ülkedeki Husi'ler hariç diğer isyancılar da ayaklanıp iki kesimi de protesto ederek, özgürlüklerin demokrasinin olduğu bir ülke istemekteydiler ama uzlaşma çabalarının da bir sonuç vermemesiyle birlikte Riyad yönetimi, diğer destekçi Arap ülkeleri ile Husi'lere karşı silahlanan Sünni gruplarla birlikte yoğun bir savaş başlatmıştır. Husi'ler ise uzun menzilli füzeler ile Riyad ve çevresine karşı saldırılar düzenlemişlerdir. Bu füzelerin İran kaynaklı olduğunu söyleyen Riyad yönetimi ile Tahran'ın kötü olan ilişkileri iyice gerilmiştir, Tahran yönetimi ise Suudi Arabistan'ın yaptığı bu saldırıları “soykırım” olarak nitelemiştir.

Yemen de tarih tekerrürden ibarettir sözü çoğu şeyi anlatmaktadır. 1900'lerin başında Kuzey Yemen'de Osmanlı'ya karşı başlayan isyan, günümüze kadar devam edegelen çatışma ortamı ve mezhep çatışmalarıyla süregelmiştir

Türkiye, Yemen savaşında Suudi Arabistan'ın ve İran'ın ayrı ayrı desteklediği taraflar arasında koalisyon güçlerinin müdahalesini desteklediğini açıklamış olsada Yemen'deki karışıklıklar nedeniyle Türkiye'nin buradaki rolü de zayıflamıştır. Ülkenin önde gelen ailelerinden Ahmar ailesi de olayların bu boyutu almasıyla ülkelerini terk ederek Türkiye'ye sığınmışlardır, Türkiye, İran'la olan yaklaşması ile Husi'ler üzerinde bir etki oluşturma çabasına, görünürde girmemiştir. Ama Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türk Kızılay'ı, Türkiye Diyanet Vakfı ve İHH Aracılığıyla yardımlarda bulunarak, Yemen'deki etkisini kaybetmeyerek sürdürmektedir (www.aa.com.tr.2017).

ABD ise Kuzey Yemen ve Güney Yemen savaşının ilk yıllarından günümüze kadar Güney'i Sovyetler Birliğinin ekseninde görmesi ve Sovyetler tarafından destek görmesi üzerine kendisi de Kuzeyi desteklemiştir. Arap Baharı döneminde de kuzeydeki çıkarlarından dolayı Kuzey ve Kuzeye yardım eden Arabistan ve diğer Arap devletlerinin yanında yer almıştır. Türkiye de benzer yönde hareket etmiştir. Türkiye savaşın bir an önce durmasını isterken, ABD ise Güney'in yenilmesini ve kendi çıkarlarına uyan kişilerin yönetime gelmesini istemektedir.

3.1.7. Libya

Libya'da olayların ortaya çıkmasının sebebi, diğer Arap devletlerindeki gibi sosyoekonomik ve refah düzeyleri ile bir benzerlik bulunmaktadır. Üstelik küresel ekonomik kredi darboğazında 2007 de bile ülke ekonomisi etkilenmemiştir. Arap Baharının, Libya'yı etkilemesinin en büyük nedeni çok uzun süren otoriter monarşi bir devlet yönetiminin demokrasi taleplerini önemsememesi ve bu talepleri baskılamasıdır.

Ülke lideri Muammer Kaddafi diğer ülkelerde yaşanan olayları sadece üzüntüyle karşıladığını söyleyerek, demokratik açılımlar yaparak önlemler almaktansa sivil toplum liderleri, insan hakları avukatı Fethi Terbil Salva ile İdris El-Mesmari'yi 15.02.2011 tarihinde tutuklatmıştır (Prashad, 2012:105).

Benzer bir şekilde Tunus ve Mısır'da hareketlerinin başladığı zaman, Libya halkını, protestolara çağırın yazar ve düşünür Cemal El-Hacı'nın da tutuklanması da çok az bir etki ile bitebilecek olan halk hareketlerini iyice alevlenmesine neden olmuştur (Kutlu.2012: 9-10).

Danimarka'da yayınlanan Jyllands-Posten gazetesinin, İslam dininin peygamberi Hazreti Muhammed'i hedef alan karikatürünün basılmış tişörtü İtalyan Bakan Roberto, Caldereli tarafından giyilmesi nedeniyle 2006 yılında İtalyan Konsoloslugu önünde protesto edilmesi üzerine, Libya polisi göstericileri durdurmak amacıyla ateş açması sonucuyla Libya halkında rejim aleyhine bir tepki ve rejim aleyhtarlığı olmuştur. Arap Baharının da etkisiyle rejimin asker ile baskı karakterinden bunalan halkta protestolarının dozunu arttırarak şiddet içerikli hareketlerde baskı aracı olan polis ve askeri hedef almıştır (Prashad, 2012:106).

Libya'da gelişen olaylar esnasında Kaddafi'nin oğlu Safi Kaddafi, basın toplantısında, Al Arabi, BBC ve Al-Jazeera gibi uluslararası yayın organlarının kışkırtmalarda bulunduğunu, iç savaşın çıkması durumunda İngiltere ve ABD'nin ülkelerini işgal edeceklerini söyleyerek halkı sükunete davet etmiştir. Kaddafi yönetimi, Bingazi'de artan muhalif görüşlerin çıkarttığı olayları kontrol altında tutabilmek için istihbarat başkanı Abdullah Şenusi ve oğlu Saadi Kaddafi'yi bölgeye göndermiş ama başarısız olmuştur. Halk el-Şecere meydanında Polis müdahalesine karşı dağılmayarak, üstelik diğer muhalif

görüşleri de tetikleyerek polis merkezlerini ateşe vererek, protestoların dozunu daha da artmıştır (Kutlu, 2016: 11).

Kaddafi'nin eski bakanlarının da muhalif açıklamalarıyla birlikte Libya'nın doğusundaki aşiretlerin de Kaddafi'den desteklerini çektiklerini belli etmesiyle çatışmalar daha da artmıştır. Bingazi şehrini muhaliflerin ele geçirmesiyle, ülkedeki bu durum tamamıyla bir iç savaş halini almıştır. 27.02.2011'de Libya'da olayların başlaması ile kurulan Ulusal Geçiş Konseyi 23.03.2011 tarihinde dış müdahalenin gerekmediğini, "Libya'nın geri kalanı halk tarafından saf dışı edilecektir." şeklinde beyanda bulunarak, dış müdahalenin olmaması gerektiğini söylemiştir (Prashad, 2012:108).

Ulusal Geçiş Konseyi kurulduktan hemen akabinde 100'den fazla ülke ve BM tarafından tanınmıştır. Konseye Türkiye destek vermiş, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 4 Temmuz 2011 günü Libya'nın Bingazi kentine giderek, Türkiye'nin ulusal geçiş konseyini Libya'nın meşru temsilcisi olarak tanıdıklarını söylemiştir (www.tesadernegi.org.2017).

Aslında Türkiye, Libya konusunda ilk başlarda sessiz kalmıştır. Sonra Kaddafi rejiminden yana olmuş ve Trablus ve Bingazi'deki muhalifler arasında arabuluculuk da yapmıştır. Kaddafi'yi ikna edebileceğini sanan ama bu ikna çabalarından da bir sonuç elde edemeyen Türkiye, Ulusal Geçiş Konseyi'nden yana tavır takınmıştır. Bu taraf değiştirme durumu çelişkileri beraberinde getirirse de yaptığı önermeleri ile de aktif bir rol oynamak istemiştir. Türkiye'nin Libya'daki ekonomik çıkarları ve geçmiş tarihsel bağlar Müslüman bir toplum olması ve buradaki olayların halk devrimi değil de halk destekli bir darbe girişimi olmasından dolayı Kaddafi'ye başlarda destek vermiştir.

Kaddafi'ye bağlı hava kuvvetleri muhaliflere ve sivil insanlara karşı yoğun bir hava saldırısı düzenlenmesinden dolayı uluslararası kamuoyundan çok tepki almıştır. Bombardımanlardan dolayı BM Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011 tarihinde çok acil toplanarak Kaddafi yönetimine karşı kararlar almış ve bunun akabinde, muhaliflere uygulanan şiddetin dozunun artmasıyla BM sözleşmesinin güç kulanmasına izin veren 7.bölümü uygulamaya koymaya mecbur olmuştur (www.tesadernegi.org.2017).

Görüşmelerde, rejime yönelik yaptırımların sıklaştırılması uçuşa yasak bölge ve askeri güç kullanımını içeren kararlar alınmış ve uygulamasına başlanmıştır. BM Güvenlik

Konseyi, Libya Ulusal Petrol Şirketi ve Libya Merkez Bankası'nın malvarlıklarının dondurulmasına karar vermiştir. Karar tasarısını Rusya ve Çin'in veto yetkilerinin olmasına rağmen veto etmeyerek çekimsiz oy kullanması ile 10 üyenin evet oyunu alarak kabul etmiştir.

Obama yönetimi, İngiltere ve Fransa'dan gelen uçuşa yasak bölge önerisine ilk başlarda olumsuz bakmış ve bu yasak bölge kararının sonucunda askeri müdahale ile sonuçlanacağından dolayı temkinli davranmıştır. Lakin “insani müdahale” söylemleri, ABD yönetimini kararında değişiklik yapmasına yol açmıştır. Fransa, İngiltere ve ABD, aralarında anlaşarak NATO'nun Libya'ya müdahalesini içeren 1973 sayılı kararı almış ve Türkiye bu karara tepki göstermiştir. Tepkisinin asıl nedeni Türk şirketleri ve Türk işçileri ile Libya da önemli bir yer edinmiş ve buradan gelen ekonomik faydanın kaybolmasını istememektedir (Kekili, 2014: 30).

Türkiye, Libya'ya askeri müdahale kararının alınmasından dolayı burada bulunan Türk işçilerini 1 Mart 2011 tarihinde tahliye etmiş ve bunun üzerine, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kaddafi'ye yönetimi devretmesi çağrısı yapmıştır. Türkiye NATO'nun bazı kararlarının alınmasına katılmaması ile NATO içerisindeki parçalanmaların olduğunu göstermiştir. Bu parçalanmanın görünürdeki örneği ise Libya'daki muhaliflere verilen silah desteğinde Türkiye ve ABD arasında bir uyumsuzluktur.

Ayrıca Türk yetkililer, verdikleri demeçlerde Başbakan Erdoğan, Libya sorununa uluslararası müdahalede bulunulmasına kesin bir dille karşı çıkıp “NATO'nun ne işi var Libya'da, böyle saçmalık mı olur.” diyerek karşı çıkmıştır (<http://www.sabah.com.tr.2011>).

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise “Libya'da hiçbir grup, dış müdahale istemiyor, dış müdahale durumu daha da kötüleştirir” Obama'ya ve Clinton'a “Irak'ta ki yaptığınız hatayı yapmayın” dedi (<http://www.sabah.com.tr.2011>).

Kaddafi'nin uyarıları kulak ardı etmesi ve Bingazi'deki muhaliflere karşı yoğunlaştırdığı hava saldırıları sonucunda, Fransa ve ABD, birçok ülke askeri güç kullanmada harekete geçmiştir. Fransa'nın ilk önce saldırması ve bu tutumunun nedenini eskiden olduğu gibi bölgede söz hakkını elde etme ve çıkarlarını arttırma çabası olduğu açıktır.

NATO güçlerinin desteğiyle muhaliflerin ülkenin büyük bir bölümünün kontrolünü ele geçirmesiyle Kaddafi, Trablus'tan Sirt'e'ye geçmiş ve buranın da kuşatılmasıyla saklanmaya çalışırken, muhaliflerle çıkan çatışmada yararlanmışır.20 Ekim 2011'de bir kanalizasyonun yanında saklanırken yakalanmış, muhaliflerin yakalanma görüntülerinde Kaddafi'nin kanlar içinde olduğu ve Kaddafi'ye aşağılanır bir şekilde davranıldığı görülmektedir. Kaddafi'nin öldürülmüş bedeni ve cesete yapılan muamele tepki çekmiştir (Nadhim. 2016: 24). Kimin öldürdüğü muallakta kalmıştır, kimin öldürdüğünden ziyade, yakalanıp da öldürülmesi emrini kimin verdiği halen daha bilinmemektedir.

Libya'ya yapılan müdahalelerle binin üstünde tank, askeri mühimmat, savunma sistemleri ve 9600 hava saldırısının ardından NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, NATO tarihinin başarılı müdahalelerinden birinin daha sona erdiğini ilan etmiştir.

Ulusal Geçiş Konseyi, ülkede tek otorite olmuş bu ülke petrollerini kontrolüne alınca, burayı ilk iş olarak özelleştirmiştir. Bu özelleştirme ile Libya da uluslararası ekonomik sisteme entegre edilmiştir. Halk, 42 yıllık Kaddafi'nin baskıcı rejiminden kurtulmuş ve batının getirdiği özgürlüğüne kavuşmuştur.

Seçimlerin yapıldığı 2012'den 2014'e kadar ülke yönetimine gelen hükümetlerin, siyaseten yetersiz oluşları ve güvenlik, ekonomi, istikrarsız politikalar sergilemeleri, yönetimde çareler bulamamaları karşısında 14 Şubat 2014'te Tümgeneral Halife Haftar tarafından 2 defa darbe girişimi yaşanmıştır ve Kaddafi sonrası özgürlük ve demokrasi yerine, çatışmaların yaşandığı güvenliğin olmadığı bir çıkmaza girilmiştir. Batının özgürlüğü ancak bu şekilde olmuştur.

2008 yılında Arap liderler zirvesine onur konuğu olarak çağrılan Muammer Kaddafi, yaptığı konuşmada "Dün bir Arap lideri asılarak idam edildi ama kenarda oturuyoruz, Neden? Bir sonraki siz olabilirsiniz ama Amerika ile dostsunuz diyelim ki "biz", "siz" değil ama böyle bir gün de Amerika bizi asabilir" sözleriyle, batıya olan güvensizliğini ve olası bir güç boşluğunda bu fırsatı değerlendireceğini ima etmiştir ve Batı dünyası Arap Baharı sürecinde en büyük demokrasiyi Libya'ya getirmiştir. En acımasız muamele ise Muammer Kaddafi'ye yapılmıştır (Kutlu.2016:16).

ABD Başkanı Barack Obama “ABD ve Batı'nın muhaliflere yaptığı destekte, dengesiz davranması, Kaddafi sonrasında Libya'da, güç odaklarının oluşmasına ve bundan dolayı siyasal bir yapının oluşmamasına neden teşkil etmiştir.” demiştir.

İç savaştan sonra Libya'da 2 blok oluşmuş ve ikisinin de uzlaşmacı tavır sergilememesi ülkenin toparlanmasını zorlaştırmakla ve beraber bölünme tehlikesini de arttırmakta, bölge eski kaos günlerine dönmeye başlamıştır (www.stratejikortak.com.2017).

3.1.8. Mısır

Arap Baharının Mısır'a girişi aslında tarihi süreçler içinde olmuştur. Mısır'da ki hareket ilk defa Tunus'taki olaylardan etkilenmiş bir halk hareketi değildir. 1922 de İngiliz himayesinden çıkan Mısır, 1923'te meşruti monarşi haline gelmiştir. Lakin yine de İngiltere'ye bağlı kukla bir krallık olarak kalmıştır. Bu yönetim şekli gerek İngiltere gerekse krallığa karşı halkta giderek artan bir tepkiye neden olmuştur. Bu tepkilerini, muhalif bir harekete dönüştüren oluşumların başını Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin) çekmiştir.

1928 yılında genç bir öğretmen olan Hasan El Benna'nın önderliğinde kurulan Müslüman Kardeşler, 1939 ve 40'lı yıllarda giderek büyüyerek, İslamcı bir siyasi hareket halini almış ve üniversite öğrencilerinin ve küçük burjuvazinin yoğunlukta olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Arap milliyetçiliğini İslam'la harmanlayan El Benna, İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünizme karşı da mücadele etmiş biridir.

1948 ile 1949 Arap, İsrail savaşında üyeleri, Filistin'de savaşıyan gerilla taktiklerini öğrenen ve muhalif söylemleri iyice sertleşen ve toplumsal desteğinde katlanır bir şekilde artan İhvan, ilan edilen sıkıyönetimle birlikte yasaklanmıştır. Örgüt yeraltına inmiş ve sıkıyönetimi ilan eden Başbakan Nukrasi Paşa 1948 yılı sonlarında, İhvan üyesi biri tarafından suikastle öldürülmüştür. Bu suikast sonucu, İhvan örgütünün lideri El- Benna, olayı kınamış lakin 1949 yılının şubat ayında devletin düzenlediği bir suikast ile öldürülmüştür (Meriç.2011).

1950'ye gelindiğinde, sıkıyönetim kaldırılmış ve İhvan, yeraltından çıkarak tekrar yasal bir örgüt halini almıştır. Toplumda ise yönetime karşı öfke giderek artmakta ve kitlesel hareketlere dönüşen muhalif eylemler, işbirlikçi monarşiye karşı giderek büyümektedir.

Cemal Abdünnasır ve Enver Sedat'ın önderliğinde 1949 yılında ordu içindeki milliyetçi genç subaylar tarafından bir oluşum meydana getirilmiştir. Hür Subaylar adı verilen bu oluşum İngiltere'nin kuklası olmakla ve İsrail yenilgisinden sorumlu tutulan kral Faruk'u 1952 yılında halkın da desteğini yanlarına alarak darbeye devirmişlerdir. İhvan örgütü ise darbeyi desteklemiştir

3.1.8.1. Cemal Abdünnasır Dönemi

1952 ve 1970 yılları arasında başbakanlık yapan Nasır, kendine özgü bir sosyalizmi ve milliyetçiliği benimsemiştir. Nasır tek partili ve resmi dini İslam olan emperyalizmi ve İsrail'i tehdit diye gören siyasi ve ekonomik olarakda, Arap milliyetçiliğini benimseyen bir yapı oluşturmuştur. Bağlantısızlar hareketine katılmış, sosyal politikalar benimsemesi ile ülkede pek çok kuruluşu devletleştirilmiştir. Asvan barajı yapımı için İngiltere ve ABD'den alınan ekonomik desteğin kesilmesi üzerine Nasır, Sovyetlerden destek almıştır. Baraja finans desteği sağlamak için Süveyş kanalının millileştirilmesi kararını almış ve bunun sonucunda kanalı kapatarak petrol akışını durdurmuştur. Sömürgelerinden gelen mal akışının sekteye uğraması İngiltere'nin ekonomik krize girmesine neden olmuştur.

Kanalın kapatılmasına karşılık İsrail Sina yarımadasına asker çıkartmış, Fransa ve İngiltere ise Mısır, havaalanlarının bombalayarak Port Said'i işgal etmiştir. Saldırı sonrası batıyla ilişkilerini kesen Arap dünyasının ve Sovyet Rusya'nın tepkisi oldukça sert olmuştur. 1967 yılında ise Mısır ve İsrail arasındaki gerginlik artarak (6 gün savaşı) patlak veren Arap İsrail savaşına neden olmuştur. İsrail, Mısır, Ürdün ve Suriye ile savaşmış ve Mısır'ın yenilgisiyle sonuçlanan bu savaşta Mısır'da Başbakan Nasır, istifa etmiş ve halkın tekrardan desteğiyle göreve geri gelmiştir (www.academia.edu. 2012).

3.1.8.2. Enver Sedat Dönemi (1970-1981)

Nasır'ın vefatından sonra Mısır'ın başına geçen Başbakan Yardımcısı Enver Sedat, ilk başlarda Nasır politikalarını uygulayacağı izlenimi verirken, devlet kadrolarındaki Nasır dönemi kişilerin tasfiyesiyle birlikte 15.000 SSCB uzmanını sınır dışı etmiştir. Batı yanlısı bir siyaset benimseyen, Sedat, İsrail'in işgal ettiği Mısır topraklarını ABD ile yakın ilişki kurabilirse ancak geri alacağını düşünmüştür.

Sedat 1973 yılında Sina yarımadasındaki Mısır'ın İsrail tarafından işgal edilmiş topraklarını geri alabilmek için “Yam Kippur Savaşı”nı başlatmıştır. ABD'nin İsrail'e destek vermesi sonucu Nasır, bu savaşı da kaybederek 1978 yılında ABD'nin arabuluculuğuyla, İsrail'le anlaşma yapmış ama antlaşmayla Arap dünyasından tepkiler almış ve Arap Dünyasından çıkarılmıştır (Rüstemoğlu.2008: 45).

Bunun üzerine, Arap ülkeleri, Mısır'a yardımlarını kesmiş ve Kahire'deki büyükelçiliklerini kapatarak diplomatik ilişkilerini askıya almışlardır. 6 Ekim 1981'de Kahire'de Enver Sedat'ın öldürülmesi, bazı Arap ülkeleri nezdinde memnuniyetle karşılanmış, Sovyetler Birliği, Libya, Suriye, İran ve Iraklı yetkililer, cenazeye katılmamıştır.

3.1.8.3. Hüsnü Mübarek Dönemi, (1981-2011)

Enver Sedat'ın suikast sonucu öldürmesiyle devlet başkanlığına Sedat'ın yardımcısı Hüsnü Mübarek, halk oylamasıyla seçilmiştir.

Arap komşularıyla arasını düzeltmeye çalışan, Mübarek, Nasır kadar kısıtlayıcı, Sedat kadar da serbest bir anlayışı benimsememiş ve Mübarek, halefi Sedat gibi özel teşebbüsler, özelleştirmelere olanak sağlayan basın özgürlüğü çok partili siyasal sistemi devam ettirmiştir. Bu Batı yanlısı politikaları borçlardan kurtulmak için yapmış olsa da, yapılan bu özelleştirmelerle ekonomik kaynakların elden gitmesiyle, İMF ve Dünya Bankası gibi kurumlara borçlanma ve bağımlılığı beraberinde getirmiştir. İşsizlik ve yüksek enflasyon nedeniyle günlük 2 dolarlık bir gelire çalışan halkın çoğunluğu Mübarek yönetimden memnun değildir. Yolsuzluk ve rüşvetsiz iş yaptırılmama hiç bitmeyen “Olağanüstü hal” ile hukuksuz ve hantal, demokrasiyle durum iyice kötüye gitmiştir. Mısır'da ilk çok adaylı devlet başkanı seçimi 2005 yılında yapılmıştır. Seçimler şeffaf bir özgürlük ortamında yapılmadığı için Mübarek, her defasında %90 üstünde bir oy almıştır. Kendinden sonra yerini oğluna bırakma düşüncesi, Mısır halkında Mübarek ve rejimine karşı tepkilere neden olmuştur (Tığlı.2011: 8-16).

Tunus'taki olayların Arap ülkelerine sirayeti Mısır'a da uğramıştır ve Arap coğrafyasının kalbi olarak bilinen Mısır'daki Hüsnü Mübarek rejiminin 1980'li yıllardan sonra ülkeye olağanüstü yasalarla yönetmeye çalışması, muhalif kesimlerin önerilerini dikkate almaması ve onlara baskı kurması, siyasal ve toplumsal hayatı dayanılmaz bir hale

getirmiştir. Adil yargılanmanın olmaması, dış politikada İsrail ve ABD'nin dümen suyunda hareket etmesi ülke çıkarlarının ve onurunun zedelenmesi, kamu mallarının rejime yakın kişilere satılması ve buna benzer birçok ekonomik, dini ve toplumsal sebepler Tahrir devrimini oluşturan nedenlerdir.

Mısır'daki halk, onur, ekmek, hürriyet, demokrasi arayışındaki insanlar “Tahrir Meydanı”na gelerek, Hüsnü Mübarek'in istifasını istemişlerdir. Muhalif gençlik koalisyonu olan “6 Nisan Harekati” Mısır'daki protesto ve eylemlerin öncülüğünü çağımızın, haberleşme sistemleri (Twitter, Facebook, Youtube, Instagram) gibi sosyal medya araçlarıyla haberleşerek hem ülke içinde toplanma ve gösteri yapabilme, hem de dünya geneline canlı canlı iletebilme imkanı bulunmuştur. Protestolara katılan insanlara polisin şiddet kullanması ile Halit Sait adlı bir aktivist hayatını kaybetmiş, Yeter (Kifaye) Harekatinin gösterilerde, öncülük etmesi Tahrir devrimini hızlandırmıştır

Tahrir Meydanı'nda başlayan gösterilere, aktivistlerin haricinde siyasi partiler de destek vermiş ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu eski Başkanı Muhammet El Baradeey de sistemin değişmesi için gösterilere katılmıştır.

Mısır ordusunun da Tahrir devrimin de sessiz kalması ve düzeni bozmadıktan sonra göstericilere karışmayacağını açıklaması Mübarek için son perdenin oynandığını işaret etmiştir. Bunun sebebi ise Mısır ordusunun Mübarek'in politikalarından duyduğu hoşnutsuzluk ve ordunun göstericilere karşı sert davranmamasının nedeni ABD'den aldığı yardımın kesilebileceği riski ve prestijini zedelemek istememesindedir. Oluşacak yeni düzende, tasfiye edilmemiş, güçlü bir ordu olarak var olmak istemiş, göstericilere sadece anarşi durumunda müdahale edeceğini de söylemiştir. Halk bu durumu büyük bir memnuniyette karşılamış ve gösterilere katılanların sayısı artmıştır. Gösterilerin bastırılmasında İçişleri Bakanlığı, işlevsiz bir duruma düşmüş, bunun üzerine, Mübarek orduyu göreve çağırmıştır. Lakin olayların başında ordu yapmış olduğu, “müdahil olmayacağı” yönündeki beyanatına uyarak, 10 Şubat 2011 tarihinde gelindiğinde Silahlı Kuvvetler Yüksek Şurası, Mübarek olmadan toplanmış ve bu toplantı, yumuşak bir darbe olarak algılanmış ve bunun sonucunda Hüsnü Mübarek, 11 Şubat 2011 tarihinde istifa ederek, yönetimi yüksek asgari şuraya devretmiştir (Güvenilir, Çelik ,2016:7).

3.1.8.4. Mübarek Sonrası Dönem

Mısır'da 25 Ocak 2011 tarihinde başlayan ve Mübarek'in istifasına kadar geçen sürede gerçekleşen gösterilerde 1000'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. 6000 civarı, göstericinin yaralanması ve 12.000 kişinin de gözaltına alınmasıyla bir devir kapanmıştır. Yeni başlayacak dönemin ve yapılacak seçimleri, geçiş yönetimi başkanı Mübarek'in görevinden aldığı eski Savunma Bakanı Hüseyin Tantavi yönetmiştir

Mısır'ın, ön seçimli yapmış olduğu seçimin ikinci etabının %51, 3 ile Muhammet Mursi kazanmış ve böylelikle Mursi, Mısır'da halkın oylarıyla seçilen ilk sivil Cumhurbaşkanı olmuştur.

Mursi ilk icraat olarak Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı olan Hüseyin Tantavi'yi görevden aldı ve Mübarek döneminden kalma yüksek bürokratları da emekliye ayıran Mursi, bürokrasi karşısında kendini güçlendirdi. Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesi, siyasal İslam'ın iktidarı ve ilk örneğiydi. Lakin ordunun gölgesinin, Müslüman Kardeşler'in üzerinde olması ve tecrübesiz siyaset, bürokratik kaoslara da sebep olmuştur.

Mursi'nin seçilmeden önce Filistin ile aralarında bulunan Refah sınırını açacağını, ABD ve İsrail ilişkilerini kesip IMF'ye olan borçlarını ödeyeceği tarzındaki vaatleri görev başına geldiğinde tam tersi politikalara dönerek, Cumhurbaşkanı'nın kararlarının mahkeme denetiminden uzak tutan ve mahkemelerin kurulmuş olan Anayasa Komisyonunu dağıtmasını engelleyen birtakım kararlar çıkardı.

Bu kararlar karşısında halk geniş bir şekilde protestolar düzenlemiş lakin 15-22 Aralık 2012 tarihinde cumhurbaşkanının güvenliğini sağlamak için orduyu görevlendirdiği Anayasa referandumu %63, 8'lik bir oy oranı ile kabul edilmiştir.

Mursi'nin atamasını yaptığı yeni Savunma Bakanı Abdulfettah El Sisi, ABD Başkanı, Obama'nın danışmanı ile ABD'de eğitim görmüş ve kişisel dostluğu bulunan biridir. Yeni bakanın, ABD'nin Mısır Büyükelçisi Anne Peterson ile yakın ilişkisi de bulunmaktadır. Yetkilerin büyük bir çoğunluğunu elinde toplayan Mursi, Yüksek Askeri Konseyi, tasfiye ederek Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları değiştirmesi, ABD yönetimi tarafından olumlu bir şekilde karşılanmıştır (www.hurriyet.com.tr.2012).

Muhalliflerin gösterileri sırasında güvenlik güçlerinin birçok muhalifi ve azınlıklardan olan insanları öldürmesi ise ayrı bir kaosu meydana getirmiştir. Medyanın da, muhalifler tarafında hareket etmesi Piramitler ve Süveyş Kanalı'nın Katar'a satılacağı şeklinde yalan haberler yapması, Mursi'nin her şekilde sıkıştırılmaya başlandığını göstermektedir. Muhalefetin Mursi iktidarını yıpratmaya çalışması ve buna ekonomik sorunların da eklenmesiyle İhvan'ın ifade özgürlüğünü kısıtladığını da asılsız olarak haber edilmesi darbe sürecini başlatmıştır.

Dış politikada da Filistin'e açılan refah sınır kapısını açması, İsrail ve Batılı devletler tarafından tepkiyle karşılaşmış içerde ve dışarıda özellikle ABD'nin siyasi İslam'ın başarısız bir siyasi yapı olduğunu vurgulamaları ve darbeye diğer muhalif devletlerle ekonomik destek vermesine neden olmuştur.

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'de muhaliflere ekonomik destek vermiş ve Mursi'nin devlet kadrolarına İhvan taraftarı kişileri getirdiği ve kadrolaştığı söylentileri yayılmıştır. Kifaye Ulusal Kurtuluş Cephesi ve 6 Nisan Gençlik Hareketi, sokaklara inen insanların başını çekerek, 30 Haziran 2013'te gösterilere Mısır halkının büyük bir çoğunluğuyla başlamıştır. İslami kesimde sokaklara inmiş ama onlar ise Mursi'nin İslami'leşme de yetersiz olduğunu protesto etmişlerdir. Batı ve ABD destekli ordu tahrir eylemlerinden sonuç çıkmayacağını anlayınca, Mursi ye, kendilerinin oluşturmuş olduğu muhalefet ile anlaşması için 48 saat süre vermiş ve süre bitiminde Abdulfettah Sisi yönetimindeki Mısır ordusu ülkenin birçok bölgesinde olağanüstü hal ilan edip Cumhurbaşkanı Muhammet Mursi'yi gerçekleştirdikleri bir darbeye iktidardan indirerek ülke yönetimine el koymuşlardır.

Mursi'nin demokratik yollar dışında askeri bir darbeye alaşağı edilmesi, küresel çapta bir yankı uyandırmıştır, Türkiye başta olmakla birlikte Afrika Birliği, Yemen, İran, Almanya, İsviçre, darbeye karşı çıkmışlar. BM başta olmak üzere, ABD, İsrail, Suudi Arabistan Birleşik Arap Emirlikleri ve birçok Batılı devlet, Mısır'da yaşanan olayları darbe olarak nitelendirmemiş olağan bir şeyler gibi göstermiş ve darbe lideri Sisi'yi destekleyen açıklamalarda bulunmuşlardır (Can, 2013:34).

Mursi taraftarlarının ordunun yönetime el koymasına karşı yaptıkları protestolara güvenlik güçlerinin kanlı müdahalelerde bulunması ile yüzlerce kişi ölmüş ve binlerce

kişi yaralanmıştır. Sudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır'daki darbe sonrası bozulan ekonomiye destek için 12 milyar dolar yardım sözü vermiş, diğer destekleyici ülkelerin yardımıyla bu rakam 30 milyar doları aşmıştır.

Türkiye'den Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu “Mısır'da en fazla oy almış siyasi hareket ve lider, gayrimeşru ilan edilmek isteniyor. Bizim 28 Şubat'a bu anlamda çok benziyor. Mısır'da atılması gereken ilk adım, Cumhurbaşkanı Mursi'nin seçilmiş bir lider olarak ve Hürriyet ve Adalet Partisi'nin siyasal süreçlere dönmesinin temin edilmesidir. Mısır'da müttefik kaybettik gibi bir kanaatte değilim, köprünün altından çok sular geçer” dedi. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ise “Şaşıyorum, Batı bu olaya nasıl darbe diyemiyor, her siyasetçinin her liderin yanlışları olabilir, bunun cezasını vermek egemen güçlerin değildir” diye açıklamada bulunmuştur (www.yeniçağgazetesi.com.tr 2013).

Darbe sonrası, Mısır'da yapılan seçimlerde Abdulfettah Sisi oyların %96.6'sı ile Cumhurbaşkanı seçilmiş, Batılı devletlerin seçim sonuçlarının meşru görerek, Sisi'ye destek vermeleri ve ABD Başkanı Obama'dan bizzat mektup alması ve protestolarda ölen kişileri görmezden gelmeleri, demokrasiye desteğini değil de, darbeye desteğini göstermektedir. Türkiye'nin Müslüman Kardeşleri desteklemesi ve Sisi'nin darbesini ve seçimle cumhurbaşkanı seçilmesini meşru görmemesi de Batı ve özellikle ABD ve İsrail tarafından iyi karşılanmamıştır.

Erdoğan “Mısır'daki darbenin arkasında İsrail var elimizde belgesi var” sözlerine karşı ABD yönetiminden Beyaz Saray Sözcüsü Josh Earnest Erdoğan'ı kınadıklarını söyleyerek “Erdoğan'ın sözlerini güçlü bir biçimde kınıyoruz. İsrail'in Mısır'daki olaylarda bir şekilde sorumluluğu olduğunu söylemek saldırgan delilsiz ve yanlıştır, bu tür ifadeler bölgedeki tüm ülkelerin yapıcı iş birliği gereksiniminden uzaklaşmasından öte bir işe yaramaz” şeklindeki açıklaması, iki müttefikin aslında dış politikada çeliştiğini göstermektedir.

Darbe sonrası tutuklanan devrik lider Mursi, Mısır mahkemesi tarafından çeşitli suçlardan dolayı yargılanmış ve idam cezasına çarptırılmış, Müslüman Kardeşler yapılanması ve siyasi kolları ise kapatılıp yasaklanmıştır.

Dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mursi'nin hakkında verilen idam cezasına karşı yapmış olduğu sert açıklama ile “Mısırın seçilmiş Cumhurbaşkanı Sayın Muhammet

Mursi'nin askeri darbeye görevinden uzaklaştırılmasının haksızca cezaevine konularak temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmasının akabinde kendisi ve birlikte yargılanacağı 105 kişi hakkında verilen idam cezalarının onanmasını şiddetle kınıyoruz, bu kararlar hukukun temel hak ve özgürlüklerinin katledilmesidir. Sayın Mursi'nin bir başka davada müebbetle çarptırılmış olduğu bu süreç, binlerce masum insanı öldüren ve onbinlerce kişiyi haksız yere hapse atan darbe yönetiminin hukuku ayaklar altına aldığıın en bariz göstergelerinden biridir, Mısır'da toplumsal barışı ciddi biçimde tehlikeye sokabilecek bu gidişata son verilmesi, darbe yönetiminin talimatlarıyla verilen idam kararlarının geri alınması için uluslararası toplumu harekete geçmeye çağırıyoruz. Mısır'da sağduyunun, demokrasinin ve hukukun hakim olmasını temenni eden Türkiye her zaman kardeş Mısır halkının yanında yer almaya devam edecektir” (<https://www.tccb.gov.tr> 2015).

ABD yönetiminden ziyade ABD'de de yaşayan Mısır asıllı insanlar ve yine burada bulunan Müslümanlar, gösteriler düzenleyerek tepkilerini dile getirmişlerdir.

ABD yönetimi Beyaz Saray Sözcüsü Josh Earnest “Mursi ve diğer birçoklarına karşı siyasi motivasyon içeren bu karardan derin rahatsızlık duymaktayız. Özellikle de kitlesel dava ve mahkûmiyet uygulamalarını kınıyoruz” derken, ABD Dışişleri Sözcüsü John Kirb, Muhammed Mursi ve Müslüman Kardeşler üyelerine verilen müebbet, hapis ve idam cezalarından “derin rahatsızlık” duyduklarını açıklamıştır (www.trthaber.com.tr 2015).

ABD'nin darbeye karşı gösterdiği duruş cılız bir tepkiden öteye geçmemiştir. Aksine, Obama yönetimi Mısır'a yaptığı yardımları daha da arttırdığı görülmektedir. Müslüman Kardeşler Örgütü Ortadoğu'da IŞİD ve birçok terör örgütüyle bağlantılı olduğu iddia edilerek, ABD ve Suudi Arabistan'da uluslararası bir terör örgütü ilan edilmiştir. Bu terör örgütü ilan etme olayı aslında ABD'nin olaydaki konumunu da göstermiştir

3.1.9. Suriye

Osmanlı İmparatorluğunun işgal edilip parçalanmasıyla, Suriye bölgesinde, Fransızların işgaliyle, manda yönetimine girmiştir. Fransızlar burayı etnik ve dini yapıya dayalı, devletlere bölmüş Şam Devleti, Halep Devleti, Nusayri merkezli Alevi Devleti, Dürzi merkezli Jabal Durize ve ileride Türkiye Cumhuriyeti'ne katılacak, Hatay Cumhuriyeti,

ve Lübnan devleti şeklinde 6 yapıya ayırmıştır. Bu duruma karşı çıkan Nusayrililer, 1954 yılına kadar devletleri için mücadele etmişlerdir (Okur, (2009: 41-42).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa, kendi hakimiyeti altında kalmak şartıyla, Suriye manda yönetimine kısmi bağımsızlık vermiş. 1943 yılında ülkede yapılan seçimleri, manda yönetimine karşı olan Şükrü El- Kuvveti kazanarak, Suriye'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Fransa, iç ve dış nedenlerden dolayı İkinci Dünya Savaşı biterken, Suriye'den çekilmiş ve Suriye ise 1946 yılında Birleşmiş Milletler'e katılarak, Suriye Arap Cumhuriyeti adını almıştır. 1949 ve 1960'lı yıllar arasında Suriye'de demokrasi adına peş peşe askeri darbeler olmuş. 1963 yılında gerçekleşen son darbenin ardından yapılan seçimlerle Arap Milliyetçiliğini savunan Baas Partisi iktidara gelmiştir. Üst düzey askeri ve burjuvaların desteğini alan Hafız Esat, parti içi muhalifleri tasfiye etmiş ve 1971 yılında yapılan seçimlerde Devlet Başkanı seçilmiştir ve Esat, demokratik görünümlü, lakin aslında otoriter bir rejim oluşturarak ülkede düzen ve siyasi istikrar sağlanmıştır. 1973 yılında yapılan anayasayla, ülkedeki bütün kurumların üstünde mutlak bir otorite olmuştur. Meşruluğunu arttırarak ve yönetime demokratik bir görüntü vermek adına 7 yılda bir tekrarlanan devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır ve ülkedeki Müslüman Kardeşler ve benzeri gruplara 1970 ve 1980'li yıllardaki kanlı mücadelelerle bastırılmış ve Baas rejimini sağlamlaştırmıştır Hafız Esat döneminde ırkların ülke hakimiyetinin de Sünnilerin çoğunluğuna rağmen azınlık sayılabilecek Nusayri'ler yönetimi, orduyu, devlet memurluğu, istihbarat teşkilatı olan muharebatı, ticaret ve ekonomiyi ele geçirmişlerdir. Karşı darbenin yapılması neredeyse engellenmiş ve bu şekilde sosyal olarak geçmişteki ayrımcılık bastırılmış Nusayri'ler, (Alevi) toplumu, ülkede söz sahibi bir konuma ulaşmıştır.

Hafız Esad 1971'den 2000 yılındaki ölümüne kadar Soğuk Savaş döneminden başlayarak, SSCB ve dağıldıktan sonra ise Rusya Federasyonu'nun çizgisinde bir dış politika uygulamıştır. İç politikada ise çok sıkı bir istihbarat ağı kurarak olası farklı siyasi hareketlerin yaşam alanlarını yok etmiş ve 2 Şubat 1982 yılında gerçekleştirilen Hama katliamıyla muhalif 20,000 civarı, sivil insan katledilmiştir (Gürpınar, 2014: 122).

Akciğer kanserinden ölen baba Esad'ın yerine Anayasa'da yapılan devlet başkanlığı yaş şartı 40 yaşından aşağı çekilerek, 34 yapılmış ve 38 yaşında olan oğlu Beşar Esad 2000 yılında yapılan seçimle Suriye Devlet Başkanı olmuştur. Beşar Esad'ın başa geçmesiyle

oluşan reform ümitleri mevcut kurulu sistemin kaynaklarından yaralanan, menfaat çevrelerinin karşı çıkmaları sonucunda birkaç yıl içinde yok olmuş ve çok partili sisteme geçiş sağlanamamıştır ve ülkedeki muhalifler, (Müslüman, Hıristiyan, Kür, Yezidi ve diğer seküler gruplar) 2005 yılında “Şam deklarasyonu”nu yayınlamışlar ve bu deklarasyona imza atan tarafların sayı bakımından az olsa da destekleyen kesimlerin de ülke nezdinde çok olduğu bilinmektedir. Şam yönetimi, bu deklarasyonu ABD ve İsrail’in çıkarlarına hizmet eden bir bildiri olduğunu ilan ederek, muhalif avına çıkmıştır. Baskılarla sivil toplum kuruluşlarının TV ve radyo kanallarının istasyon ve internet sayfalarını yasaklamış deklarasyona imza atan bir kısım muhalif tutuklanmış ve bir kısmı da ülkeyi terk etmiştir.

2007 yılında yapılan referandumda %97.62 gibi bir oy oranıyla yeniden devlet başkanı seçilmiştir. Bu seçimle de Suriye de tıkanmış olan sosyal ve ekonomik yapı, gelişen toplum ve dünya karşısında kendini yenileyememesi ve hantal yapısından dolayı ve günümüz ihtiyaçlarına cevap veremeyen bir hal almaktadır.

2010 yılında Tunus’ta başlayan halk ayaklanmaları Kuzey Afrika ve Ortadoğu’yu etkisi altına almış ve bu olaylar Suriye rejimini endişelendirmiştir. Lakin rejim olaylar karşısında ilk başlarda Suriye'nin diğer ülkelerden farklı olduğunu savunmuş, bu özgüveni ile olaylara derinlemesine bakamamıştır. Ekonomik ve siyasi engellere halkın dayanacağını ve iç desteğin yanında dış desteğinin de bu değişim rüzgarında yanında olacağını düşünmüş ancak çok geçmeden 17 Mart 2011, Dera kentinde gösteriler başlamıştır. Ayaklanmaların, eskiden Baas ideolojisinin kalelerinden biri olan Dera’da başlamasının en önemli sebepleri ise ülkedeki kuraklık, yolsuzluk ve Lübnan’daki iş olanaklarını kaybetmesinden dolayı oluşan işsizlik sorunudur (Süter, 2012: 1-20).

İlerleyen dönemlerde ayaklanmalar Banyas, Lazkiye, Deyrizor, Hama ve Humus’a da sıçramış ve rejimin baskı ile durdurmaya çalışması, iç savaşa neden olmuştur.

Bu iç savaşın diğer bir sebebi ise ülkedeki etnik ve dini yapının içinde sayıları %12 düzeyinde olan Nusayri (Alevi) kesimin ülke yönetimi, ekonomi ve askeri alanlara hakimiyeti olmuştur.

Dış faktörler de çok karışık bir haldedir, Amerika’dan Asya kıtasına çok geniş bir yelpazede, bölgedeki gelişmeleri takip eden devletler ve aktörler bulunmaktadır, karşıt

iki grup, bölgede yeni dizaynlar yapmak ve bu yapılardan rol çalmak, olaylar ve karşıt grupları engellemek isteyenler bulunmaktadır.

Bir tarafı, ABD, İsrail, AB ve ABD ile hareket ve çıkar birliği yapmış devletler, diğer tarafta Rusya, İran, Çin, Irak, Lübnan yer almaktadır. Ama aynı kampta olmalarına rağmen ABD ve Türkiye farklı hareketler sergilemektedir. Suriye olayındaki öncelik farklılıkları aynı çizgide hareket etmelerine ve çıkarların uyuşmamasından dolayı ise aslında perde arkasında çatışma halinde bulunmaktadırlar (Kıran, 2014:109).

ABD ve Türkiye Suriye’de Beşar Esad’ın artık meşrutiyetini yitirdiğini ve iktidardan bir an önce gitmesi gerektiğinde hemfikir olup, ancak Esad’dan sonraki güç dengesinin nasıl olması gerektiği konusunda farklı düşünmektedirler, Türkiye, Sünni çoğunluğun iktidarda olacağı ve ülkedeki Kürtlerin, ileriki zamanlarda kendi bekası için bir tehdit oluşturamayacağı bölünmemiş bir birleşik Suriye görmek isterken, ABD ise Ortadoğu’daki petrol, doğalgaz ve İsrail için su kaynaklarının güvenliğini esas alan bir şekil öngörmektedir (Kıran, 2014:110).

Bu kapsamda, Batı kampında yer alan İsrail’in Arap Baharına bakışı farklılık göstermekte, Avrupalılar, Tahrir meydanındaki olayları 1989’daki SSCB’nin etkisinden kurtulmadaki Avrupa’da yaşananlara benzetirken, İsrail ise Tahrir meydanında ki gösterileri 1979’da Tahran’da olan olaylara benzetmişlerdir. İsrail Başbakanı Binyamin Netenyahu’ya göre, Kahire’de yaşanan olaylarla laik Mısır’ın, İran’ın çizgisinde gideceğini belirterek, endişelerini dile getirmiştir. Kendi güvenlikleri konusunda oldukça hassas olan İsrail devleti, Suriye konusunda aktif bir şekilde müdahil olmamasının sebeplerinden biride Beşar Esad’ın olası devrilmesinin, onlar için daha riskli olacağını ve başıboş cihatçı gruplarla uğraşmak istememesinden ve 1967 yılında Hafız Esat döneminde en son savaşılmaması ve günümüze kadar hiçbir savaşın olmaması etkili olmuştur (Kıran, 2013: 109).

Türkiye’nin Beşar Esad’ın yerine Sünni bir yönetimin başa gelmesini istemesi İsrail’i, Mısır’daki Müslüman Kardeşlerin iktidarı kadar rahatsız etmiş, ileride Lübnan da aynı çizgiye girerse etrafının çevrilmiş bir şekilde olacağından Türkiye ile ters düşmüştür.

Suriye 2011 Temmuz’un da İran ve Irak yönetimiyle kendileri açısından önemli ve tarihi bir doğalgaz boru hattı anlaşması imzalamıştır. Maliyeti 10 milyar dolara yakın olan

doğalgaz hattı, İran körfezinden Güney Pars doğalgaz sahasına yakın olan Port Assalouhey 'den başlayarak, Irak üzerinden Suriye'ye ve Lübnan'ın Akdeniz'deki limanı üzerinden Avrupa pazarına ulaşımı hedeflenmiştir. İran, Katar ve Körfez ülkeleri arasında bölünen Güney Pars doğal gaz rezervleri dünyadaki en büyük doğalgaz alanlarını oluşturmaktadır. Suriye'nin Lübnan sınırına yakın Qara Bölgesinde 2011 yılında yapılan çalışmalarla geniş doğalgaz sahaları bulunmuş ve bulunan bu gaz yatağı, Suriye için ekonomik ve siyasi olarak büyük bir önem arz etmekte ve bu gaz yatağını da Körfez'den gelen doğalgaz boru hattıyla birleştirerek Avrupaya satmayı planlamışlardır. Hattın planlandığı gibi hayata geçirilmesi durumunda Şii hilali olarak adlandırılan bölgeyi birbirine daha çok kenetleyecek bu boru hattının diğer bir amacı, ABD'nin, desteklediği Nabucco doğalgaz boru hattını işlevsiz kılmaktır (Kıran, 2014:112).

3.1.9.1. İsyanın Yayılması

Dera'da başlayan gösterilerin kısa sürede ülkenin büyük bir bölümüne yayılmasıyla, hükümet gösterilere geniş çaplı tutuklamalar, polis şiddeti, medya sansürü ve tutuklu kişilere yapılan işkencelerle karşılık vermiş lakin gösteriler, bu baskılar nedeniyle daha da büyümüştür. Nisan 2011'de Esat yönetimi, gösterilerin olduğu şehir ve kasabalarda büyük çapta askeri hareketler düzenlemiş ve harekate tanklar, ağır silahlar ve piyadeler ile helikopterler katılmış ve tüm bunlar çok kısa zamanda büyük rakamlarla sivil can kaybına neden olmuştur.

Olaylar daha başlangıç safhasında iken, gösterilere yoğun bir katılımın olmadığı, halkın tamamının sokaklara dökülmediği fakat daha sonra güvenlik güçlerinin acemice ve orantısız güç kullanımı nedeniyle halkın gösterilere katılımın arttığı görülmüştür (Yavuz,Erdurmaz, 2012:269).

Şiddet ile bastırma teşebbüslerinden sonra Banyas şehrinde 10 Nisan 2011'de 9 askere 18 Nisan 2011'de Humus'ta bir Tuğgeneral ve iki çocuğun bu olaydan bir gün sonra bir pilotun öldürülmesiyle, ülkedeki hareketlerin barışçıl bir halden çıkıp şiddet niteliğine bürünmesine sebebiyet vermiştir (Karabat,2013:134).

Ülkedeki sokak olaylarının bir türlü durmaması üzerine, Esad yönetimi, 1 Haziran 2011 de anayasanın 8. maddesinin değişeceğini ve Baas partisinin ülkedeki tek parti olmayacağını açıklanmış ve 21 Haziran tarihinde ülke genelinde gelen af ilan ederek

olayları durdurmayı hedeflemiştir. Genel aften, Müslüman Kardeşler ve PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan kişilerde yararlanarak serbest kalmıştır (Yavuz, Erdurmaz,2012:180-183).

Olayların başlamasıyla Suriye'den Türkiye'ye kaçan mültecilere sınır bölgelerindeki, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Hatay gibi illerde mülteci kampları kurulmuş ama af kapsamında bu kamplar da kalan 5005 Suriye'li mülteci ülkelerine geri dönmüştür.

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Viktoria Nuland ise Beşar Esad'ın af ilanından yararlanıp dışarı çıkan kişilerin silahlı direnişten vazgeçmemeleri gerektiğini beyan ederek ABD'nin Suriye'ye karşı tutumunu belirtmiştir (Dursunoğlu, 2012: 53).

Muhafif gösteriler devam ederken, ülkede Beşar Esad yanlılarının da gösterileri olmuş, bunların en büyüğü iki kilometre uzunluğunda Suriye bayrağının taşındığı Şam'da yapılmıştır, Esad, ülkede ortaya çıkan bu sorunu çözmek ve muhalefetin isteklerini öğrenmek için 10 Temmuz 2011'de, Şam'da iki gün sürecek "Ulusal Diyalog" adı altında bir toplantı düzenlemiş, lakin toplantıya, muhalefet ve özellikle Kürt muhalefet katılmamıştır (Yavuz. Erdurmaz, 2012: 181).

Beşar Esad, ülkedeki kaos ortamına bir an önce sonlandırmak için reform hareketlerine devam ederek, 4 Ağustos 2011 tarihinde partiler ve seçim yasasını çıkartarak çok partili sisteme geçilmesini sağlamış ve yeni bir anayasa hazırlama çalışmalarına da başlanmıştır. Hazırlanan yeni anayasa 26 Şubat 2012 tarihinde %57.4 katılımın olduğu bir referandumda yüzde 89.4'lük bir oy oranıyla kabul edilmiştir. Yeni anayasayla ülkede kısa bir zaman zarfında 10 yeni siyasi parti kurulmuştur (Mahalli, 2014: 174-175).

AB Suriye'ye yaptırım kararı almış ve bu karara göre, AB ülkeleri Suriye'den petrol ve petrokimya ürünleri alımını durdurmuştur. 22 üyesi bulunan Arap Birliği ise 19 evet, 3 hayır oyuyla Suriye'ye karşı yaptırım kararı almıştır ve bu karara Irak, Lübnan ve Cezayir, hayır oyu Vermiş, Suriye ise bu tutumdan dolayı Arap Birliği ülkelerindeki varlıklarının çoğunu geri çekmiştir.

Irak, Lübnan ve Suriye'nin, ekonomilerin birbirine bağımlı olması, Arap Birliği yaptırımlarının etkili olmasını engellemiş, Arap Birliği Mart 2013'te Suriye'nin resmi

temsilcisinin, Esad yönetiminin değilde, Ulusal Muhalefet ve Devrimci Güçler Koalisyonu olduğunu beyan etmiştir.

Beşar Esad, Arap Birliği tarafından 25 Aralık 2012 de gözlemci olarak gönderilen heyeti, Suriye kabul etmiş ve çalışmalarına başlamak için 200 kişilik bir grup Başkent Şam'a gitmiştir. Gözlemci heyetinin yapmış oldukları çalışmalarda, Suriye muhalefetinin içerisindeki silahlı grupların ülkede oluşmuş, kaos ortamının asıl sorumlusu olduğunun rapor etmesiyle, Arap Birliği gözlemci heyetinin görevine son vermiştir.

6 Ocak 2012'de, Suriye'nin Humus Valisi, Türkiye'nin muhalif gruplara silah ve mühimmat sağladığını iddia etmiş, Beşar Esad ise aynı tarihte yaptığı bir ulusa sesleniş konuşmasında ABD, Türkiye ve Arap Birliğine karşı oldukça sert sözler sarf etmiştir. Konuşmasında "Arap Birliği'nin hiçbir ülkesinde demokrasi olmadığını, aynı birliğin, Irak'ta 1 milyon kişi katledilirken sessiz kaldığını ve kendi ülkesindeki terörizmle olan mücadelesini demir yumrukla yürüteceğini" ifade etmiştir (Akdemir, 2014: 104).

Suriye'de olayların dozunun artmasıyla BM ve Arap Birliği Özel temsilcisi olarak görevlendirilen Kofi Annan, 27 Mart 2012 tarihinde Beşar Esad'ın Annan planlı olarak adlandırılan 6 maddelik planını kabul ettiğini bildirmiştir. Uluslararası kamuoyu ise Suriye'de yaşanan bu çatışma ortamına Annan planıyla, diplomatik yollarla çözülebileceğini öngörüsün de bulunmuş ve bu plana Rusya ve Çin de destek vermiştir. Lakin Suriye muhalefeti planı kabul etmemiştir.

Planın ana maddeleri şu şekildedir:

- Suriye'de yaşanan çatışma ortamının son bulması için siyasi diyalog mekanizması devreye sokulacak.
- Siyasi diyalog sürecinin başlayabilmesi için Suriye'de yaşanan çatışmalarda taraf olan tüm Silahlı unsurlar, ateşkes ilan edecek, Suriye güvenlik güçleri şehirlerden ağır silahlı unsurlarını çekecek,
- Barışçı gösterilerde yer alan tüm tutuklular serbest bırakılacak.
- Çatışmaların yaşandığı bölgelere insani yardım malzemelerinin geçişine, günde 2 saat izin verilecek.
- Ülkede yaşanan gelişmelerin dünya kamuoyuna sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi için, gazetecilerin ülkede serbestçe dolaşmasına izin verilecek.

- Muhaliflerin barışçıl, örgütlenme ve protesto gösterileri düzenleme hakkına saygı duyulacaktır.

Suriye yönetimi, 11 Nisan 2012 tarihinde şehirlerdeki ağır silahlarını çekmiş ve muhalifler ile Suriye yönetimi ateşkes ilan etmiştir (Özdağ, 2012: 215-261).

Gözlemci heyetinin Suriye'de olduğu sırada Şam'da gerçekleştirilen intihar saldırısı sonrasında 55 kişi yaşamını yitirmiş ve bu netice itibarıyla Annan planının başarılı olamayacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Saldırı sonrası, Kofi Annan, yürüttüğü görevinden istifa etmiş ama Annan planı mevcut Esad yönetimi tarafından kabul edildiği halde intihar saldırısının gerçekleştirilmesi muhalefetinin, çözümden yana olmadığını bilakis çatışma taraftarı olduğunu göstermiştir.

Suriye'de 7 Mayıs 2012 tarihinde Halk Meclisi seçimleri yapılmış seçimlere katılım oranının %51,6 olduğu ve 250 üyeli seçimde, Baas Partisi 161 Bağımsızlar 67, Ulusal İlerici Cephe 22, milletvekili ile meclise girmiştir. (Kırdar, 2012: 2).

Suriye'de yaşanmakta olan iç çatışma ortamının bir an önce sonlandırılması amacıyla 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de bir konferans düzenlenmiş ve konferansa BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon liderliğinde Arap Birliği Genel Sekreterliği AB temsilcisi, BM temsilcisi, Rusya, ABD, İngiltere, Türkiye, Katar, Kuveyt, Fransa, Irak ve Çin temsilcileri katılmıştır. Gerçekleşen görüşmeler sonrasında bir an önce çatışmaların durdurulması çağrısı ve Beşar Esad yönetimi ile muhalefetin siyasi çözüm için görüşmelere başlanmasına karar verilmiştir (Dursunoğlu, 2012:465).

Cenevre Konferansında alınan kararlar, ülkedeki iç çatışmayı sonlandıramamış ve çatışmalar giderek artmıştır. 21 Ağustos 2013 tarihinde, Guta bölgesinde yapılan kimyasal saldırı sonucu birçok kadın ve çocuk hayatını kaybetmiş, yapılan bu saldırıdan sonra başta ABD olmak üzere birçok ülke Esad yönetimini sorumlu tutmuş ama ABD Başkanı Barak Obama, yaptığı açıklamada;” Kimyasal silah kullanılmasını kırmızı çizgi olarak gördüklerini ve Esad yönetiminin kimyasal silahları kullandığına yönelik istihbarata sahip olduklarını” beyan etmiştir (www.ensonhaber.com.tr 2013).

Rusya ise Suriye'de görev yapan kimyasal silah araştırma komisyonu üyelerinin olay yerinde inceleme yapmalarını istemiş ve yapılan incelemelerde kimyasal silahın

kullanıldığı lakin, Esad rejimi mi veya muhaliflerin mi kullandığını belirleyememişlerdir (Akdemir, 2014:107).

Rusya ve ABD'nin anlaşmasıyla Suriye'nin de anlaşmayı kabul etmesiyle, BM gözlemcileri nezdinde Suriye'nin elinde bulunan kimyasal silahlar imha edilmiş ve olası muhalif ve terör örgütlerinin eline geçmesi engellenmiştir.

2011 yılından 2014 yılının başına kadar sürede Suriye'de yaşanan çatışmalarda Suriye İnsan Hakları Örgütünün açıklamalarına göre;

Tablo 1: Suriye'deki yaşanan olayların sayısal sonuçları

Ölüm	129.403	- Ölen insanların 102729'nu siviller oluşturmaktadır.
İşkence	3461	- İşkenceden ölenlerin sayısı olarak verilmiştir.
Tecavüz	-	-
Göç	3.600.000	- 3.395.000 kişi, Suriye dışına göç etmiş, kalanlar ülke içinde yer değiştirmiştir.

İnsan hakları örgütünün bu iç savaşta 500.000 insanın yaralandığı ve 300.000'inin de sakat kaldığını bildirmiştir (Suriye İnsan Hakları Örgütü, 2013).

2013 yılında yapılan bir araştırma, Suriye'de Arap Baharı sürecine halkın olumsuz baktığını göstermektedir. 2011 yılında Arap Baharını olumlu bir gelişme olarak görenlerin oranı :%22 2012 yılında % 14 iken 2013 yılında bu oran %7'lere kadar inmiştir (Akgün, Şeyücel, 2013:16-17).

Türk Hava Kuvvetlerine ait F-4 tipi bir savaş uçağının 2012 Haziran ayında Malatya'dan havalandıktan sonra Akdeniz üzerinde uluslararası hava sahasında seyir halindeyken, Esad rejimine bağlı Hava Kuvvetleri tarafından vurularak düşürülmüştür. Keşif görevinde ve silahsız bir şekilde görev yaparken düşürülmesi ile iki Türk pilotun şehit olmasına neden olmuş, bunun karşılığı Türk Hava sahasına yaklaşan yabancı unsurlara karşı Türkiye'nin "angajman" kurallarının gereği Suriye hava araçlarının hedef alınacağı beyan edilmiştir.

Türkiye sığınmacılar konusunda NATO ve BM'ye Suriye'nin kuzey bölgesinde tampon bir bölge oluşturulması talebinde bulunmuştur, öneri ne yazık ki ABD'nin sıcak bakmaması, Rusya'nın karşı çıkması ve sadece Fransa'nın desteğiyle sonuçsuz kalmıştır.

Uçak düşürülme olayında Türkiye'nin isteğiyle NATO toplanmış ve Genel Sekreter Anders Fogh Rasmussen, tarafından yapılan açıklamada, “Türkiye’ye her türlü desteğe hazırız” mesajını vermiştir (<http://www.ydh.com.tr>.2012).

Esad güçleri Lazkiye'de muhaliflerle çatışırken hava taaruzunda bulunan MİG 23 savaş uçağı, 23 Mart 2014 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Türkiye sınırına bir buçuk kilometre kadar ihlal etmesinden dolayı “angajman” kuralları çerçevesinde önce uyarılıp İhlalin durdurulması istenmiş, lakin uyarıların dikkate alınmaması sonucu düşürülmüştür (www.milliyet.com.tr. 2015).

Suriye’de bulunan muhalif grupların birleşmemesi ve bölgesel olması, Esad rejiminin ayakta kalmasına neden olmaktadır, gruplarda bazı yapılardan (etnik-dini) dolayı dış devletlerden destek görmektedirler bunların en büyüğü ise ABD'den destek alan PYD (YPG) dir. İlk başlarda eğitim ve benzeri alanlarda aldıkları destekle sonraki dönemlerde Türkiye'nin itirazlarına rağmen ABD yönetimi tarafından dikkate alınmamasıyla Obama yönetiminin başlattığı büyük bir silahlanma ile Esad yönetiminden ve IŞİD'ten ele geçirdikleri yerlerde, istikam ve savunma amaçlı tünel ve mayınlama faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir.

3.1.9.2. Şah – Fırat Operasyonu

Osmanlı devletinin kurucularından olan Osman Gazi'nin dedesi olarak bilinen Süleyman Şah Türbesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Fransızların işgal ettiği Suriye topraklarında kalmıştır. Türbe, Lozan ve Fransa ile yapılan Ankara ulaşmasıyla Türkiye toprağı olarak sayılmış ve Türkiye tarafından korunmaya başlanmıştır. TSK'nın elde ettiği istihbarata göre, bölgedeki çatışma koşullarından dolayı türbeyi koruyan karakola her an bir terör örgütü (PKK veya IŞİD) saldırısı olabileceğinden ötürü, türbe Türkiye sınırına yakın daha güvenli bir bölge olan Eşme'ye 21 Şubat 2015'te taşınmıştır.

Suriye'nin geleceğinin görüşüldüğü, Türkiye, Suudi Arabistan, ABD ve Rusya'nın katıldığı dördü görüşme Viyana'da 23 Ekim 2015 tarihinde yapılmıştır. Bu dördü

görüşme öncesi Türkiye, ABD, Suudi Arabistan arasında üçlü bir görüşme gerçekleştirilerek, Rusya ile yapılacak görüşmede fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmak için toplanmıştır. Lakin Suriye'nin geleceği konusunda ana fikirde anlaşmalar da birkaç detay da fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Bunlar yine ABD'nin IŞİD ve Esad'a karşı PYD, YPG'yi yani PKK'nın Suriye, uzantılarını kullanmayı istemesi ve Sünni çoğunluğa sahip ülkenin, Esad'dan sonra Sünni bir yapılanma tarafından yönetilmesi ile ilgili anlaşmamışlardır.

3.1.9.3. Suriye İç Savaşının Türkiye'ye Etkileri

Suriye ve Iraktaki petrol bölgelerini ilk hedef olarak işgal eden IŞİD, bu bölgelerden çıkardığı ham petrolü az gelişmiş bir teknolojiyle rafine ederek, Türkiye sınıra yakın bölgelerden kaçak yollarla içeri sokarak önemli bir gelir elde ettiğini, ABD'nin önemli gazetelerinden New York Times'ta yayınlanmasıyla gözler Türkiye'nin üzerine çevrilmiştir. Gazete, Obama'nın IŞİD'in milyonlarca dolar gelir sağladığı bu kara borsada satılan petrol için Türkiye'yi ikna edemediğini de yazmıştır (www.hurriyet.com.tr. 2014).

ABD'nin her defasında Suriye konusundan direk müdahil olmaktansa kendi adına savaşan örgütleri, (vekalet savaşı) kullanarak, Esad rejimini yıkacağını düşünmesi, Türkiye'yi gelecek için endişelendirmiş PYD ve YPG'nin insanları göçe zorlaması Türkiye'de mülteci sorununu oluşturmuştur. Türkiye bu mülteci sorunu konusunda uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerden yardım beklemesine rağmen tek başına bırakılmış, AB tarafına karşı tampon bölge görevi görmektedir.

3.1.9.4. Fırat Kalkanı Operasyonu

ABD destekli PYD ve IŞİD'in Suriye'deki Türkiye sınırındaki bazı bölgeleri ele geçirmesiyle sınır güvenliğinin tehlikeye girmesi ve Türk hükümeti Suriye tarafından gelen roketli saldırılara karşılık 24 Ağustos 2016'da TSK ve Özgür Suriye ordusuyla birlikte Fırat Kalkanı operasyonuna başlamıştır. Harekatın asıl amacının IŞİD'in Irak ve Suriye topraklarında oluşturduğu kaos ortamında, ABD desteğinden yararlanan PKK, PYD, YPG, gibi Kürt terör örgütlerinin Irak'tan başlayarak, Suriye'nin Akdeniz'e açılan kuzey bölgesinde bir Kürt koridoru oluşturması ve Irak petrolünü gelecekte bu hat üzerinden pazarlara satışını sağlamasının önüne geçmektir. Irak'tan Türkiye'ye gelen Yumurtalık petrol boru hattını işlevsiz kılma ve Kürt devletinin kurulması için hem maddi

hem hukuki hem de siyasi destek bulmak çabalarına karşı Fırat Kalkanı hareketi yapılarak koridor Cerablus bölgesinden kesintiye uğratılmıştır.

ABD, bu operasyonu faydalı bulmadığını ve eleştirilerini iletirken IŞİD terör örgütünün Suriye’de durduran, PYD YPG güçlerinin Türkiye tarafından bilerek yok edildiğini ve bunun da IŞİD’e fayda sağlamaktan başka işe yaramayacağını söylemiş ve sorunların diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğini eklemiştir (www.takvim.com.tr, 2017).

Operasyon sırasında IŞİD ile de girilen çatışmalarda ABD yapımı silah ve mühimmatların bulunduğu görülmüştür. PYD'nin elinde bulunan uçaksavar roketleri ise bunun aslında IŞİD'in elinde uçak ve helikopter olmamasına rağmen verilmesinin tek sebebinin, gelecekte Türkiye'ye karşı kullanması için olduğunu göstermektedir.

Müttefiklikten çatışmaya, geçmiş bir ABD karşısında Türkiye'nin olaylara müdahil olmasının altında bölgeye hâkimiyet amacının yattığı görülmektedir.

3.1.10. Ürdün

Arap Baharının başladığı 2011'in ilk günlerinde Ürdün'de de gerek muhalefet gerekse halk aracılığıyla organize bir şekilde halkın katılımıyla, Kral Abdullah aleyhine gösteriler başlamıştır. Gösterilerin nedeni, diğer Arap ülkelerindeki sorunlarla benzerlik göstermekte ve burada da insanların düşük gelir, yüksek petrol ve gıda fiyatları, yolsuzlukların sonlandırılması gibi nedenler yer almaktadır. 14 Ocak 2011'de büyük bir gösteri düzenlenmiş, gösterilere öğrencisinden, öğretmenine, milliyetçiden, solcusuna kadar bütün kesimlerden katılım olmuştur. Gösterileri organize eden muhalefet ise Müslüman Kardeşlerin çabası ile başkent Amman'da 5.000 kişilik bir protesto yürüyüşü gerçekleştirilmiştir.

Gösterilerin asıl hedefinde Kral Abdullah'tan ziyade, Başbakan Samir Rifai bulunmaktadır. Ürdün'ün diğer Arap ülkelerindeki protestolardan ayrılmasının en belirgin özelliği, rejimi değil de hükümetin icraatlarına yönelik olmasıdır.

Protestonun gittikçe artmasının sonucunda Kral Abdullah çareyi Başbakan Samir Rifai'yi, görevden almakta bulmuş ve bu şekilde tepkilerin dozunun bir nebze azalmasını sağlamıştır. Kral Abdullah, yeni Başbakan'ı halkın gözünde bir nebze daha olumlu bir görüntüsü olan Maruf Al-Balhit' atanmış ve bu değişiklik sonrasında halk gösterileri

durdurmuş ve protestolara katılan eski bir general olan Ali Habaşnah yaptığı açıklamada, kralın iktidarının devam etmesinin ancak siyasi, ekonomik ve kültürel reformlarla mümkün olabileceğinin altını çizerek muhalefettin tutumunu belirtmiştir (Telci, 2013:62).

Gösterilerin zaman zaman devam ettiği Ürdün'de reformları gerçekleştirmekte yavaş davranan Başbakan Maruf Al -Balhit, Kral Abdullah tarafından görevden alınmış yerine, Uluslararası Adalet Divanı eski yargıçlarından olan Avn Al-Khasavneh'i atanmış çalkantılı bir dönemden geçen, Ürdün'de Avn Al-Khanasavneh'te 2012'nin Nisan ayında görevden alınmış ve yerine Fayaz Al-Taravnah atanmıştır (Telci, 2013:62-63).

Protestoların bir türlü bitmemesi sonucunda Kral Abdullah parlamentoyu fesih etmiş ve erken seçime gidilmesi kararını almıştır. Bu kararı boykot eden Müslüman Kardeşler gösterilere devam etmiş ama ancak bu protestolar çok büyük bir yoğunluk kazanmamış, kralı ve rejimi değiştirme yönüne geçememiştir.

Ürdün rejimi kendine örnek aldığı, Danimarka, İngiltere gibi (Anayasal Monarşi) bir yönetim sistemine geçmek istemektedir (www.ormer.sakarya.edu.tr, 2012).

2012 yılında yapılan reformlarla ve muhalefettin tartışmalı bulduğu seçim kanun değişikliği ile ülkede, Filistin'den göç eden ve ülke nüfusunun yarıdan fazlasını oluşturan Filistin'li Ürdünlülerin seçim sisteminden, meclisteki çoğunluğu elde etmelerini engellemek için 120 olan milletvekili sayısının 150'ye ve muhalefet partilerinin yoğun isteğine rağmen milletvekili çıkarma sayısını %50 olmasını kabul etmeyerek, bu %18 de bırakmış ve Filistin'li, Ürdünlülerin çoğunlukla yaşadığı bölgelerde her 91 bin oya 1 vekil asıl Ürdün halkının yaşadığı yerlerde ise 20 bin oya bir vekil çıkarma hakkı tanınmıştır.

ABD ve Türkiye, Ürdün'deki olaylara müdahil olmamış ve dışardan gözlemlemekte ve reform hareketlerini aksatılmadan yapılmasını talep etmekle yetinmişlerdir.

ABD'den mali destek alan Ürdün Krallığı, Türkiye'nin Arap Baharı sürecinde Müslüman Kardeşleri desteklemesine eleştirilerde bulunarak, demokrasinin onlarla değil de reformlarla sağlanacağını ve Müslüman Kardeşlerin, gerici ve Batı karşıtı bir politika izlediğini dile getirmişlerdir (www.sözcü.com.tr, 2017).

3.1.11. Umman

Bütün Arap Baharını yaşıyan ülkeler gibi Umman da hayat pahalılığı, işsizlik, yolsuzluk ve kaynakların eşit dağıtılmamasından dolayı hükümet protesto edilmiş ve gösterilere ilk başta az kişi katılırken, sosyal medya aracılığıyla katılan kişi sayısı artmıştır. Polisin orantısız güç kullanmasından dolayı can kayıpları oluşmuş ve Sultan Kabus Bin Sait, kabinenin üçte birini görevden almış ama asgari ücrette artış ve sosyal yardımların arttırılması ile protestolar çok uzamadan bitmiştir (Öztürkler, 2012: 80).

Umman Sultanı, bu olaylarda ABD'nin desteğini alarak içerideki muhaliflerin etkisini artmadan kırabilmiştir. Türkiye ile arası Umman'ın Kıbrıs Rum Kesimi'ne yakınlığı sonucu Türkiye tarafından temkinli yaklaşmakta ve iki ülke ilişkileri geliştirilmek üzerine ele alınmaktadır.

3.1.12. Kuveyt

Arap Baharı, Kuveyt'te 2011 yılının ocak ayında hükümette, parlamentoda bulunan milletvekilleri yaptığı mevzuat ve dış transferlerinin açığa çıkmasıyla bir kriz çıkmış ve aynı yılın kasım ayına kadar sürmüştür ve kasım ayının sonunda muhalefet milletvekillerinin ve vatandaşlarla beraber 150 kişilik bir grup Millet Meclisini basmış ve binada tahribata neden olmuşlardır. Bunun üzerine güvenlik güçleri ile aralarında çatışma çıkmış ve yaralananlar olmuştur (Izzularab, 2012: 90).

Hükümetin hukuku ve demokrasiyi hiçe sayan tutumları sonucu ayrışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Başbakan Şeyh Cabir El-Mübarek'in hakkında verilen soruşturma dilekçeleri çıkarılan yasalarla hükümsüz hale getirilmesinin karışıklıkların ana nedenleri arasındadır. Demokrasiden uzaklaşmak ülkeyi siyasi ve ekonomik sorunların ortasına da bırakmıştır. Mecliste başlayan tartışmaların dinmemesi üzerine, hükümetin istifası ve meclisin fesine neden olmuştur (Izzularab,2012: 91).

Genç nüfusun ülke nüfusunun üçte ikisini oluşturması ve geçmişten gelen tercihlere yeni dünyanın popüler kültürü, ekonomik durum, anayasal reformların gerçekleştirilememesi, güç merkezlerinin belirli yerlerde toplanması, kadın hakları ve seçimlerin zamanında yapılmaması gibi sebepler krizin diğer nedenleridir.

Irak lideri Saddam Hüseyin tarafından işgal edilen Kuveyt, bu işgalden ABD'nin Irak'a saldırmalarıyla kurtulmuş, bunun sonucunda da dünya petrolünün %10'unu elinde bulunduran, Kuveyt'te ABD petrol şirketleriyle birtakım anlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır. Olası bir karışıklık, ABD çıkarlarını zedeleyeceği için Arap Baharının buradaki etkisi çok fazla olmamış ve yapılan reformlar teşvik edilmiş, diğer Arap devletleri gibi parlamento ve yönetimler değişime uğramamıştır

Türkiye, olaylara itidalli davranılmasını, halkın taleplerinin dinlenilmesini önermiş ve Kuveyt'te, oluşacak bir krizin petrol fiyatlarını etkileyeceği vurgulamıştır. Bu da enerjisini dışardan sağlayan Türkiye'yi zora sokacaktır. Kuveyt'e olması muhtemel olaylar ABD ile Türkiye'yi aynı şekilde endişelendirmektedir.

3.1.13. Lübnan

Arap Baharı, doğrudan Lübnan'ı etkisi altına almamış olsada, komşusu ve iyi bir dostu olan Suriye'deki olaylar siyasi ve ekonomik olarak Lübnan'ı etkilemiştir. Geçmişteki mezhepsel çatışma ve ayrışmaların ülkede istikrarsız dönemlerin bir daha yaşanabileceği anlamına gelmektedir.

Suriye'ye uygulanan ambargoların Suriye'den beslenen, Lübnan ekonomisinin zor duruma girmesine neden olmuş, ekonomik kriz ise siyasi krize kadar yönelmiştir.

İran'ın Beyrut elçiliğine yapılan bombalı saldırılar sonucu 23 kişi hayatını kaybetmiş, patlamayı El Kaide bağlantılı yerel bir örgüt olan Abdullah Azzam Tugayları üstlenmiş, İran ve Hizbullah'ın, Suriye'deki güçlerini çekmesine yönelik olduğunu, bu çekilme olmazsa başka eylemlerde gerçekleştireceğini bildirmiştir (Doğrusözlü, 2015:97).

Bombalamayı İran'lı yetkililer ise İsrail'e bağlayarak, siyonist İsrail'in yaptığını dile getirmişlerdir. Gerçekleşen diğer patlama ve olaylarla, koalisyon hükümetinin Şii Hizbullah kanadıyla da ayrışması ile Başbakan Necip Mikati'nin 22 Mart 2013'te istifa etmesiyle sonuçlanmıştır.

Lübnan'da başlayan hükümet krizi nedeniyle siyasi otorite sağlanamamış ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Lakin ülkedeki karışıklıktan dolayı kararlaştırılan 9 Haziran tarihi de 17 ay ertelenince, ABD ve diğer ülkelere tepkiyle karşılanmış, halk tarafından protesto edilmiştir.

Suriye'deki olaylardan dolayı Lübnan'a iltica eden yüzbinlerce kişi de ekonomik olarak istikrarsız devleti zora sokmuş, Suriye'de yaşanan olaylar, yeni göçleri de beraberinde getirmiştir.

Türkiye ile Lübnan, Suriye olayında, tuttukları tarafların farklı olması sorunlara neden olmuş ve bu taraf farklılığından dolayı Türk Hava Yollarının 2 pilotunun Lübnan'da kaçırılmasına sebep olmuştur. Pilotlar, 72 gün sonra Türk Dışişleri'nin yoğun çabaları sonucunda kurtarılmıştır (www.bbc.com, 2013).

ABD'nin Suriye politikasıyla, Türkiye'nin politikalarının çelişmesi ile Suriye'ye kandan bağlı olan Lübnan'ın Türkiye ile ekonomik ilişkilerini gözden geçirmesine sebep olmuş ve bu bağlamda, ticaret hacimleri düşmüştür. ABD'nin çıkarı ise siyasi ve ekonomik krizde olan Lübnan'ı Hizbullah'tan uzaklaştırmaya çalışmak ve Filistin'e desteğini azaltmak olmuştur. Türkiye. Lübnan konusunda, Filistin'e destek vermesini memnuniyetle karşılamakta, ABD ise tam tersini istediği için bu konuda sorunlar yaşamaktadırlar.

İlerleyen dönemlerde Lübnan ile Türkiye ticareti düzelerek serbest ticaret antlaşması yapacak şekilde gelişmiş ve bunun sonucunda Filistin'e katkıları kesilmemiştir.

3.1.14. Suudi Arabistan

Arap Baharından en az etkilenen krallıklardan biri de Suudi Arabistan'dır. Arap Baharının etkisiyle ortaya çıkan iktidarlar karşıtı toplanma hareketleri 11 Mart 2011'de Arabistan'ın Doğu Eyaleti, Hofuf, Avamiye, Katif gibi şehirlerinde eşzamanlı düzenlenen protestolarla başlamıştır. Protestolar düşük katılımlı, dağınık ve Doğu Eyaleti sınırları içinde kalmıştır. Göstericiler Suudi hanedanlığının iktidardan ayrılması, kadınlara araç sürebilme özgürlüğünün tanınması, siyasi mahkumların serbest bırakılması ve benzeri talepler de bulunmuşlardır. Bir toplumsal halk hareketine ulaşamayan olaylar Suudi yönetiminin sert tepki vermesiyle 22 kişinin hayatını yitirmesine neden olmuştur.

Toplumun çoğu kesimine ulaşamamasının diğer sebepleri ise iktidarın gelirleri diğer Arap devletlerine oranla daha iyi dağıtması, azınlık bir kesimin otoriter olarak ülkeyi yönetmesi, muhalefetin Şii azınlıkta olması ve Sünni cepheden, kendilerine taraftar bulamaması nedeniyle çok fazla etkilenmemiştir. Türkiye, ABD çatışmasına yol açmamış

lakın olası bir iktidar değişimi dini ve ekonomik boyutları ele alındığında, şiddetli bir savaşı da peşinden getirecektir. Oluřabilecek iktidar değişimi ile pastadan pay alan devletlerin paylarını kaybetmemek için büyük bir savaşa dōnūőeęini ve Arap coğrafyası da dahil olmak üzere biręok kesimi hatta oluşabilecek petrol krizleri dūnya genelini etkileyecektir (Akdoęan, Ataman, 2015:136).

3.2. Ermeni Meselesi

1915 ile 1916 yılları arasında Osmanlı imparatorluęunun birinci Dūnya Savařı dōneminde doęu bōlgelerinde, Hıristiyan Ermeni tebasının Rusya ve Batılı devletlerin kışkırtması ile yōredeki Mūslūman halkı katlederek devlet kurmaya ęalıřmıřlardır. Bu Mūslūman katliamına bōlge halkının direnmesi ve Osmanlı Devleti'nin de olaylara askeri bir řekilde mūdahale etmiřtir. Osmanlı Devleti bōlgede yařayan Ermeni tebayı řam vilayeti, Azeri ve Rus coęrafyası ile gūnūmūz Lūbnan civarına topluca tecrit edilmiřtir. Bu sūrgūnūn kış vakti olması yolda hastalık, soęuk ve aileleri Ermeniler tarafından katledilmiř, bōlge halkının saldırmaları sonucu yařanan olaylara Ermeni Diaspora'sının bilerek yanıtması ile Tūrklerin katliam yaptığı gōrūřūnū bazı ūlkelere yanlı aksettirmesinden dolayı o ūlke devletlerinin yasalarında kabul ettirmesine varan haller almıřtır.

Tūrkiye Cumhuriyeti, bu olayları, siyasi bir malzeme yapılmasından ziyade geręeklerin iki ūlke tarihęilerinden ve uluslararası bir ortamda hem kendi ūlke arřivleri hem de Rus, İngiliz Fransız, ABD ve o dōnemki olaylara mūdahil olan devletlerin, arřivlerin aęılması ile yūrūtūlmesinden yana taleplerine her ortamda bildirmektedir.

Tūrkiye ve Amerikan iliřkilerinde ABD'de bulunan ve Yahudilerden sonra ūlkedeki ikinci en büyük Diaspora olan Ermeni Diasporasının baskısıyla ABD hūkūmetleri soykırım iddialarını seęimler ve 24 Nisan da gūndemlerine almaktadır. ABD'nin 41 eyaletinde kabul edilse bile resmi olarak kabul gōrmemiřtir. Dięer ūlkelerde dahi bu soykırımın kabulū hukuki deęil, genelde siyasidir, Fransa, 2012 yılında bu kararını kaldırmıřtır.

ABD'de ki Diaspora, Tūrk dūřmanlıęı ve Ermenistan'ın ęıkarları üzerine yapısal řeklini kurmuř ve Ermeni Diasporası bu amaę ile büyük mesafe katetmiřtir. ABD de etkili

Ermeni iki derneği vardır “Amerika Ermeni Birliği” (Armenian Assembly of America) ve “Amerika Ermeni Milli Komitesi”(ANCA) dır (Derman, 2014).

Diaspora 1967 yılında ABD'nin Kaliforniya eyaletinde, diktikleri soykırım anıtı ile sistemli, orak yayılışının ilk icraatını gerçekleştirmiştir. Diaspora, zamanla büyümesinin yanında ekonomik olarak da güçlenmiş, Osmanlı içerisinde çıkarmış oldukları isyan ve çete faaliyetlerine, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde ise Türk diplomat ve vatandaşlarını katletmeye varan, örgütlü davranışlar gerçekleştirmişlerdir (Şimşir, 2005: 374).

Ermeni Diasporası 1990'lar öncesinde Amerikan iç ve dış politikasında aktif olarak rol almış. 1980'li yıllarda Türk, Amerikan ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur. Eylül 1984'te Ermeni soykırımını anma kutlamaları, ABD'de gerçekleştirmiş ve Türk makamları tarafından dönemin Başbakanı Turgut Özal ve TBMM Başkanı Necmettin Karaduman tarafından bir bildiriyle kınanmıştır (Derman, 2014: 14-30).

Diaspora Türk, Amerikan ilişkilerinde zaman zaman gerginlikler yaşatmış ve yapılan askeri yardımları engelleme çabalarında bulunmuştur. Kültürel kimliklerin, ikili devlet ilişkilerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Devlet dışı aktörler ana vatanından ayrı yaşadıkları ülkeleri din ve oy potansiyeliyle etkilemekte olduğu görülmektedir. Ermenilerin ABD'deki nüfusu 800.000'e yakındır ve kendilerine ait günlük gazeteler radyolar, tv, kanları ve düşünce kuruluşlarıyla devamlı Türkiye aleyhine yayınlar yapmakta ve ABD yönetimi ise bu faaliyetlerinde herhangi bir kısıtlama getirmemekle birlikte eyalet yönetimlerince destek verilmektedir.

ABD'de sözde “Ermeni Soykırımı” bugüne kadar birçok kez tartışılmış, lakin bağlayıcı bir karar çıkmamıştır, bu sözde Ermeni soykırımı tasarıları ABD'nin gündemine 1975 ve 1984 yıllarında gelmiştir. 24 Nisan' 1975'te Amerika'da “insanın insana, insanlık dışı davranışlarını anma günü” olarak ilan edilmiştir. 1984'teki alınan kararda ise söz konusu soykırımın Türkiye tarafından yapıldığı iddia edilmiş ancak alınan bu kararların hiçbir bağlayıcı tarafı olmamakla birlikte sonuçsuz kalmıştır. ABD'de 1996 yılında Temsilciler Meclisi tarafından Türkiye'ye 22 milyon dolar yardım gönderilmesi planlanmış ama Türkiye'nin bu yardımı alabilmesi için sözde soykırım ile ilgili bir madde eklenmiştir. 2000 yılına gelindiğinde Ermeni iddiaları tekrar gündeme gelmiş ve bir karar tasarısı

Temsilciler meclisine gelmiş, ancak müttefikleri olan Türkiye'yi kaybetmek istemeyen ABD yönetimi tasarımı meclis gündeminden düşürmüştür (Bozkuş, 2007: 30-38)

ABD kongresinde her yıl "Ermeni soykırımı" gündeme getirilir ve karar tasarıları meclise sunulur. Lakin ABD hükümeti, her seferinde Türkiye ile olan ilişkilerine zarar vermemek için bu tasarıları engellemeye çalışır. Bunun her yıl yapılması, Türkiye üzerinde baskılara neden olur, Türkiye'nin olası bir pasif duruş sergilemesi ile bu tasarılar, ABD Senatosu'nda soykırımın tanınmasına neden olabilir.

Diasporanın uğraşlarıyla sözde soykırım tasarısı, Bill Clinton, ve George W. Bush döneminde önemli faydalar sağlanmış ve kongreye kadar gelmiş ama Beyaz Saray tarafından hep engellenmiştir. Lakin Barak Obama seçim kampanyasındaki beyanlarında, soykırım iddialarını tanıyacağı sözünü vermiş, bu sözü kampanya sözünden ziyade ahlaki bir değer olarak atfetmesi Türkiye'yi endişelendirmiştir. Seçimi kazanan Obama, 23 Nisan tarihi geldiğinde kendi ahlaki duruşundan taviz vermemek için verdiği sözü yerine getirmek adına başka sözler aramış ve Ermenileri de bir nebze memnun edecek olan "Metz Yeğern" (Büyük felaket) sözcüğünü kullanmıştır. Sebebi ise Türkiye'nin Ermenistan'la olan ilişkilerindeki söylemlerinin yumuşayacağı konusundaki uluslararası kamuoyuna verdiği sinyallerdir (Derman, 2014: 17).

ABD'de Ermeni terör olayları da yaşanmıştır. Bu olaylar, Türk bürokratlar da dahil bazı Türkiye konulu araştırmalar yapan ABD vatandaşlarına dahi yapılmıştır.

- 27 Ocak 1973'de Türk Başkonsolosu, Mehmet Baydar ve Bahadır Demir vurularak öldürülmüştür.
- 4 Ekim 1977 de Osmanlı tarihi konusunda araştırma yapan Prof. Dr. Stanford Show'un evine bombalı saldırı yapılmıştır.
- 12 Ekim 1980'de New York'ta ki bir Türk evinin önüne bomba konulmuş.
- 28 Ocak 1982, Los Angeles Konsolosu Kemal Arıkan'a aracında ateş açılarak öldürülmüştür.
- 5 Mayıs 1982, Fahri Konsolos Orhan Ragıp Gündüz, Boston'da aracının içinde öldürülmüş, saldırıyı üstlenen örgüt ise "Ermeni soykırımı adalet komandoları" olmuştur.

- 29 Mart 1984'te ASALA terör örgütü, Los Angeles Olimpiyatlarına katılacak Türk atletleri ve yardımcıda bulunacak ülke, kurum ve kuruluşlarına da saldırıda bulunacağını iddia etmiştir (Derman, 2014: 23).

Ermeni sorunu her ne kadar tarihçilerin ilgilenmesi gereken bir konu olarak görünse de konu aynı zamanda sıcaklığını koruyan, güncel bir siyasi konudur ve Türkiye her yıl nisan ayında yoğun bir diplomatik trafik yaşanmakta çoğu ülke ile özellikle ABD ile olan ilişkileri gerilmektedir (Derman, 2014: 23).

“Türkler, tarihiyle yüzleşmeli” diyerek tek taraflı çözüm aranmasından ziyade, Diasporanın etkisinden kurtulamayan Ermenistan çözüme de yanaşmamakta ve Azerbaycan ile de Karabağ'ın işgali sorunları nedeniyle ekonomik ve siyasi baskı altında kalarak dünyaya açılmasını engellemiştir. Türkiye'nin sınır kapısını açma girişimlerini de ve ticaretin artmasını sağlamaktan yana tavırlar almayan Ermenistan hükümetleri kendi halkının ülkeden göç etmesine ve dış yardımlarla ayakta kalmaya mecbur bırakmıştır.

Sorunun çözümünü istemeyen dış siyasi aktörler de bunu Türkiye'ye karşı kullanmakta Türkiye, Ermeni diasporasına karşılık kendi diasporasını kuramamış bunun kötü sonuçlarına karşı ABD'de Yahudi lobilerini ve düşünce kuruluşlarını kullanarak, Amerikan siyasetini etkilemeye çalışmakta, bunun için bu lobi ve düşünce kuruluşlarına önemli miktarlarda ödeme de yapılmaktadır.

Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerini düzeltmeye çalışması, Türkiye ve Azerbaycan'ın arasını da açmıştır.

Obama, TBMM de yaptığı konuşmada, Ermenistan ile Türkiye arasındaki kara sınır kapısının açılmasını gerektiğini söylemiş ve Ankara, bu taleplere karşılık Karabağ sorunun çözümünü şart koşturmuştur.

3.3. Fetö Krizi

Fethullah Gülen, 27 Nisan 1941 yılında Erzurum'da doğmuş ve küçük yaşlarda din eğitimine başlamış ve aldığı dini eğitimler neticesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda 1959 yılında imam ve vaiz olarak çalışmaya başlamıştır. 1960 yılına gelindiğinde müritleri oldukları Saidi Nursi'nin ölümüyle Nur Cemaati, yeni bir önder benimseyememiş ve

cemaat talebeleri Yeni Asya grubunu kurmuş ve Gülen, ilk temsilcilerinden olmuştur. İmam olarak çalıştığı dönemlerde genellikle Ege Bölgesi tarafında görevlerde bulunmuştur.

1970'li yılların ilk başlarında, vaiz olarak çalıştığı, İzmir'in Bornova semtinde yaptığı vaazlarıyla tanınmaya başlanmış, o dönemlerde gür sesiyle ve büyük bir coşkuyla verdiği vaazlarıyla büyük kalabalıklar tarafından dinlenmiş ve bu vaazların kasetlere çekilerek, büyük kalabalıklara ulaşması sağlanmış ve çevresi genişleyen Gülen birkaç iş adamının da kendisine desteğiyle kurucularından olduğu Yeni Asya grubundan ayrılmıştır (Ateş, Akpınar, 2017:6).

1971 darbe dönemine gelindiğinde Gülen, tutuklanmış ve 7 ay hapiste yatmıştır. tutukluluk dönemine kadar dini bir cemaat olarak faaliyetlerini sürdüren Gülen hapisten çıktıktan sonra özellikle eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, kurumsal bir örgütlenme yapısına gitmiştir (Duran, Ayaz, Miş, Gülenler, Çoşkun, 2016: 11).

Belli bir dönem sessiz kalan Gülen, 1978 yılına gelindiğinde Türkiye Öğretmen Vakfı tarafından çıkarılan Sızıntı dergisinde Abdülfettah Şahin, takma ismiyle makaleler yazarak yeniden gün yüzüne çıkmış ve 1980 askeri darbesine kadar olan dönemde yeraltı faaliyetleri tarzında tamamıyla kuruluş çalışmalarıyla geçiren örgüt darbe sonrası dönemde kendi kurduğu Işık evlerinde yetiştirdiği öğrencileri, devletin kadrolarına yerleştirmeye başlamıştır. Bu cemaat evleri, giderlerini zengin hayırseverlerden ya da sadaka, bağış yoluyla toplumun dini yönleri kullanarak para toplanmasıyla karşılamıştır.

1980 ve 90 yılları arasında örgüt, okullaşma ve kurumsallaşma aşamasına geçerek hızla yayılmaya başlamış. 12 Eylül darbesinden sonra yapılan seçimleri Anavatan Partisi'nin kazanmasıyla serbest pazar ekonomisine geçilmiş ve bu liberal para politikaların uygulanmasını fırsat bilen, Gülen, farklı bir imajla "İlımlı İslam'ın gülen yüzü" şekli ile cemaatini konumlandırmış, hoşgörülü, barışçıl ve devletçi bir izlenim vererek, kadrolaşma aşamasını da tamamlamış ve devletteki kadrolaşma aşamasını da bir nebze üstte çıkarmış ve kilit pozisyonlara kendi adamlarını yerleştirmiştir.

Bundan sonraki dönemde yurtdışına açılmaya başlayan cemaat, Türki Cumhuriyetleri ve Afrika ülkelerinde hızla yayılmış ve eğitim konusunda başarılı olmuştur. Ülke içindeki başarısının ardından devletin kılcal damarlarına kadar sızmaya başlamış ve ekonomik

gelirlerini bağış, burs ve paralı eğitimden karşılarken, bunu şirketleşme holdingleşme ile daha da arttırmışlardır. Sağlık, finans, bilişim, kargo taşımacılığı, basın yayım ve TV sektöründe faaliyetlerine başlayan cemaat çok yönlü ekonomik bir güç haline gelmiştir.

Gülen cemaatin silahlı terör örgütüne dönüşme aşaması ise Türk Silahlı Kuvvetlerinin 28 Şubat 1997 post modern darbesi ile Refah Partisi ve Doğruyol Partisinin koalisyon hükümetinin yıkılmasıyla başlamıştır. Askeri vesayetten çekinerek, olası sağlık sorunlarını bahane edip yurtdışına kaçan Gülen, ABD'ye yerleşmiştir. ABD'ye gittikten sonra milliyetçi, devletçi söylemlerini yerini evrensel söylemler almış ve “Dinler Arası Diyalog” tabiriyle İslam'ı ılımlı hale getirmeye yani yeniden yorumlayarak kendine hizmet edecek hale dönüştürmeye çalışmıştır (www.tbmm.gov.tr, 2016:40).

Toplumun büyük bir bölümü Gülen Cemaati'nin yoksul öğrencilere yardım ettiğini sanırken o aslında kendi devlet içi yapılanmasını korumaya çalışmakta, bu amaç uğrunda Hristiyan Katolik lider Papa ile bile dinler arası diyalog adı altında görüşmüş ve Hristiyan ülkelerin kendine sıcak bakmasını sağlamıştır.

İnsanlar dini ve manevi yönlerin yayılmasının faydalı sandıkları bu cemaatlere maddi ve manevi destekte bulunmuş ve bu örgütün iç yapısını bilen ve toplum karşısında anlatan kişilere de karşı çıkmış, hatta milletvekilleri bile bu kişilere, yanıldığını, fikirlerinin, cemaate ve İslam'a hizmet eden kişiyi karalamaktan başka bir işe yaramadığını söylemiş ve örgüt içinde olan insanlar Gülen'i kurtarıcı mehdi sıfatıyla adlandırmıştır.

Gülen'in, ABD ile olan ilişkisi, ABD istihbarat teşkilatı olan CIA, 1983 yılında Moon tarikatının Türkiye'de ki uzantısı Kasım Gülek üzerinden sağlanan irtibatla ile başlamıştır. Resmi adı Birleştirme Tarikatı olan Moon tarikatı, sözde komünizme karşı bir set oluşturmak isteyen ABD de komünist harekete karşı olan Fethullah Gülen'le temasa geçip, gelişip büyümesine, stratejik destek sağlamıştır. Gülen, aynı dönemlerde CIA başına getirilen Morton Abromowitz ile görüşüp dostluk kurmuştur (www.tbmm.gov.tr, 2016: 51-52).

Aynı dönemlerde ABD, Yahudilerinin önde gelen temsilcisi ve ADL (İftira ve inkarla Mücadele Birliği) Başkanı Abraham Foxman ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Örgüt, insanlara kendi fikirlerini, aşılama ve sözde iyi niyetli olduklarını sergilemek için yazılı ve görsel medyada ağırlık vermiş, Zaman Gazetesi, Samanyolu TV ve birçok dergi, bunların örnekleridir, Yurtdışındaki açmış olduğu okulları, Türkiye'de eğitime ve ülkeye hizmet adı altında yaptığını göstermek için bu yayın organlarını ve çeşitli yarışmaları (Türkçe Olimpiyatları) kullanmıştır.

Devlet içine örgüt elemanlarını sızdırmak için kurumların yaptığı sınavların sorularını çalarak askeri okullar, polis okulları, örgütün kendi ışık evleri ve benzeri kolejlerinde okuyan zeki çocuklar seçilmiş, bunlarda görülen sağlık problemleri de girdikleri sağlık heyetlerindeki adamları tarafından görmezden gelinerek bu kişiler kurumlara öğrenci olarak yerleştirilmiştir.

1995 yılında polis okulundan mezun olan 400 öğrenci, Fetullah Gülen'in elini öpmeye gittiği ve Gülen'in askeri güce karşı bir başka güç oluşturmaya çalışıp bunu da polis gücü olarak gördüğü ve polis okulları sınavlarına ağırlık verdiği İstihbarat, Terör ve Emniyet Genel müdürlüğündeki kritik birimleri bu şekilde ele geçirmeye çalıştığı, Meclis araştırma komisyonunun tutanaklarına geçmiştir.

“Hizmet Harekatı” adı altında yapılan örgüt çalışmalarından dersane ayağında ise Türkiye'nin kurumsallaşmış en büyük dersane ayağını kurarak buradaki insanları kendi örgütüne çekerek devlet kadrolarına yerleştirmiştir (Zaimoğlu, 2016: 7).

Ülkenin stratejik kurumlarındaki yapılanmasına büyük önem veren örgüt Emniyet, TSK Yargı, Valilikler olmak üzere birçok, bakanlıktaki bürokrat kadrolarına kendi elemanlarını yerleştirmeye başlamıştır.

Gazeteci yazar Nedim Şener, Jandarmanın Genel Komutanlığı ve Emniyet müdürlükleri tarafından tutulan raporlardan faydalanarak, “Ergenekon Belgelerinde Fetullah Gülen ve Cemaat” adlı kitabında, örgütün uzun vadeli planlarını çarpıcı bir şekilde tespitlerde bulunmuştur. Gülen, İslamcı ideolojik bir yaklaşımla bulunduğu legal durumunu muhafaza ederek, sahip olduğu etkin mali güçle, bünyesindeki vakıf, okul ve dersaneleri kullanarak eğitilmiş gençlerden oluşan bir örgüt tabanı oluşturarak devletin bütün kadrolarında, bürokraside, Milli Eğitim Bakanlığında ve Emniyet teşkilatında kadrolaşmak ve yurt dışında Türkiye'de kurulacak siyasal İslam'a, uluslararası mecrada,

hoşgörüyü bakacak bir gençlik oluşturmak örgütün hedeflerini ortaya koymaktadır (Şener, 2012: 12-39).

Jandarma Genel Komutanlığı, Gülen'in ileriye yönelik bir amaç içinde olduğu ve örgüt stratejisinin bu amaca göre kurduğunu rapor etmiştir. Bu rapora göre, Gülen cemaatinin amaçları şöyledir.

- Fetullah Gülen, ilk etapta devlete karşı savaş vererek hedeflerine ilerlemenin örgütü, yıpratıcı olduğunu teşhis etmiş, bundan dolayı ve kurulu sistemin devirmektense, devlette uygun bir örgütlenme ile devlete alternatif bir sistem kurmayı hedeflemiş, bundan dolayı kendine paralel bir devlet oluşturmak için devletin organlarında ve yerel yönetim ve sivil sektörde örgütlenmeyi amaçlamıştır.
- İleride devlet yönetimini kendi kontrolüne alabilmek için kısa bir zaman içinde tüm kadrolara kendi mensuplarının getirilmesi veya bu kadrolarda görev yapan kişilerin kendilerine bağlanmasını hedeflemekte ve eğitim sistemini de ele geçirerek devşirdiği elamanlarla kurumlara rahatça sızabilmeyi düşünmüştür.
- İlimli, modern, Türkçü bir imajla siyasi partiler içerisinde de Atatürkçü ve laik kesimler içinde de destekçilerini arttırmak çabasıdadır. Böylece TBMM'de kendi yandaşlarının sayısını arttırarak ve mutlak çoğunluğu elde ederek, planladığı siyasi yönetim şekline geçişi hedeflemiştir.
- Gülen cemaati siyasileri, bürokratları, sanayici ve ticaret işleriyle uğraşan büyük küçük her sermayedarı kendi cemaatine çekme çabasıdadır (Senem, 2016: 124).

Gülen cemaati ilk günden başlayarak uzun yıllar boyunca büyüyen faaliyetlerine rağmen siyasi bir parti kurmamış ve siyasi bir çalışma tercih etmemiştir, Aksine devletin can damarları olan ordu, polis ve yargı gibi kurumlara sızarak ele geçirmeye çalışmıştır. Siyasette ise sağ görüşü savunan Doğruyol, Anavatan Partisi ve sol kesimden ise Demokratik Sol Parti gibi partilere ve adaylara destek vermiştir. Sağ partilerden İslami görüşü savunan Necmettin Erbakan ile pek uyum içinde olamamıştır (www.aljazeera.com.tr, 2013).

2012 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisinin tek başına hükümet kurabilecek milletvekili sayısını elde etmesi ile Gülen cemaati AKP'nin Erbakan'la da yollarını ayırmasını fırsat bilerek partiyle yakın ilişkiler kurmaya

başlamıştır. Ergenekon ve Balyoz kumpas davaları ile siyasi yakınlaşmayı, Türkçe Olimpiyatları, yürütülen yardım faaliyetleri ve cemaatin elinde bulunan medya gücü ve etkinliği ile sosyal ve kültürel yakınlaşmada sağlanmıştır. Akabinde uzun bir süre siyasi çıkarları için beraber yürümüşler Gülen'in ABD'de olmasına rağmen hakkında açılmış ve devam etmekte olan davalardan da beraat ettirilmiştir her fırsatta AKP'li milletvekilleri ve belediye başkanları tarafından, vatanına dönmesi için çağrılarda yapılmıştır.

Dini konuşmalarına ve insanların dini bilgisizliğini kullanarak ve örgüt elemanlarının güleni Mehdi mevkisine varacak şekilde yüceltmeleri ile "Kainatın İmamı" gibi kavramlar da kullanılarak, eleman sağlamada insanlar kandırılmıştır. Bunları yaparken cemaate bağlı abla ve abileriyle gülenin kitapları okutulmuş ve videoları yüz izletilmiş, sözde onun terlikleri, seccadeleri ve benzeri eşyaları, cemaat evlerine de gezdirilerek dini bir idol yapılmış ve peygamberlerin bu evleri ziyaret ettiği bile söylenmiştir.

Dini, kullanması, öyle bir konuma gelmiştir ki İslam dininin peygamberi olan Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) Doğumunu Nisan ayının 14'ü ile 20'i arasında Kutlu Doğum Haftası olarak kutlanmaya başlanmış ve bu kutlamaya devletin dini bir kuruluşu olan Diyanet İşleri Başkanlığı da dahil bütün kurumlarının da kutlamasını sağlamıştır.

15 Temmuz 2016'ya gelmeden darbe teşebbüsünün bazı ipuçlarını kendine ait kültür dergisi olan *sızıntı* dergisinin kapağında kullandığı, askeri gemi, helikopter, uçak ve özlenen sevgiliye yazılmış gibi dörtlükler bulunmakta başka sayılarında ise asker kıyafetli bir elin, kapıyı açıyor olması ve derginin kapağındaki kurtuluş ve beklenti üzerine yazılmış dörtlükten girişimi, örgüt elemanlarına işaret etmektedir.

Örgüt elemanlarına deşifre olmamaları için askerlere, içki içilmesinin ve kadın üyelere ise başlarını açmalarını bildirilmiş, örgüt hakkında konuşulan olumsuz konuşmalara müsamaha edilmesi ve yerine göre, eleştirilerde bulunulması da Gülen tarafından söylenmiştir.

AKP ile Gülen Cemaati arasındaki ilk ayrışma, 7 Şubat 2012 tarihinde görülmeye başlanmıştır. Terör yapılanması olan KCK soruşturmaları sırasında MİT Müsteşarı Hakan Fidan, eski Müsteşar Emre Taner ve yardımcısı Afet Güneş, Savcı Sadrettin Sarıkaya tarafından şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırılmıştır. Hakan Fidan, savcının bu çağrısına uymayarak ifade vermeye gitmemiş, bu olay ardından hızlı bir şekilde MİT ve MİT

Müsteşarı ile ilgili kanun değişikliği yapılarak soruşturmaların açılabilmesi için Başbakanın onayı olmadan yapılamaması kararı alınmıştır. Savcı Sarıkaya ise KCK soruşturmasından alınmış, kriz önlenmiş ama cemaat ile AKP arasındaki çatışma gün yüzüne çıkmıştır (Ateş, Akpınar, 2017: 9).

Bunun karşılığında, kopan ilişkileri AKP tarafı, dersane kapatma kararı almasıyla, Cemaatin hem ekonomik olarak büyük bir gelirini hem de yeni öğrenci kayıtları ile cemaat mensubu oluşumunun önünü kesmiştir.

3.3.1. 17 – 25 Aralık 2013 Olayları

17 Aralık 2013 tarihinde Cumhuriyet Savcısı Celal Kara, döneminin AKP Hükümetinin kabine üyesi dört bakan, üç bakan çocuğu, aralarında bürokratlar, iş adamları, banka müdürü ve çeşitli kamu görevlileri hakkında görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma, rüşvet ve kaçakçılık suçları işledikleri iddiası ile soruşturma başlatmıştır (Zaimoğlu, 2006:9).

Operasyonu Ergenekon davasıyla tanınan Başsavcı vekili Zekeriya Öz ve diğer savcılar Celal Kara ve Mehmet Yüzgeç yürütmekteydi. Soruşturmalar da ünlü iş adamı Ali Ağaoğlu da gözaltına alınmış, sabah saatlerinde başlayan gözaltılara, ilerleyen saatlerde dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler'in oğlu Barış Güler, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın oğlu Abdullah Oğuz Bayraktar, Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın oğlu Salih Kaan Çağlayan'da gözaltına alınıp evlerinde aramalar yapılmış ve delil niteliğinde birçok evrak, doküman ve paraya el konulmuştur.

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, başlatılan bu yolsuzluk ve rüşvet soruşturmasını hükümete ve ekonomiyi hedef alan siyasi bir operasyon olarak nitelendirmiştir (www.bbc.com, 2014).

Soruşturmalar devam ederken, internet üzerinden Başbakan Erdoğan, bazı bakanlar da dahil olmak üzere bürokratların ve bazı iş adamlarının kendilerine ait olduğu iddia edilen ses kayıtları servis edilerek toplumda bu rüşvet olaylarının gerçek olduğu intibası oluşturulmaya çalışılmıştır. Hükümet kanadı, acil önlemler almaya çalışırken, 25 Aralık soruşturmaları başlatılmış, savcı Muammer Akkaş, yolsuzluk ve rüşvet iddiasıyla başlattığı soruşturma kapsamında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal

Erdoğan'ın şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırılmak için bir belge hazırlanmış lakin Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltı ve arama kararının gerekçe ve delillerinin yetersiz olduğu gerekçesiyle geri çevrilmiştir (Zaimoğlu, 2016:9).

17- 25 Aralık operasyonların yargı ve emniyet iş birliğinde gerçekleştirildiği, küçük ama etkisinin büyük bir darbe girişimi olacak şekilde nitelendirilmiştir. Bu olaylarla görüldü ki cemaatinin devlet kurumlarında ki örgütlenme yapısı ve uzun zamandır siyasi iktidarı ele geçirme niyetlerinin olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Ergenekon ve Balyoz davalarında aynı savcıların yürüttüğü göz önüne alınırsa, devleti ele geçirmek için ordu ve siyaset üzerinde kurgular kurdukları aşikârdır.

Operasyonlarda, magazin basınından tanınan İranlı iş adamı Rıza Zarraf'da gözaltına alınmıştır. Zarraf, bakanlar ve bakan çocuklarını devlet ile olan işleri görülsün diye hediyeler şeklinde rüşvet verdiği ses ve görüntü kayıtları da internete düşmüş ve Gülen'e yakın medya kuruluşlarından yayınlanmıştır.

Bir devlet bankasının yöneticisinin evinde yapılan aramalarda ayakkabı kutularında paralar bulunmuş, meclisteki muhalif partilerde bu olayların bir rüşvet ve yolsuzluğu ortaya çıkardığı kanaati de görüş bildirmişlerdir. Hükümetin karşı atağında ise emniyetteki şube müdürlükleri değiştirilmiş ve İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın merkeze alınmıştır. Yerine Aksaray Valisi Selami Altınok, atanmış ve cemaat tarafından 4 bakan hakkında, milletvekilliğinin düşmesi için fezlekelerin bile hazır olduğu görülmüştür.

AKP hükümeti tarafından tutuklamaların emniyetin bilgisi olmadan yapılmasının önünü tıkayacak Adli Kolluk Yönetmeliği değiştirilmiş ve soruşturmalara ilişkin amirlerine bilgi verme zorunluluğu getirilmiş ve istifa eden bakanların yerine hükümet tarafından aynı gün kabine değişikliği yapılmıştır.

25 Aralıktan sonra hükümet, polis müdürleri ve binlerce polis memurunun yerini değiştirmiş ve bazılarını da açığa almıştır. HSYK ise bazı savcı ve hakimlerin görevden alınması için çalışmalar yapmaya başlamış ve İstanbul Başsavcı vekili Zekeriya Öz'ü önce Bakırköy'e başsavcı vekili sonra ise Bolu'ya düz savcı olarak atamıştır. Cemaatçı diye görülen birçok savcı ve hakimin görev yerleri değiştirilmiştir.

Cemaat savcılar tarafından tutuklanan siyasi kişiler ve yakınlarının yanında iş adamı ve bürokratlar zamanla serbest bırakıldı, Bakanlar hakkında fezlekeler Meclis Başkanlığı tarafından iki defa usul değişikliği nedeniyle geri gönderildi. Lakin sonunda kabul edildi, bakanlar hakkında Mecliste soruşturma komisyonu kuruldu, bakanlar ve dosyadaki ismi geçen kişiler de komisyona çağrılarak bilgi verdiler.

Adli makamlar tarafından cemaatin yapmış olduğu bu kumpas ile haklarında açılan davalardan bütün herkes takipsizlik kararıyla beraat etmiş ve cemaatin bu yaptıklarına karşılık hükümet kanadı da cemaate karşı polis ve yargıyı yeniden dizayn ederek, bu olayların önüne geçmeye çalışmıştır. Dinlemelerin önünü yasal yollarla kapatarak olası yeni tapelerin çıkmasını da engellemiştir.

Tarihler 15 Temmuz 2016'yı gösterdiğinde, Türkiye büyük bir darbe girişimiyle karşı karşıya kaldı. Gülen cemaati, 50 yıllık bir sürede dini kullanarak devletin tüm kurumlarına sızmış, amaçlarını elde etmek için devletin mihenk taşı olan kurumlarını TSK, Yargı, Eğitim ve polis teşkilatını eline geçirmeye çalışmıştır. TSK'nın içine yerleştiği elemanları ile Devleti ele geçirme çabasıyla 15 Temmuz 2016'da Hava Kuvvetleri ağırlıklı olarak TSK'nın diğer kuvvetlerini de kullanarak ve bazı polis memurları ile beraber, cemaatin sivil imamlarıyla birlikte darbe teşebbüsüne kalkışmışlardır

Darbe gecesi ilk bilgiler MİT'te kara havacılık okulunda, olağandışı olayların olduğu bilgisi iletilmiş, olayların gerçekleştiği teyid edildikten sonra MİT Müsteşarı, Genelkurmay Başkanı ve 2. Başkan ve Kara Kuvvetleri Komutanı ile görüşerek, tedbirler almaya çalışmışlardır. Genel Kurmay tarafından askeri uçuşlar ve askerlerin kıışlardan çıkışları yasaklanmıştır.

Darbeciler ülkenin birçok yerinde, saldırılarda bulundu ve birçok yeri bombalayarak, kendilerine karşı duran polis, asker, sivil vatandaş olmak üzere birçok insanın şehit olarak ölümüne sebep olmuştur, Başbakan Binali Yıldırım, bu olayın asker, içerisindeki bir grubun kalkışması olduğunu söyleyerek gerekli tedbirlerin alındığını, telefonla bağlandığı bir televizyon kanalından bildirmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise Marmaris'te tatilde olduğu sırada olayların gerçekleşmesi üzerine riskli bir uçak yolculuğuyla İstanbul Atatürk Hava Alanına gelerek

ve gelmeden önce yine başka bir TV kanalına görüntülü bağlanarak halkı bu darbe teşebbüsüne karşılık sokaklara, meydanlara, havaalanlarına çağırarak darbeyi önlemeye çalışmaya davet etmiştir.

Bu darbe teşebbüsüne Feto tarafından gerçekleştirildiğinin anlaşılması üzerine, darbeye karışan birçok asker güvenlik güçlerine teslim olmuş ve ilk andan beri darbecilerle gerçekleştirilen çatışmalarda, Özel Kuvvetler Komutanlığı, TBMM ve birçok yer bombalanmış halkın kendilerine karşı durduğunu gören darbeciler, sabaha karşı ağır ağır teslim olmuşlardır.

Halkın direnişi ile darbe girişiminin engellenmesinin ardından PKK terör örgütü harekete geçerek kriz ortamı oluşturmaya ve bundan faydalanmaya çalışmıştır. ABD ve Batı dünyasının elinde bulunan uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları, Türkiye'nin darbe girişimi sonrasında ülkede kötü durumun engellenmesine rağmen kredi notunu düşürmüştür.

Bu kalkışmanın sonrasında cemaat mensupları oldukları belirlenen kişiler gözaltına alınıp, yargılanmaya başlanmıştır. Fetö çatı davasıyla, ABD'de bulunan örgütün elebaşı Fetullah Gülen, Türkiye devletinin adli makamlar tarafından, terörden aranan suçlu olarak iadesi talep edilmiş lakin ABD himaye ettiği Gülen'in Pensilvanya'da kaldığı çiftlikte korunmasını kendi ülkesinin istihbarat elemanlarına daha da sıkı korutarak, dava hakkında Türkiye makamlarının delil sunmasını istemiştir. Adalet Bakanlığının hakkında kırmızı bülten çıkarttığı uluslararası antlaşmalarla da taraf olduğu ve ABD ile suçlu takası yapılmasını öngören antlaşmaları da delil yetersizliği bahanesiyle yerine getirmemiştir.

Türkiye ile krizi göze alan ABD görülüyor ki kendi parmağının olduğu bir darbe girişiminin aydınlanmasını engellemeye çalışmaktadır.

Darbecilerin devlet televizyonu olan TRT 1'de darbe bildirisini okutması ile ABD'nin güdümünde olan ve Türkiye'nin de üye olduğu askeri bir Pakt olan NATO'ya (Kuzey Atlantik Paktı) bağlılığını bildirmesi, darbecilerin siyasi yönlerini de belli etmiştir.

Darbe sonrası ülkede OHAL, (olağan üstü hal) ilan edildi ve OHAL kapsamında çıkartılan yasalar gereği, ABD'li ve birçok ülke vatandaşı ajan şüpheli vasfıyla gözaltına alınmış, bunların bir kısmı, sınır dışı edilmiş, bir kısmı serbest bırakılmış ve bir kısmı da

yargılanmak üzere tutuklanmıştır. Bu tutuklananlar arasında 20 yıldan beri eşiyle Türkiye'de yaşayan ABD'li bir papaz olan İzmir Diriliş Kilisesi Pastör'ü Andrew Craig Brunson bir aylık gözaltı süresi sonunda Fetö üyeliği iddiasıyla tutuklanmıştır.

ABD'li yetkililer, bu tutuklamanın haksız yere olduğunu iddia etmesine rağmen Türk tarafı ABD'li papazı Fetö üyeliği, ajan sıfatı ve darbe teşebbüsünde parmağı olduğu iddiası ile yargılanmaya başlanmış ve ABD serbest bırakma çağrılarında sonuç alamamıştır.

3.4. Reza Zarraf Olayı

İran, asıllı Türk vatandaşı iş adamı Reza Zarraf 22.03.2016 tarihinde ABD'nin Miami kentinde, İran'a uygulanan, ABD yaptırımlarını ihlal etmek, kara para aklamak, banka, sahtekarlığı ve İran'a altın kaçırmaktan dolayı gittiği ABD'de göz altına alınarak çıkarıldığı mahkemece tutuklanmıştır.

New York Bölge Savcısı Pret Bharara, İran ve İran'lı şirketlere yönelik yaptırımları ihlal etmekten dolayı 21 sayfalık iddianame açıklamış, ABD tarafından kara listeye alınan İran'lı kuruluşlar (Bank Mellat ve İran İslami Devrim Muhafızlarıyla bağlantılı İran Ulusal Petrol Şirketi, Naftiran İntertrade Company Ltd, Naftiran İntertrade Company Sarl, Hong Kong İntertrade Company ve İran, inşaat ve enerji şirketi, Mapna Grup) adına finansal faaliyetleri yürütmekten suçlanmıştır (<http://tr.sputniknews.com>, 2016).

AKP eski Milletvekili Fevzi İşbaşaran, Rıza Zarraf'ın tutuklanmasının sonrasında Zarraf'ın ABD ile anlaşma yaparak, o ülkeye gittiğini idda etmiştir. İşbaşaran açıklamalarında, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde 2013 Mayıs ayında, Beyaz Saray'a yaptığı ziyaret sırasında ABD Başkanı Barak Hüseyin Obama tarafından ambargo uygulanan İran'a karşı doğalgaz ve petrol için Ziraat ve Halkbankası aracılığıyla ABD kontrolünde ödeme yapılmasının izni verilmiştir. Lakin bu sistemin dışına çıkıldığı, bazı nüfuzlu siyasi kişilerin araya girerek kötü niyetle kullanıldığının ve kara para aklama yapıldığını belirtmiştir. ABD'nin BM kararıyla İran'a uyguladığı ambargoyu deldiklerini milyarlarca avroluk ve dolarlık kara para akladığını ve Bakan Zafer Çağlayan'ı işaret ederek “Biz sizin ne yaptığınızı biliyoruz yaptığımız anlaşmanın çok dışına çıktığınız bu bakanları ve adamlarınızı uyarın” demiştir (<http://tr.sputniknews.com> 2016).

17-25 Aralık operasyonlarının açığa çıkardığı para trafiğini bu uyarılara uymayan, Türk tarafına karşı ABD tarafından, Fetö'ye verildiği de görülmektedir. Para ve altın transferlerinin, Atatürk Havalimanından yapıldığı ve bu transferlerin, yapılan görüşmelerin kayıtları FBI, CIA ve Fetöcü polislerin iş birliğiyle yapıldığı ve Türkiye ile ABD'nin arasının da bu olayların başladığı dönemden itibaren kopukluklar da başlamıştır.

Türkiye'deki 17-25 Aralık yolsuzluk suçlamalarıyla gündeme gelen eski bakanlardan Eğemen Bağış'ın da ABD'ye gelmesi durumunda tutuklanabileceği şeklinde haberler CHP'in ABD temsilcisi Yurter Özcan tarafından duyurulmuştur (<http://tr.sputniknews.com>, 2016).

İlk duruşmasında, ABD'de savcılık tarafından hakkında iddia edilen suçlamaları reddeden Zarraf'ın kefalet başvurusu da mahkeme tarafından kabul edilmemiştir.

Zarraf hakkında 90 yıla kadar hapis cezası ve 50 milyon dolar para cezası istenmiş, savcılığın delil ve suçlamalarına da dava hakimi Berman Jürili bir dava olmasına karar vermiş ve 10 dakikalık duruşmanın ardından 6 Eylül 2016 da sözlü savunmasının alınmasına karar vermiştir.

Bu arada, davanın savcısı, Zarraf'ın Türkiye'de bakanlara ve birçok banka müdürüne verdiği rüşvet belgelerinin yayınlanmasına Türkiye'den yalanlama gelmiştir.

Zarrab'ın ABD'de tutuklu kalmasına ve 16 Ekim 2017'de en üst makamdan itirazını bildiren Türkiye, Fetö'nün oyunlarının devamı olduğunu ve ABD yargısını da yönlendirdiğini orada bulunduğu sırada ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'e iletmiştir.

Aralık 2016'da görülen davada savcılık iddialarını tekrarlayıp yeni deliller sunarken, Zarraf'ın ise suçlamaları yine kabul etmemesi üzerine dava 16 Ekim 2017'ye ertelenmiş, bu Türkiye'nin diplomatik yollardan bu olayı çözmeye çalışması, ABD'de karşılık bulmamıştır.

3.5. Füze Savunma Sistemi

Türkiye Cumhuriyeti, değişen dünya düzenine ve Ortadoğu'da oluşan halk aklanmalarıyla olası terör saldırıları ve diğer devletlerden gelebilecek saldırılara hızlı ve etkili bir önleyici müdahalede bulunmak için hava savunma sisteminin çağın

gereksinimlerine uygun bir şekilde yenilemek için, teknoloji transferi de dahil olmak şartıyla, füze savunma sistemi ihalesi açmıştır. İhaleye Amerikan Patriot, İtalya - Fransız ortak yapımı Samp-T, Çin FD -2000, Rus S-400 savunma sistemleri katılmış. 26 Eylül 2013'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında gerçekleştirilen Savunma Sanayi İcra Komitesi'nin toplantısında Çin'li firmanın ihaleyi kazandığı açıklanmıştır.

İhaleyi ABD'nin kara listesinde bulunan bir Çin'li askeri savunma sanayi firmasının kazanmasına ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Jen Psaki, Sert bir tonda füze savunma sistemi için “Çin'li firmanın seçilmesinden ciddi kaygılıyız, bu sistem NATO sistemi ya da ortak savunma kapasiteleriyle uyumlu çalışabilecek bir sistem değil. Görüşmelerimiz devam edecek, önümüzdeki günlerde görüşeceğiz” demiştir (<http://www.evrensel.net>, 2014).

ABD'li bazı diplomatların ise Nato sistemi dışında bir füze savunma sistemi alması karşısında Türk savunma şirketlerinin yaptırımlara uğrayacağını dile getirmişlerdir.

ABD'li Bakan John Kerry, Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile yaptığı görüşmede füze konusunda Davutoğlu'nu uyararak, bu sistemin NATO'ya uymamasının kaygılarını dile getirmiştir (www.milliyet.com.tr, 2013).

Türkiye ise ABD ve NATO'nun bu uyarılarına karşı eğemen bir devlet bağımlı olmadan gereksinimlerini karşılamakta özgürdür şeklinde açıklamasıyla konunun eğemenlik ve müttefiklik ile bağdaşmadığını ve bu sistemin söylendiği gibi diğer sistemlerle uyumsuz olmayacağını aksine uyumlu bir şekilde çalışacağını söylemiş, teknoloji transferinin ve maddi olarak uygun oluşu nedeniyle tercih edildiğini bildirilmiştir.

3.6. Türkiye ve ABD'nin IŞİD'e (DEAŞ) Bakış Açıları

3.6.1. IŞİD'in Oluşumu

Gerçekleştirdiği vahşi ve kanlı eylemlerle Irak ve Suriye'de büyük topraklar elde eden Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) ilk olarak 1999 yılında Ebu Musap el-Zerkavi tarafından Afganistan'da Tevhit ve Cihat Örgütü adı ile kurulmuştur. ABD'nin Irak işgali sırasında ABD güçlerine karşı savaşmış ve örgüt 2004 yılında El Kaide'ye bağlılığını bildirmiş ve Irak El Kaidesi, ismini kullanmaya başlamıştır. 12 Haziran 2006'da Zerkavi'nin ölümünün ardından liderliğe El-Mücahir getirilmiş ve Ekim 2006'da ise Irak İslam

Devletini kurularak, liderliğine, Ömer Ebu El-Bağdadi gelmiştir. ABD'nin örgütün liderini öldürmesinin ardından 2010 yılında örgüt lideri Ebu Bekir El-Bağdadi olmuştur (Erdoğan, Deligöz, 2011:6).

Obama'nın Irak'tan askerlerini çekme stratejisinden sonra bölgede tekrar güçlenmeye başlamış ve 8 Nisan 2013'te El Bağdadi Irak Şam İslam devletini kurduğunu ilan etmiştir. Bağdadi, 29 Haziran 2014'te de halifeliğini ilan ederek dini bir otorite olma yolunda, örgütsel çalışmalara başlamıştır. Örgütün bu kadar hızlı ve güçlü bir hal almasının nedeni, Irak ve Suriye topraklarında, istikrarsız ve baskı rejimlerinin etkisi olmuştur. Umutsuzluk içinde savrulan geniş halk kitleleri radikal grupların, kurtarıcı bir güç olabileceğini düşüncesiyle hem örgüt elemanı, hem de lojistik destek sağlayıcıları olmuş ve kurtuluşa gidebileceklerini düşünmüşlerdir. Aslında örgüte büyük yardımlar yapan devletlerin başında resmi bir şekilde ispatlanamasa da ABD ve İsrail'in olduğu düşünülmektedir.

Örgüte katılanlara bakıldığında radikal dini kimlik içerisinde bulunanların yanısıra Avrupa, Rusya, Türkiye, Arap Coğrafyası, Pakistan, Afrika, Türki Cumhuriyetler ve daha birçok ülkeden insanlar katılmıştır. Uluslararası bir örgüt olarak bölgede diğer örgütlerden de güçlü olmuş, para kaynağı olarak Irak ve Suriye'deki ele geçirdiği petrol kuyularından çıkarttığı ham petrolü satarak ve örgüte katılanların, buldukları ülkelerden gelirken, kredi çekerek ve kiralık araçlarla gelerek bunları örgüte vermişlerdir.

IŞİD, Irak ordusuyla giriştiği birçok çatışma ile Irak ordusunu geri çekilmek zorunda bırakmış, ve Musul kentini 4 gün gibi kısa bir zamanda neredeyse savaştan ele geçirmişti, 1 Haziran 2014'te Musul'da bulunan Türk Konsoloslukuna girip, 49 Türk vatandaşını rehin almıştır. Türkiye yüz bir gün sonra büyük uğraşlar neticesinde vatandaşların serbest kalmasını sağlamış ve akabinde 2 Ekim 2014'te Türkiye Büyük Millet Meclisi, Irak ve Suriye topraklarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin operasyon yapabilmesi için yetki veren tezkereyi kabul etmiştir.

Türkiye ile ABD'nin IŞİD'e karşı operasyonlarda anlaşamamasının nedenlerinin başında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ABD'li mevkidaşı ve diğer yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde ABD'nin sadece IŞİD'e karşı değil Suriye rejimine karşı da kapsamlı operasyonların yapılmasını, uçuşa yasak bölge ve güvenli bir bölge

oluşturulmasını istemiştir. ABD'nin ise Türk tarafının bu isteklerine olumsuz bakması aralarında sorunların oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin isteklerinin kabul edilmeme sebepleri ise ABD için dünyada karışık birçok bölge varken ve maddi olarak da bu yükü kaldırmamasının imkanı zaten yokken yeterince borcu olan ülkeye yeni bir borç açmanın mantıklı olmamasından kaynaklanmıştır, Beşar Esad'ın gidip yerine kaosun ya da otorite boşluğunun oluşması daha kötü ve çıkarlarına ters bir durum oluşturmaktadır.

Bu taleplerinin kabul edilmemesi üzerine Türk tarafı, Adana, İncirlik üstünü bu operasyonlarda kullanılmasına izin vermemiştir.

Ayn el-Arab'ın (Kobani) IŞİD'den kurtarılmasında bu anlaşmazlık tekrardan gün yüzüne çıkmış, Türkiye'nin sınırı olan bu yere askeri müdahalede bulunmayacağı açıklamasıyla ABD'nin ise tam tersini istemesi, IŞİD olayında yöntem uyumsuzluğuna neden olmuştur. Türkiye tarafı Ayn el-Arab'a Kuzey Irak Bölgesel yönetiminin müdahil olmasına ise izin vererek en azından burada IŞİD'in katliamlar gerçekleştirmesinin engellenmesine yardımcı olmuş, diğer bir anlaşmazlık ise Türkiye'nin yıllardan beri uğraştığı, bölücü Kürt terör örgütü PKK'nın ABD tarafından başka isimler ve yan örgütler adı altında, IŞİD ile mücadelede silahlandırmak istemesinden kaynaklanıyor.

Türkiye'nin YPG konusundaki onca uyarısının Obama yönetimi tarafından karşılık görmemesi Arap ve Türkmen'ler PYD tarafından Azez ve diğer bölgelerden zorunlu göçe tabi tutulması, Türkiye'nin tepkisini çekmiştir, PYD'nin Kobani'ye kadar olan bölgeye ulaşarak kantonlarını birleştirme çabası ve güneyde bir Kürt bölgesinin oluşumu Türkiye'nin çıkarlarına ters düşmektedir.

Amerika ve Avrupa tarafından IŞİD'e katılımların, Türk tarafından geçişlerle olması ve Türk tarafının önlemlerini iyi alamamasından dolayı eleştirmekte ve bu baskılar neticesinde Türkiye, İncirlik üstünü açmış ve IŞİD'e karşı tavır alarak müdahalelerde bulunmaya başlamıştır. Bu defa da IŞİD'i bahane ederek, Türk tarafının PKK ve diğer uzantılarının vurduğunu söyleyen ABD, IŞİD'le mücadeleyi Türkiye'nin sekteye uğrattığını beyan etmiştir.

PKK'nın Suriye ve Irak'taki Kürt oluşumuna Türkiye'nin müdahalesini önlemek için Türkiye'de ki şehirlerde çatışma ortamı oluşturmak, Türkiye'nin gücünü buralara aktarmasını ve dışarıya enerjisi kalmamasını amaçlamıştır. Lakin başarılı bir şekilde bu planlar bertaraf edilmiştir. PKK destekçileri ülkeler ile bilhassa ABD, Türkiye'nin Suriye'de PYD'ye müdahalesini engellemek istemiştir.

ABD'nin PYD'nin desteklemesinin en büyük sebebi, Amerikan ordusunun, sahaya inmesini istememesinden gelmekte, sadece eğitim, silah ve hava desteği sağlayarak, IŞİD'i bitirmeye çalışmaktadır. Buda gösteriyor ki PKK ve uzantılarına meşruiyet kazanmasına neden olmakta ve ellerindeki bu silahların ileride Türkiye'ye karşı kullanılacağını düşünmesi, müttefikler arasında tartışmalara neden olmaktadır.

Türkiye, Irak ve bilhassa Suriye'ye sınırı bulunan bölgelerden yapılan roketli saldırılar sonrasında bölgeye hakim olan IŞİD ve PYD'ye karşı kendi güvenliğini korumak için harekete geçmiş ve 26 Ağustos 2016'da, Suriye'nin güneyine, uluslararası toplumun beklemediği bir operasyon düzenledi. Operasyonun amacı, Fırat Nehri'nin batısına PYD'nin geçişini engellemek ve IŞİD'in Gaziantep'e yaptığı füze saldırılarına müdahale ederek durdurmaya çalışmaktı.

15 Temmuz darbe girişiminden ABD'yi sorumlu tutan Türkiye, ABD'nin operasyon için yapmış olduğu açıklama “Türk ordusu Suriye Demokratik Güçleri (SDG) arasındaki anlaşmazlık ve can kaybının önlenmesi gerektiğini” ve “NATO müttefiki Türkiye'nin Cerablus'tan IŞİD'i silme çabalarını destekliyoruz. Aynı zamanda Suriye toprakları içinde ise SDG'ye IŞİD ile mücadele konusunda desteğimiz sürecektir” demiştir (www.bbc.com, 2016).

ABD Merkez Komutanlık sözcüsü Albay, John Thomas'ın Türkiye Suriye'nin kuzeyinde, SDG ile çatışmamazlık konusunda anlaştığını açıklaması üzerine, Türkiye, Avrupa Birliği Bakanı Ömer Çelik “Bu tür iddiaların doğru olmadığını ve Türkiye Cumhuriyeti, egemen bir devlettir, meşru bir devlettir, Türkiye sanki bir terör örgütüyle eşitmiş, ikisi arasında bir mutabakat varmış gibi değerlendirilemez” demiştir (www.bbc.com.2016).

Türkiye ile ABD'nin IŞİD'ten kurtarılan bölgeler hakkında anlaşmazlıkları bulunmaktadır. ABD, bu bölgelerde Esad güçlerinin yerleşmesine sıcak bakmıyor ama PYD gibi kendinin desteklediği yerel grupların yerleşmesinde de sakınca görmüyorken

Türkiye ise bu bölgelerde bölge halkının yerleştirilmesi ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) koruması altında olmasını istemektedir. Anlaşmazlık sonucunda ise Fırat Kalkanı operasyonu yapılmıştır. Operasyona karşı çıkan Amerikan güçleri bizzat kendi askerleri tarafından destek verilmese de emekli paralı askerleri operasyon bölgelerinde kullanmış, lojistik destek vermiş ve Türkiye'ye normal anlaşmaları itibariyle satmış olduğu mühimmat ve silah satışına kısıtlamalar getirmiştir. Türkiye ise bu yaptıklarının teröristleri korumaktan başka bir şey olmadığını, oluşturmak istedikleri Kürt koridorunun kurulamayacağını buna ne şekilde olursa olsun engel olacaklarını bildirmiştir.

SONUÇ

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler başladığı dönemden günümüze kadar çalkantılı bir şekilde ilerlemiştir. Bu iki devlet ortak savunma paktı olan NATO ile beraber hareket etmelerine rağmen aralarında fikir ayrılıkları da görülmüştür. İkili ilişkilerde ABD, Türkiye'yi Soğuk Savaş döneminden başlayarak sosyalizm etkisinden uzak tutmak için Marshall yardımlarıyla askeri ve ekonomik olarak Batı Bloku saflarına çekmek istemiştir. SSCB'yi çevreleme politikası gereği İkinci Dünya Savaşında yenilen ve bölünmüş Almanya'nın batı tarafı, Yunanistan, İran ve Türkiye'yi ABD müttefiki ilan ederek, kapitalist ekonomik sisteme entegre etmeye çalışmıştır.

Bazı dönemler birçok ülkede kendi istihbarat birimleriyle destek vererek anlayamadığı yönetimleri değiştirmek ve kendi yanında tutmak için o ülkelerdeki askeri ve sivil darbelere destek vermiştir. Bu darbelerden, Türkiye de nasibini almıştır. 1960'dan başlayarak Adnan Menderes hükümetinin ABD'nin siyasi çizgisinden çıkarak SSCB'nin ekonomik desteklerine ve siyasi çizgisine yaklaşmasıyla Türkiye'de de askeri darbe gerçekleştirilmiştir. Bu darbe de Amerikalı görevlilerin, darbenin şemasına ve istihbaratına şekil verdiği dönemin kaynakların da görülmüştür. 1960 darbesini, radyodan anons neden Alpaslan Türkeş darbe sonrası polis istihbaratta ve birçok yerde istihbaratın ilk önce onlara ayrılmış özel odalarda, Amerikalı yetkililere verilmesine şahit olmuş ve bu uygulamayı engellediği için Milli Birlik Komitesi tarafından görevden alınıp yurtdışına sürgün edilmiştir.

Türk istihbaratının, özellikle o dönemlerde adı MAH olan Mit'in, eğitiminden yapılanmasına, tesisat ve maaşlarının ödenmesine kadar birçok ekipman ve eğitim faaliyetini, ABD istihbaratının kontrolünde gerçekleştirmiştir.

Türkiye'de gerçekleşen 1980 darbesi de yine ABD güdümünde olan istihbarat ve ordu tarafından yapılmış ve resmi olmasa da Amerikalı bir yetkilinin dönemin Amerikan Başkanına "Bizim çocuklar işi başardı" demesi kapitalizmden uzaklaşmakta olan ülke insanını, sosyalist etkinin zirvede olduğu dönemde, yönetime askeriye'nin el koyası sonucu TBMM ve Anayasa'nın askıya alınmasıyla kendini göstermiştir. 1990'lara gelindiğinde SSCB'nin dağılmasıyla Amerika'nın dünya güç hakimiyeti tek kutuplu bir yapıya evrilmesi ile Ortadoğu'daki eski Sovyet taraftarı ülkeleri terörizme destek verdiği,

diktatörlükle bir yönetildikleri ve nükleer silah sahibi olduklarını iddia ederek, demokrasi getirmeye çalışmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde ABD'nin dünya sistemini hiçe sayar tavırları ve kanun tanımaz halleri hat safhalara ulaşmıştır. ABD'nin cumhuriyetçi Neo-Con'ların yönetiminde savaş stratejisi ve Bush yönetimi Müslüman dünyasını en büyük düşman olarak görmüştür. ABD'nin bozulmuş olan imajını düzeltmek için giriştiği başkanlık yarışını kazanan Barack Hussein Obama ile yeniden iş birliği ve savaşız bir sistem ile devam çalışmalarında Türkiye ile birçok işbirliği yapmış ve birçok konuda da anlaşamamıştır.

Obama başkan seçildikten sonraki ilk denizaşırı ziyaretini yaptığı sırada Türkiye'ye müttefik değil de "model ortak" olarak baktığını söylemesi aralarında olan sorunların kendi döneminde düzeleceğini ve daha iyi bir sürece gireceğinin sinyalini vermiştir. Iraktan askerlerini çekeceğini söylemesi ve bu çekme aşamasında Türkiye'yle kuzeydeki Kürt bölgesini desteklemesi konusunda aralarında olan anlaşmazlıkların tam da bitmediği Türkiye'nin Peşmerge'yi eğittiği, lakin terör örgütü PKK'nın ise desteklenmemesi konusunda anlaşamadığı görülmektedir.

Obama, ABD'yi yöneten başkanlar arasında, İsrail'e kuruluşundan bugüne en mesafeli yaklaşan başkan olmuştur. Lakin başkanlar değişse bile davranışları değişmeyen ABD siyaseti, Filistin'e yardım götüren Mavi Marmara gemisine uluslararası sularda saldırması sonucu 9 Türk vatandaşı yardım gönüllüsünün ölümüne neden olan İsrail'e ses çıkarmamıştır. Bundan anlaşılıyor ki, ABD'nin tercihleri arasındaki öncelik sırasında İsrail, Türkiye'den öndedir. Her ülkenin kendi çıkarlarını korumaya çalıştığı Ortadoğu'da, İran'a hem İslami Devrim, hem de geliştirmeye çalıştığı nükleer programından dolayı ambargo koyulması, sınır komşusu olan Türkiye'yi ekonomik olarak zor duruma sokmaktadır. Enerji konusunda dışa bağımlı olan Türkiye İran'ın petrol, doğalgaz ve elektrik enerjisinden yararlanırken, gözetim altında tutularak serbest ticaret yapamamaktadır. Ayrıca nükleer programdan İran'ın yanında tavır sergilemesi, ABD yönetimince hoş karşılanmamış. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) İran'a yaptırım kararı oylamasında, o dönem geçici üyesi olan Türkiye, uygulanacak yaptırımlar karşısında ret oyu kullanmıştır. Türkiye, Brezilya ile birlikte İran'ın da katılımıyla nükleer konusunda anlaşmış, "Tahran Deklarasyonu" imzalanmıştır.

Ortadoğu'da Arap Baharı'nın başlamasıyla ilk başlarda, baskıcı liderlere karşı halk ayaklanmasını Türkiye ve ABD desteklerken, Libya'da baş gösteren anlaşamamazlık, Mısır'da patlak vermiş, Mübarek döneminin halk ayaklanmasıyla bitmesinin ardından ilk seçimle başa gelen hükümet olan Muhammed Mursi hükümetinin askeri bir darbe ile devrilmesi sonucu, Türkiye yeni yönetimle ilişkileri askıya almasına karşın ABD yönetimi tam tersini yaparak, darbeci askeri yönetimi ekonomik ve siyasi olarak desteklemiştir

ABD, Arap Baharı döneminde Türkiye'nin komşusu ve Beşar Esad döneminde iyi ilişkileri olan Suriye ile ilişkisini kesmesini istemiştir. Türkiye ilk başlarda, Esad'ın devrilmesinden ise, demokratik açılımlar ve reform paketleriyle bu durumdan kurtulmasına çaba göstermiştir. Esad rejiminin olayları reformlarla değil de baskıyla durdurmaya çalışması sonucu Türkiye'de muhalifleri desteklemeye başlamıştır.

Türkiye muhaliflere askeri malzeme yardımında bulunurken, ABD yönetimi, Esad'ın, düşmesini istemesinden vazgeçmesiyle, Türkiye müttefiki tarafından ihanete uğramıştır. Kimyasal silah kullanırsa müdahale edileceğini beyan eden Obama, rejimin bu kimyasal silahı kullanmasına karşı bile müdahale etmemesi, Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Suriye'de ve Irak'ta IŞİD'e karşı kendi askerleriyle savaşmaktansa bölge de Türkiye'ye yıllardan beri terör saldırılarında bulunan PKK terör örgütünü ve onun Suriye'deki uzantısı olan PYD terör örgütünü kullanan ABD ile Türkiye arasında terörü desteklediği için Suriye konusundaki çatışma daha da alevlenmiştir. ABD'nin Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinde yaşayan Kürtleri kullanarak Türkiye'nin güney sınırının hemen yanında Akdeniz'e ulaşan bir Kürt koridoru kurmaya çalışması, Türkiye'nin olaylara bizzat kendisinin müdahil olmasına neden olmuştur. Suriye topraklarında yapılan askeri operasyonlarda terör örgütleri, Fırat nehrinin doğusunda bırakılmış ve açılmak istenen, koridorun önü kesilmiştir. Bu vekalet savaşında şu anda ABD istediğini alamamış, PYD'yi PKK'dan ayrı bir örgüt olarak gördüğünü belirtmiştir.

Sözde Ermeni soykırımı meselesinde her yıl olduğu gibi 25 Nisan geldiğinde Türkiye sıkıştırılmaya çalışılmış lakin Türkiye'nin uzlaşmacı tavırlar sergilemesi ve Ermenistan'ın Azerbaycan toprağı olan Karabağ işgalinden vazgeçmemesinden dolayı ABD Senatosu

Ermeni soykırım tasarılarını iyi bir müttefiğini kayıp etmemek için oylamaya koymamış lakin fırsat buldukça bu yarayı kaşıtmaktan da geri durmamıştır.

15 Temmuz darbe girişiminin ardından darbe lideri Fethullah Gülen'in suçlu olarak istenmesi ve ABD'nin iadesinin yeterli delillerin sunulmadığı iddiasıyla gerçekleştirilmemesi bunun karşılığında Türkiye'den en yetkili ağızlardan ABD'nin iade etmemesinin nedeninin darbe teşebbüsünün arkasında yer almasının olduğu vurgulanmıştır. ABD yönetiminden ise bu suçlamaların asılsız ve mesnetsiz olduğu söylene de bu durum Gülen'in ABD istihbarat ajanları tarafından korunduğu gerçeğini de değiştirmemektedir.

Sonuç olarak devletlerin dış politikasının ve aralarındaki ilişkileri belirleyen en önemli etken çıkarlar olmuştur. Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar baktığımızda da bunun hep böyle devam ettiği görülmektedir. Soğuk savaşın bitimine kadar neredeyse ABD politikalarının doğruluğunun bile tartışılmaması SSCB'nin tehditkar tavırlarından dolayı çıkar ilişkisini göstermektedir. Soğuk savaşın bitimi ile ve Irak savaşının başlamasıyla ilişkiler bir nevi emir komuta zinciri ne de çıkmaya başlamış ve bu o görüş ayrılıkları en belirgin oğul Bush ve Obama'nın döneminde yaşanmıştır. Bush, dönemi 1 Mart tezkeresi krizi, Irak'ın işgali, sert dış politika ve gibi olaylarda kırılmalara eksen kaymaları olarak tabir edilmiştir. Obama dönemine gelindiğinde, Ortadoğu'da barışın geleceğini vaat eden Obama, Irak'tan askerlerini çekmesi ve Ara Baharının başlanmasıyla, barış temasının yerini iş savaşlar, darbeler, terör örgütleri ve insan ölümleri almıştır. Zenginliğini uluslararası ticaret, petrol ve büyük ölçekli şirketlerden sağlayan ABD ile bekasını korumak ve savaşların bitmediği bir Ortadoğu'ya komşu olarak demokrasiyle, AB'ye yakın duran ve bu bağlamda geçmişten gelen ilişkilerde neredeyse ABD'nin izinden çıkmayan Türkiye yeni bin yılda çıkar çatışmalarını hat safhada yaşamış söylemsel ve fiiliyat olarak çatışmışlardır. Ters düşen çıkarları döneminde bile ilişkilerini kesmeden, askeri ve ekonomik alanlarda iş birliklerine devam ettirmişler ama ABD'nin Türkiye'nin Ortadoğu'da bölgesel en büyük güç olduğunu kabul etmemesinin bu çatışma ortamlarını oluşturmaktadır. Baskı ve eskisi gibi darbe destekleriyle işlerin yürümediği tek kutuplu dönemin kısa sürdüğü, dünyanın artık çok toplu bir döneme evrildiğinin sonucunda bu anlaşmazlıkların olduğunu görmezden gelmesinden dolayı ABD ile çıkart çatışmalarının olduğunu görmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Eray. (2014). *Bir Arap Ülkesinde Bahar: Suriye’de Arap Baharı ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkisi*. s, 104-107 Yüksek Lisans Tezi.
- AKDOĞAN, Muhittin, ATAMAN, İsmail. (2015). *Suudi Arabistan*. Ortadoğu Yıllığı 2013 s, 136
- AKGÜN, Mensur. ŞENYÜCEL, Sabiha. (2013). *Ortadoğu’da Türkiye Algısı*, İstanbul, TESEV s.16-17
- ALTAY, Fazıl Esad. (2014). *Malatya Kürecik’te Bulunan Radarın Görevi Nedir*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü s.25
- ATEŞ, Hamza. AKPINAR, Aydın. (2017). *Üniversitelerdeki FETÖ Yapılanması: Türk Üniversitelerinden İhraç Edilen Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma*. Strategic Public Management Journal. s,6-9
- ATILLA, Hacer Bahar. (2014). Yüksek Lisans Tezi, *Arap Ülkelerinde Çıkan İsyenlar İncelemesi*: s, 3
- BOZKUŞ, Yıldız Deveci, (2007). “*ABD Senatosu ve Ermeni Tasarıları*”. Stratejik Analiz Dergisi. Ankara. Sayı 84.s, 30-38
- CAN, Burhanettin. (2013). *Mısır’da Bir Devrim Daha Olacak Büyük İslam Devrimi* Ümran Dergisi. Sayı.228: s, 34
- ÇAKMAK, Cenap. ÇOLAK, Fadime G. (2011). *ABD’nin Irak’tan Çekilmesi ve Türkiye’ye Etkileri*. Bilgesam Yayınları, Rapor:29: s, 2, 7
- DERMAN, Giray Saynur. (2014). *Ermeni Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi. Kafkaslar Özel Sayısı. Sayı:78. s,14-30
- DOĞRUSÖZLÜ, Cüneyt. (2015) *Lübnan*. Ortadoğu Yıllığı 2013. s,97
- DURSUNOĞLU, Alptekin. (2012). *Suriye’de Elde Var Sıfir*. İstanbul. Önsöz Yayıncılık s, 53-465
- EGELİ, Sıtkı. (2014) *Füze Tehdidi ve NATO Füze Kalkanı Türkiye Açısından Bir Değerlendirme* Uluslararası İlişkiler Dergisi Cilt:10 sayı.40. s, 70-71
- ERDOĞAN, Şemsettin. DELİGÖZ Ergün. (2015). *Irak Şam İslam Devletinin Gücü ve Geleceği*. Savunma Bilimleri Dergisi. Cilt 14 Sayı:1 s, 6
- ERKMEN, Serhat. (2010). Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası. Ortadoğu Analiz Dergisi, cilt:2, Sayı:21: s,15

- Fethullahçı Terör Örgütünün (Fetö/Pdy) 15 Temmuz 2016 Tarihli Darbe Girişimi İle Bu Terör Örgütünün Faaliyetlerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.*
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=1744. s, 40-51-52 (Erişim Tarihi: 19.01.2018)
- GÜN, Mehmet Salih. (2012) Yemene Arap Baharı. Yasama Dergisi. Sayı22. s, 123, 126-128
- GÜRPINAR, Bulut. (2014).*Sürgünde Örgüt: Suriye İhvanı*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 2. Sayı 1.s, 122
- GÜVENİLİR ÇELİK, Emine. (2016). *Mısır'da Arap Baharı: Müslüman Kardeşler'in İktidara Yükselişi ve Askeri Darbe Sonrası Tasfiyesi VIII*. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi. Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devlet dışı Aktörlerin Bildiri Kitapçığı. s,7
- HAC, Said. (2013). “*Erdoğan ve Gülen Çekişmesinin Sebepleri ve Araçları*”
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/erdogan-ve-gulen-cekismenin-sebepleri-ve-araclari>. (Erişim Tarihi: 11.12.2017)
- IZZULARAB Mohammed. Çeviren: Habib HÜR MÜZLÜ. (2012). Kuveyt'teki Kriz Nereye Kadar? Ortadoğu Analiz. Cilt:4. Sayı:39.s90-91
- KARABAT, Ayşe, (2013). *Suriye savaşları*, İstanbul. Timaş Yayınları. s, 134
- KEKİLLİ, Emrah. (2014). *17 Şubat Devrimi'nden Hafta Darbe Girişimine Libya Siyaseti*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Sayı: 99: s, 30
- KILAVUZ, Tahir. (2016). <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/fastaki-protestolar-neden-yeni-bir-arap-bahari-baslatamadi> (Erişim Tarihi:05.02.2018)
- KIRAN, Abdullah. (2014). *Arap Baharı ve Suriye'de Demokratik Dönüşüm İmkânı*. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. cilt:1 sayı:1 s, 112
- KIRAN, Abdullah.(2014). *Arap Baharı ve Suriye'de Demokratik Dönüşüm Beklentileri*. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. cilt:2 sayı:1 s, 109-110
- KIRDAR, Seda. (2012). *Suriye Seçimleri*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. S, 2
- KUTLU, Fatih Başar. (2016). *Arap Baharı Süreci ve Libya Üzerindeki Etkileri: s, 9-10-11-16*
https://www.academia.edu/27999885/Arap_Bahari_Sureci_Ve_Libya_Uzerindeki_Etkileri_-_Fatih_Ba%C5%9Far_Kutlu(Erişim Tarihi: (08.01.2018)
- MAHALLİ, Hüsnü. (2014). *Diren Suriye*. İstanbul. Destek Yayınları. s, 174-175

- MERİÇ, İlkey (2011) Nasır'dan Bugüne Mısır.http://Marksist.net/ilkey_meric/nasir_dan_bugune_misir.htm (Erişim Tarihi:15.10.2017)
- MİŞ, Nebi. GÜLENLER, Serdar. COŞKUN, İpek DURAN, Hazal. AYVAZ, M. Erkut. (2016). 15 Temmuz darbe girişimi toplumsal algı araştırması. (Rapor) | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. s, 11
- NADHİM, Nadhim. (2016). *Arap Baharı'nda Sancılı Bir Devrim: Libya*. T.C İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Lisans Bitirme Tezi. S, 24
- OKUR, M, Akif. (2009). *Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası*. Ahmet Yesevi Üniversitesi.Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi sayı:48 s, 41-42
- OKUR, Mehmet Akif. (2008). *Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları*, Milli Savunma Üniversitesi, Güvenlik ve Savunma Dergisi, Cilt 4 sayı 7 Sayfa: 164 – 165
- ÖZDAĞ, Ümit. (2012). *Küçük Ortadoğu Suriye*. Ankara. Kripto Yayınları.s, 215-261
- ÖZTÜRKLER, Harun.(2012). Körfez Arap Ülkelerinin İş birliği Konseyi ve Birleşik Bir Suudi Arabistan ve Bahreyn'in Ekonomik Açından Önemi. Ortadoğu Analiz.cilt4.sayı42. s, 80
- PRASHAD, Wijay. (2012). *Arap Baharı Libya Kışı*. İstanbul, Yordam Yayınevi. s, 105-108
- RÜSTEMOĞLU, R. Kürşat. (2008) *1949-1981 Yılları Arasında Suriye ve Mısır'da Vuku Bulan Hükümet Darbeleri ve Bunların Türkiye'deki Yankıları*. s, 44
- SANDIKLI, Atilla. EMEKLİER Bilgehan. (2012). Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor no:47, s 45, 48, 49
- SEMİN, Ali. (2011). *Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, cilt:3, sayı:5: s, 184
- SEDEM, Nusret (2011), Jandarma Genel Komutanlığı Raporlarında Fethullah Gülen, Kaynak Yayınları, İstanbul. s,124
- SİNKAYA, Bayram. (2010). İran Nükleer Programı Karşısında Türkiye'nin Tutumu ve Uranyum Takası Mutabakatı: Ortadoğu Analiz, cilt:2 sayı:18. s, 67, 72
- SÜER, Berna. (2012).“*Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi*”, Akademik Ortadoğu Dergisi. Sayı 12: s, 1-20
- ŞAHİN, Mehmet. (2011). *1950-1960 Arap Devrimleri ve 2011 “Arap Baharı”*: Benzerlikler ve Farklılıklar. Mülkiye Dergisi. Cilt 45 Sayı 278 s: 88, 89

- ŞENER, Nedim. (2012). “Ergenekon Belgelerinde Fethullah Gülen ve Cemaati”. Destek Yayınları, İstanbul. s, 12-39
- ŞİMŞİR, Bilal Niyazi. (2005). *Ermeni meselesi 1774-2005*. Ankara. Bilgi Yayınevi. s.374
- TELCİ, İsmail Numan. (2013) Ürdün’ün Gelmeyen Baharı Arap Uyanışı ve Ürdün, Ortadoğu Analiz.sayı:50. s, 62-64
- TIĞLI, İbrahim. (2011) *Mısır’da Sosyal Hareketler Kifaye Hareketi ve Müslüman Kardeşler*. Dünya Bülteni, s, 8-16
- TOPAL, Ahmet Hamdi. (2012). İsrail’in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 107-108
- USLU, Nasuh. (1999). Körfez Savaşı ve Amerikan politikaları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 54-3: s172-175-176
- USLU, Nasuh. (2016). Çatlak İttifak. ANKARA: Nobel Yayınları
- ÜLSEVER, Cüneyt. (2009). *Yönetim Kurulu Başkanı Obama*. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/cuneyt-ulsever/?p=48> (Erişim Tarihi: 16.11.2017)
- YAVUZ Celalettin. ERDURMAZ Serdar. (2012). *Arap Baharı ve Türkiye* Ankara. Berikan Yayıncılık. s, 180-181-183-269
- YEŞİL, Caner. (2014). “Nükleer Kriz Üzerinden Devrim Sonrası ABD – İran İlişkileri.” Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s,13
- YILMAZ, Nuh. (2009). Obama’nın Türkiye Ziyareti, “Mesajın Kendisi” Seta Yorum (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Nisan, s,179
- YÜCEL, Acer. (2013.) “İran ile Nükleer Antlaşma: Hepimiz Şimdi Daha mı Güvendeyiz.”, Ankara Strateji Enstitüsü, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-yucel-acer/iran-ile-nukleer-antlasma-hepimiz-simdi-daha-mi-guvendeyiz> (Erişim Tarihi:27.10.2017)
- ZAIMOĞLU, Gönül (2016), “*Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesinde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme*” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya (Erişim Tarihi: 05.01.2018) Tez No: 440578. s, 49-50-80-83

WEB SAYFALARI

Ürdün. AKBAŞ, Zafer. (2012)Ortadoğu Yıllığı.

https://ormer.sakarya.edu.tr/18,5,,11,ortadogu_yilligi_2012.html (Erişim Tarihi: 02.01.2018)

Ermeni Diasporası'nın Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi. DERMAN, Giray Saynur.

<http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/ermeni-diasporasinin-turkiye-abd-iliskilerine-etkisi/>

DERMAN, Giray Saynur. (2014). www.turksandarmenians.marmara.edu.tr/ermeni-diasporasinin-turkiye-abd-iliskilerine-etkisi/ (Erişim Tarihi: 10.01.2018)

Dünden Bugüne Mısır Arap Cumhuriyeti

https://www.academia.edu/8139228/Dünden_Bugüne_Mısır_Arap_Cumhuriyeti (Erişim Tarihi: 03.11.2017)

İran: Batı'nın korktuğu güç. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kronoloji-devrim-sonrasi-iran-abd-iliskileri> (2015) 8Erişim Tarihi: 02.01.2018)

Obama: Esad kimyasal silah kullandı.<http://www.ensonhaber.com/obama-esad-kimyasal-silah-kullandi-2013-09-04.html> (Erişim Tarihi: 19.02.2018)

İŞİD petrolüne geçit vermiyoruz. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/isid-petrolune-gecit-vermiyoruz-27204177>. (2014) (Erişim Tarihi: 05.09.2017)

İsrail Türkiye'den özür diledi. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/israil-turkiyeden-ozur-diledi-22876115> (2013) (Erişim Tarihi: 22.07.2017)

ABD Mursi'nin atamalarına olumlu bakıyor. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-mursinin-atamalarına-olumlu-bakiyor-21227189> (Erişim Tarihi: 07.10.2017)

Mavi Marmara. <http://www.ihh.org.tr/mavi-marmara> (Erişim Tarihi: 08.02.2018)

17 Mayıs 2010 tarihli Türkiye, İran ve Brezilya Dışişleri Bakanları Ortak Deklarasyonu http://www.mfa.gov.tr/17-mayis-2010-tarihli-turkiye_-iran-brezilya-disisleri-bakanlari-ortak-deklarasyonu.tr.mfa (Erişim Tarihi: 15.12.2017)

Barack Obama'nın şaşkırtan hikayesi. <http://www.milliyet.com.tr/barack-obama-nin-sasirtan-hikayesi-/dunya/haberdetay/07.11.2012/1623243/default.htm> (Erişim Tarihi: 26.08.2017)

ABD'den Türk şirketlere tehdit! <http://www.milliyet.com.tr/abd-den-turk-sirketlere-tehdit-/dunya/detay/1795352/default.htm?ShowPageSkin=1> (Erişim Tarihi: 11.10.2017)

Suriye sınırında savaş uçağı düşürüldü. <http://www.milliyet.com.tr/gundem/suriye-sinirinda-savas-ucagi-dustu-2152701/son-dakika-gundem/SonDakikaGaleri/24.11.2015/2152701/default.htm?PAGE=16> (Erişim Tarihi: 13.11.2017)

İbadi: Referandum bu süreçte doğru değil. <http://www.milliyet.com.tr/ibadi-referandum-bu-surecte-dogru-dunya-2467847/> (Erişim Tarihi: 31.07.2017)

İran Musaddık ve Darbe <http://orsam.org.tr/tr/iran-musaddik-ve-darbe/> (Erişim Tarihi: 25.01.2018)

NATO'nun ne işi var Libya'da?

http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/02/28/natonun_ne_isi_var_libyada
(Erişim Tarihi: 09.01.2018)

İran cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin BM toplantısında yaptığı konuşmanın tam metni <http://www.suriyegercekleri.com/2013/09/27/iran-cumhurbaskani-hasan-ruhaninin-bm-toplantisinda-yaptigi-konusmanin-tam-metni/> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

1. Körfez Savaşı

[http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi.\(2012\)](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi.(2012))
(Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Kuzey Irak'ın Bağımsızlığıyla İlgili Atılacak Bir Adım, Irak'ın Toprak Bütünlüğü İçin Tehdittir. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/775527kuzey-irakin-bagimsizligiyla-iligili-atilacak-bir-adim-irakin-toprak-butunlugu-icin-tehdittir.html> (2017). (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Arap Baharında sancılı bir devrim: Libya <http://www.tesadernegi.org/wp-content/uploads/2017/05/Libya.pdf> (Erişim Tarihi: 27.12.2017)

Mursi'ye verilen idam cezası ve tepkiler

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/mursiye-verilen-idam-cezasi-ve-tepkiler-190346.html>. (2015) (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Düşürüldüğü iddia edilen uçağın görev tanımı

http://www.ydh.com.tr/YD331_dusuruldugu-iddia-edilen-ucagin-gorev-tanimi.html.2012 (Erişim Tarihi: 29.11.2017)

Mursi'ye darbe AKP'nin kimyasını bozdu.

<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/mursiye-darbe-akpnin-kimyasini-bozdu-86272h.htm>
(2013) (Erişim Tarihi: 21.10.2017)

Obama, Amerikan Rüyası ve Bazı Tatsız Gerçekler

<https://bianet.org/kurdi/siyaset/107617-obama-amerikan-ruyasi-ve-bazi-tatsiz-gercekler>. (2008) (Erişim Tarihi: 05.12.2017)

Rıza Sarraf ABD'de tutuklandı <https://tr.sputniknews.com/abd/201603221021642969-riza-sarraf-abd/> (Erişim Tarihi: 26.01.2018)

CHP'nin ABD temsilcisi Özcan: Egemen Bağış tutuklanabilir

<https://tr.sputniknews.com/abd/201606211023476746-chp-abd-temsilci-ozcan-egemen-bagis/> (Erişim Tarihi: 06.12.2017)

Rıza Sarraf, ABD'yle anlaşma yaparak gitti

<https://tr.sputniknews.com/roportaj/201603231021685723-riza-sarraf-abd-anlasma/> (Erişim Tarihi: 28.12.2017)

Yemen Cumhurbaşkanı Hadi'den Salih yanlılarına çağrı

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yemen-cumhurbaskani-hadiden-salih-yanlilarina-cagri/989616>. (2017) (Erişim Tarihi: 14.01.2018)

10 soruda: 17-25 Aralık operasyonları

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Barzani: Irak Kürtleri bağımsızlık için referanduma gitmeli

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160203_barzani_referandum (Erişim Tarihi: 23.12.2017)

Fırat Kalkanı Operasyonu: ABD-Türkiye arasındaki fay hattı

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37235197> (Erişim Tarihi: 20.01.2018)

ABD izni olmadan Çin füzeleri gelemiyor <https://www.evrensel.net/haber/87355/abd-izni-olmadan-cin-fuzeleri-gelemiyor> (Erişim Tarihi: 13.09.2017)

Irak'ta yapılan hatalar Libya'da tekrarlanmasın

https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/03/03/irakta_yapilan_hatalar_libyada_tekrarlanmasin (Erişim Tarihi: 08.12.2017)

Ürdün Kralı 2. Abdullah Türkiye'ye geliyor

<https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/urdun-krali-2-abdullah-turkiyeye-geliyor-2118458/> (Erişim Tarihi: 28.12.2017)

Libya: Bölünmenin Eşiğindeki Ülkede Son Durum

<https://www.stratejikortak.com/2017/04/libya-son-durum.html> (Erişim Tarihi: 12.01.2018)

ABD'nin hedefi Fırat Kalkanı <https://www.takvim.com.tr/dunya/2017/08/01/abdnin-hedefi-firat-kalkani> (Erişim Tarihi: 20.12.2017)

Bugün Mursi'ye Verilen İdam Cezası, Sandığa Verilmiş Bir İdam

Cezasıdır. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32304/bugun-mursiye-verilen-idam-cezasi-sandiga-verilmis-bir-idam-cezasidir.html>. (2015) (Erişim Tarihi: 27.11.2017)

İran'a uygulanan ambargonun tarihçesi <https://www.timeturk.com/iran-a-uygulanan-ambargonun-tarihcesi/haber-28499> (2015) (Erişim Tarihi: 30.12.2017)

Rotamız Filistin Yükümüz İnsani Yardım Filosu Özet Raporu,

http://www.ihh.org.tr/uploads/2010/insaniyardim-filosu-ozet-raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 23.12.2017)

Arap Baharı sureci ve Libya üzerindeki etkileri

www.academia.edu/27999885/Arap_Baharı_Sureci_Ve_Libya_uzerindeki_Etkileri_-_- (Erişim Tarihi: 25.11.2017)

İki THY pilotu Beyrut'ta kaçırıldı

www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130809_thy_kacirma (Erişim Tarihi: 23.09.2017)

www.dw.com.tr/kuzey-irak-referandum-ve-sonrası/a-40666969 (Erişim Tarihi: 10.02.2018)

Türkiye - Bahreyn Siyasi İlişkileri <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bahreyn-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Kürecik Çarşı, füze kalkanına karşı <http://www.gazetevatan.com/kurecik-carsi--fuze-kalkanina-karsi-429559-gundem/> (Erişim Tarihi: 27.10.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Kadir BÜYÜKKAYA 01.11.1981 yılında Ardahan Hanak'ta doğdum ilk ve orta okul eğitimimi Hanak ATATÜRK ilkokulunda tamamladım. Liseyi Hanak lisesinde okudum. 2010 yılında Kocaeli üniversitesi Hereke Ömer İsmet Uzunyol meslek yüksek okulunda koruma güvenlik ön lisans bölümüne başladım 2012 yılında okulu bitirdim ve aynı yıl maliye bakanlığında memur olarak göreve başladım. 2015 yılında Anadolu üniversitesi açık öğretim fakültesinden işletme bölümünü bitirdim. 2016 yılında Nişantaşı üniversitesi siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans öğretimine başladım.

